In samenwerking met:

NYENRODE BUSINESS UNIVERSITEIT

Stimuleren van (h)erkenning van sociale ondernemingen

Opgesteld in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

-

Den Haag, maart 2020

Inhoudsopgave

		Pagina
	Managementsamenvatting	3
1.	**Introductie**	6
2.	**Achtergrond**	10
3.	**Onderzoeksaanpak**	17
4.	**Onderzoekspopulatie**	19
5.	**Resultaten**	23
	5.1 Definitie sociale onderneming	24
	5.2 Uitwerking varianten	27
	5.3 BVm	29
	5.4 BVm-light	34
	5.5 Wettelijk verankeren Code Sociale Ondernemingen	36
	5.6 Wettelijk verankeren Code Sociale Ondernemingen met toekenning status	39
	5.7 Wettelijk verankeren ander keurmerk/label met toekenning status	42
	5.8 Aanmoedigen van zelfregulering	44
	5.9 Andere varianten	46
6.	**Conclusies en aanbevelingen**	47
	Bijlagen	51
	1 Bronvermelding	
	2 Methodologie	
	3 Geïnterviewden	
	4 Klankbordgroep	
	5 Analyse van definities	
	6 Gap-analyse	
	7 Acceptatie en adoptie per sector	

© 2020 KPMG Advisory N.V., ingeschreven bij het handelsregister in Nederland onder nummer 33263682, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Cooperative ('KPMG International'), een Zwitserse entiteit. Alle rechten voorbehouden. De naam KPMG en het logo zijn geregistreerde merken van KPMG International.

Management-samenvatting

Managementsamenvatting

De opdracht: (h)erkenning van sociale ondernemingen

Het huidige kabinet ziet het belang van sociale ondernemingen, waardeert hun sociaal ondernemerschap en wil dit verder stimuleren. Met de term sociale ondernemingen wordt gedoeld op ondernemingen met een maatschappelijke missie; dat kan zijn een sociale missie zoals arbeidsintegratie, alsook een ecologische of andere missie. In dit rapport wordt de term sociale ondernemingen gehanteerd om al deze categorieën van sociale ondernemingen aan te duiden. Kenmerkend voor sociale ondernemingen is dat zij hun maatschappelijke missie vooropzetten en hun economische activiteiten voornamelijk ontplooien om aan die missie bij te dragen.

Uit verschillende eerder uitgevoerde onderzoeken blijkt dat sociale ondernemingen een gebrek aan erkenning en herkenning ('(h)erkenning') ervaren.[1,8,9] Als oplossing is in eerdere onderzoeken bepleit om een nieuwe rechtsvorm in te voeren of een registratiesysteem voor sociale ondernemingen te omarmen. [8, 9]

Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (hierna: Ministerie van EZK) heeft daarom opdracht gegeven aan KPMG en Nyenrode Business Universiteit (hierna: Nyenrode) om een onderzoek hiernaar uit te voeren. De drie centrale vragen van dit onderzoek zijn:

1. Op welke wijze kan de SER-definitie[1] van sociale ondernemingen worden geoperationaliseerd, zodanig dat de behoefte en het draagvlak van ondernemers onderzocht kunnen worden?
2. In hoeverre is er behoefte aan en draagvlak voor invoering van de voorgestelde rechtsvormen en vormen van registratiesystemen?
    a) In hoeverre kunnen de diverse varianten rekenen op instemming van sociale ondernemers en hun stakeholders en onder welke voorwaarden? Welke voor- en nadelen voorziet men bij de diverse varianten? (acceptatiegraad)
    b) In hoeverre is er bereidheid bij sociale ondernemers om, bij invoering van een variant, deze ook daadwerkelijk aan te vragen en onder welke voorwaarden? In hoeverre is er bereidheid bij stakeholders om met sociale ondernemers die aan de variant voldoen (meer) zaken te doen en onder welke voorwaarden? (adoptiegraad)
3. Wat zijn de randvoorwaarden met betrekking tot de handhaafbaarheid, uitvoerbaarheid en de kosten en baten voor zowel onderneming als overheid?

Het Ministerie van EZK heeft zes varianten geïdentificeerd welke mogelijk door de overheid gestimuleerd kunnen worden:

Rechtsvormen:

1a de invoering van de BVm in Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek als nieuwe rechtsvorm naast de bestaande rechtsvormen of als variant binnen de bestaande rechtsvorm van de BV en eventueel andere rechtsvormen zoals de coöperatie.
1b idem voor de BVm-light.

Vormen van registratiesystemen:

2a wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen, al dan niet met een registratiesysteem op vergelijkbare wijze als de Corporate Governance Code
2b als onder a, waarbij het voldoen aan de Code Sociale Ondernemingen wordt gekoppeld aan de toekenning van de wettelijke status BVm of BVm-light dan wel een wettelijke status ongeacht de gebruikte rechtsvorm
3 wettelijk verankeren van een 'status'
4 een door de overheid aangemoedigde vorm van zelfregulering (bijv. via certificering, een label, etc.)

Elk van deze varianten zal in dit rapport toegelicht worden.

Onderzoek KPMG-Nyenrode

Om bovenstaande onderzoeksvragen te beantwoorden, is literatuuronderzoek gedaan en een survey uitgezet waar 242 respondenten aan hebben deelgenomen. Daarnaast zijn er ongeveer 30 interviews afgenomen met sociale ondernemers, publieke en private inkopers, financiers en experts ten aanzien van verschillende elementen van randvoorwaarden. Ook heeft in elke fase van het onderzoek overleg plaatsgevonden met een door KPMG en Nyenrode samengestelde klankbordgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van organisaties uit de sector, en met een inhoudelijke begeleidingsgroep waar meerdere ministeries in vertegenwoordigd waren.

Operationalisering van de SER-definitie

In 2015 heeft de Sociaal-Economische Raad (hierna: 'SER') een definitie opgesteld van sociaal ondernemerschap.[1] Om antwoord te geven op onderzoeksvraag 1 is deze definitie als basis gebruikt en nader geoperationaliseerd aan de hand van literatuuronderzoek, interviews en feedback van de inhoudelijke begeleidingsgroep en de klankbordgroep. Op basis van de onderzoeksresultaten is de volgende werkdefinitie geformuleerd:

> *"Sociale ondernemingen zijn ondernemingen die: (a) een product of dienst leveren; (b) in plaats van met een winstdoelstelling dit primair en expliciet doen om bij te dragen aan een maatschappelijk doel dat is vastgelegd in haar statuten; (c) een deel van de omzet (her)investeren in het bereiken van het maatschappelijke doel en/of beperkt zijn in de verdeling van winst en vermogen, e.e.a. om te garanderen dat het maatschappelijk doel voorgaat; (d) hun relevante stakeholders identificeren en daarmee minimaal jaarlijks in dialoog gaan; (e) transparant zijn op hun website (of op andere wijze mits publiekelijk toegankelijk – zoals in hun jaarverslag) over de meest materiële gecreëerde maatschappelijke waarde; en (f) onafhankelijk van de overheid en/of andere entiteiten een eigen strategie kunnen nastreven."*

Duidelijke behoefte aan (h)erkenning

Om antwoord te geven op de tweede onderzoeksvraag is een survey uitgezet en zijn er interviews afgenomen met sociale ondernemers en hun stakeholders. Ongeveer twee derde (66 procent) van de surveyrespondenten (n=242) geeft aan behoefte te hebben aan een nieuwe rechtsvorm of registratiesysteem voor sociale ondernemingen, waarmee het beeld dat uit eerdere onderzoeken naar voren is gekomen wordt bevestigd.

Meeste acceptatie voor de wettelijke verankering van de Code Sociale Ondernemingen en de BVm

Ook is onderzocht wat de acceptatiegraad is van de verschillende varianten bij de 220 surveyrespondenten die zichzelf sociale onderneming noemen. Hieruit komt naar voren dat de ondernemingen het meest positief staan ten opzichte van het wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen en het invoeren van de BVm. In de interviews werd een voorkeur uitgesproken voor een nieuwe rechtsvorm BVm, omdat deze waarschijnlijk beter zal aansluiten bij de gunningscriteria die bij overheidsaanbestedingen kunnen worden gesteld. Ook is deze rechtsvorm duidelijker herkenbaar voor andere stakeholders en consumenten. Daarnaast zal de BVm voor internationale belanghebbenden beter herkenbaar zijn, omdat deze rechtsvorm aansluit bij de rechtsvormen die in andere EU-lidstaten zijn geïntroduceerd in het afgelopen decennium.

Adoptiegraad van de Code Sociale Ondernemingen het hoogst

Ook is navraag gedaan bij de respondenten of zij hun onderneming zouden laten omvormen naar een BVm of deze laten registreren als sociale onderneming in het Register Sociale Ondernemingen (waarvoor de organisatie moet voldoen aan de Code Sociale Ondernemingen), dan wel gebruik zouden maken van een ander registratiesysteem.

Bij de 220 surveyrespondenten die zichzelf zien als sociale onderneming heeft het wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen de hoogste adoptiegraad: 60 procent geeft aan (vrij) zeker te overwegen om zich te registreren in het Register Sociale Ondernemingen, wanneer de Code Sociale Ondernemingen wettelijk verankerd zou worden. De respondenten geven aan graag aan te sluiten bij een initiatief dat al bestaat, of zijn al bezig met hun registratie op basis van de Code Sociale Ondernemingen.

Van de surveyrespondenten die zichzelf een sociale onderneming noemen (n=220), geeft 49 procent aan gebruik te zullen maken van de BVm-rechtsvorm wanneer dit mogelijk zou zijn. In de interviews met sociale ondernemers spraken veel van hen uit dat zij de BVm-vorm zouden gaan gebruiken. Sommige respondenten gaven aan dat voor hen de voordelen nog onvoldoende duidelijk zijn; zij vinden het daarom moeilijker om aan te geven in hoeverre ze één van de voorgestelde varianten zullen gaan gebruiken.

Uitvoerbaarheid, handhaafbaarheid en kosten en baten van alle varianten lijken te overzien

Ten slotte is aan de hand van acht interviews in kaart gebracht welke randvoorwaarden bij de invoering van de verschillende varianten een rol (kunnen) spelen. Uit de onderzoeksresultaten worden voor geen van de varianten extreem hoge vereisten voorzien ten aanzien van de benodigde inzet op de uitvoerbaarheid, handhaafbaarheid en de benodigde kosten voor de overheid en de sociale ondernemingen.

Eindconclusie

Op basis van de gepresenteerde resultaten raden wij aan om twee van de voorgestelde opties verder uit te werken: invoering van de nieuwe rechtsvorm, de BVm, en het wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen (eventueel met toekenning van een wettelijke status 'BVm'). Beide varianten hebben een hoge acceptatie- en adoptiegraad. De (h)erkenbaarheid lijkt met name hoog bij een rechtsvorm en een juridische status welke opgenomen kan worden in het Handelsregister. Deze juridische status kan ook gekoppeld worden aan de Code Sociale Ondernemingen wanneer deze wettelijk verankerd wordt.

1. Introductie

De Nederlandse overheid wil sociaal ondernemerschap stimuleren

De opkomst van sociale ondernemingen

Afgelopen decennia is het Nederlandse bedrijfsleven zich er steeds meer bewust van geworden dat de manier waarop het producten produceert en diensten levert een impact heeft op de wereld om zich heen. Afgelopen jaren is het zich daarnaast ook steeds meer bewust geworden van het feit dat de wereld om zich heen ook een impact heeft op het bedrijfsleven zelf.

Naarmate meer ondernemingen zich hiervan bewust werden, zijn steeds meer van hen Maatschappelijk Verantwoord gaan Ondernemen (MVO). MVO is inmiddels breed geaccepteerd in het Nederlandse bedrijfsleven[2]. Er zijn geen officiële cijfers over hoeveel Nederlandse bedrijven bezig zijn met MVO. Volgens een survey van MVO Nederland uit 2016, was toen ongeveer 70 procent van het Nederlandse midden- en kleinbedrijf (hierna: mkb) naar eigen zeggen actief bezig met MVO.[3] Volgens onderzoek van ING uit 2017 zijn drie van de vier Nederlandse mkb'ers naar eigen zeggen bewust bezig met MVO.[4]

Tegelijkertijd met de opkomst van MVO, is ook een ander soort maatschappelijke ondernemingen opgekomen. Deze ondernemingen worden in Nederland en in internationaal verband ook aangeduid als 'social enterprises', in de Nederlandse vertaling: sociale ondernemingen.

Sociale ondernemingen komen in verschillende vormen en maten voor. Het zijn organisaties die op een ondernemende manier oplossingen bieden voor sociale en ecologische uitdagingen. Net als elke andere onderneming biedt een sociale onderneming een product of dienst aan. Het verschil met een reguliere onderneming is dat bij een sociale onderneming het maken van winst niet het hoofddoel is van de activiteiten. Het ondernemen is een middel om de maatschappelijke missie te realiseren. Met andere woorden, een sociale onderneming richt zich primair op het creëren van maatschappelijke meerwaarde. Voorbeelden van organisaties in Nederland die zichzelf sociale ondernemingen noemen, zijn:

- AutiTalent is een onderneming die zich inzet om voor personen uit het autismespectrum een passende werkplek te vinden dan wel te creëren (arbeidsintegratie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt);

- Fairphone verkoopt mobiele telefoons gemaakt van eerlijke materialen. Bovendien zijn de telefoons eenvoudig uit elkaar te halen, zodat onderdelen vervangen kunnen worden (bevorderen circulaire economie teneinde belasting van biodiversiteit in de landen waar de grondstoffen vandaan komen te verminderen, alsook klimaatschade door reductie van transport; daarnaast het voorkomen n mensenrechtenschendingen in de landen waar de grondstoffen vandaan komen en in landen waar nieuwe telefoons worden geassembleerd);

- Taxi Electric rijdt in Amsterdam uitsluitend met elektrische taxi's teneinde geen luchtvervuiling en geluidsoverlast in de stad te veroorzaken. Het bedrijf werft bovendien actief vijftigplussers als taxichauffeurs (arbeidsintegratie en gezondheid van stadsbewoners); en

- Instock is een restaurant dat onverkochte producten die anders verspild zouden worden, ophaalt en gebruikt (Instock zet voedselverspilling op de kaart).

Het belangrijkste onderscheid tussen sociale ondernemingen en reguliere ondernemingen is derhalve dat sociale ondernemingen als primaire missie hebben om bij te dragen aan maatschappelijke doelen in plaats van primair te streven naar het behalen van hun eigen financiële doelen.

Over het aantal en het belang van sociale ondernemingen in Nederland bestaan geen officiële cijfers. Adviesbureau McKinsey schatte dat Nederland in 2016 ongeveer 5.000 - 6.000 sociale ondernemingen telde, met grofweg 75.000 medewerkers, die gezamenlijk nabij de 3,5 mld euro toevoegen aan het BNP.[5] Onderzoek van ABN AMRO uit 2017 schat deze sector kleiner in. Hierin wordt uitgegaan van 4.000 - 5.000 ondernemingen die 50.000 tot 70.000 mensen van werk voorzien.[6]

Figuur 1: Samenvatting van dynamische ontwikkelingen binnen spectrum ondernemerschap.

Door de opkomst van MVO en de groei van de sector sociale ondernemingen, zijn de grenzen tussen deze twee groepen bedrijven aan het vervagen (zie figuur 1).

Enerzijds omarmen reguliere bedrijven een steeds hoger MVO-ambitieniveau met duidelijke doelstellingen ten aanzien van duurzaamheid (beweging 1 in figuur 1). Die doelstellingen worden in de strategie en het bedrijfsmodel geïmplementeerd. Anderzijds zetten sociale ondernemingen steeds vaker in op economische groei en worden zij vaker gevestigde partijen binnen hun sector (zie beweging 2 in figuur 1).[5,6,7]

Behoefte aan (h)erkenning

Uit verschillende onderzoeken[1,8,9] komt naar voren dat sociale ondernemingen zich willen onderscheiden als een aparte groep binnen het gehele veld van ondernemingen, omdat zij hun maatschappelijke missie vooropzetten en hun economische activiteiten ontplooien om aan die missie bij te dragen. Ook komt uit deze onderzoeken naar voren dat dit nog niet goed erkend en herkend wordt door de verschillende relevante partijen, zoals de overheid, financiers, afnemers en consumenten. Ook andere stakeholders, zoals publieke inkopers, financiers en anderen hebben behoefte aan herkenning van sociale ondernemingen.

Stimulering vanuit de overheid

Het huidige kabinet, Rutte III, ziet het belang en de mogelijkheden van sociale ondernemingen, waardeert hun sociaal ondernemerschap en wil dit verder stimuleren. Dit blijkt onder andere uit het regeerakkoord 2017-2021 waarin is aangekondigd dat:

"er passende regels en meer ruimte komt voor ondernemingen met sociale of maatschappelijke doelen met behoud van een gelijk speelveld".[10]

Eind 2018 heeft de heer E. Bruins (ChristenUnie), lid van de Tweede Kamer, een initiatiefnota ingediend. Daarin roept hij de regering op om een rechtsvorm of juridische status te introduceren voor sociale ondernemingen en beleid te implementeren om sociaal ondernemerschap te stimuleren.[11] Hiermee wil hij verschillende uitdagingen voor sociale ondernemingen adresseren.

Naar aanleiding van de Nota Bruins onderschrijft het kabinet in de Tweede Kamerbrief "Passende regels en ruimte voor sociale ondernemingen'' van 17 mei 2019 het belang van sociale ondernemingen voor de maatschappij en stelt het vast dat sociale ondernemingen nog niet altijd optimaal worden (h)erkend.[12] Het kabinet geeft in deze brief aan om in samenspraak met het veld, op grond van het regeerakkoord en gelet op de rapporten van de Universiteit van Utrecht[9] en van de OESO[8], nader in kaart te gaan brengen op welke wijze het beste kan worden voorzien in de behoefte aan een betere (h)erkenning van sociale ondernemingen door passende regelgeving. Conform de Kamerbrief d.d. 17 mei 2019 gaat het hierbij om een nieuwe (variant van een) rechtsvorm, dan wel om (een variant van) een registratiesysteem.

Het KPMG-Nyenrode-onderzoek: welke vorm van stimulering zou er moeten komen?

Het KPMG-Nyenrode-onderzoek is bedoeld om richting te geven aan de besluitvorming over deze kwestie. Het onderzoek richt zich op de varianten voor passende regelgeving voor 'ondernemingen met sociale of maatschappelijke doelen' (hierna: sociale ondernemingen), die eerder zijn voorgesteld in de Nota Bruins en zijn geïdentificeerd in de rapporten van de Universiteit Utrecht[9] en de OESO[8].

De drie centrale vragen van dit onderzoek zijn:

1. Op welke wijze kan de SER-definitie[1] van sociale ondernemingen worden geoperationaliseerd, zodanig dat de behoefte en het draagvlak van ondernemers onderzocht kunnen worden?
2. In hoeverre is er behoefte aan en draagvlak voor invoering van de voorgestelde rechtsvormen en vormen van registratiesystemen?
    a) In hoeverre kunnen de diverse varianten rekenen op instemming van sociale ondernemers en hun stakeholders en onder welke voorwaarden? Welke voor- en nadelen voorziet men bij de diverse varianten? (acceptatiegraad)
    b) In hoeverre is er bereidheid bij sociale ondernemers om, bij invoering van een variant, deze ook daadwerkelijk aan te vragen en onder welke voorwaarden? In hoeverre is er bereidheid bij stakeholders om met sociale ondernemers die aan de variant voldoen (meer) zaken te doen en onder welke voorwaarden? (adoptiegraad)
3. Wat zijn de randvoorwaarden met betrekking tot de handhaafbaarheid, uitvoerbaarheid en de kosten en baten voor zowel onderneming als overheid?

Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (hierna: Ministerie van EZK) heeft daarbij de volgende varianten geïdentificeerd die mogelijk (h)erkenning van sociaal ondernemerschap kunnen stimuleren en die meegenomen zijn in het onderzoek:

Rechtsvormen:
1a de invoering van de BVm in Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek als nieuwe rechtsvorm naast de bestaande rechtsvormen of als variant binnen de bestaande rechtsvorm van de BV en eventueel andere rechtsvormen zoals de coöperatie
1b idem voor de BVm-light

Vormen van registratiesystemen
2a wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen, al dan niet met een registratiesysteem op vergelijkbare wijze als de Corporate Governance Code
2b als onder a, waarbij het voldoen aan de Code wordt gekoppeld aan de toekenning van de wettelijke status BVm of BVm-light dan wel een wettelijke status ongeacht de gebruikte rechtsvorm
3 wettelijk verankeren van een 'status'
4 een door de overheid aangemoedigde vorm van zelfregulering (bijv. via certificering, een label, etc.).

Daarnaast is de mogelijkheid geboden om (een combinatie van) varianten te onderzoeken die beter (aansluit) aansluiten bij het doel van het onderzoek. Op basis van eerste inzichten hebben wij ervoor gekozen om alleen bovenstaande varianten mee te nemen in het onderzoek, waarbij variant 3 geïnterpreteerd is als het wettelijk verankeren van een nog nader te bepalen keurmerk – label met toekenning van een wettelijke status.

Leeswijzer

De onderzoeksvragen zijn beantwoord aan de hand van desktoponderzoek, interviews en een survey. Het volgende hoofdstuk schetst de context waarin het huidige onderzoek is uitgezet. Daarna wordt ingegaan op de achtergrond van de discussie rondom het invoeren van een nieuwe rechtsvorm of registratiesysteem.

Hoofdstuk 3 schetst op hoofdlijnen de onderzoeksaanpak, welke in detail is beschreven in bijlage II.

In hoofdstuk 4 wordt de onderzoekspopulatie beschreven.

Het daaropvolgende hoofdstuk 5 bevat de resultaten van het onderzoek. In dit hoofdstuk wordt als eerste ingegaan op de geoperationaliseerde definitie. Daarna worden de resultaten ten aanzien van de acceptatie- en adoptiegraad van de zes varianten naast elkaar gezet. Ten slotte worden in dit hoofdstuk de resultaten ten aanzien van de acceptatie- en adoptiegraad, en de randvoorwaarden per variant nader uiteen gezet.

Tot slot worden in hoofdstuk 6 de conclusies en de aanbevelingen weergegeven.

2. Achtergrond

Er is al enige tijd vraag naar een nieuwe rechtsvorm of registratiesysteem

Het SER-advies

In 2015 heeft de Sociaal-Economische Raad (hierna: SER) als onderdeel van een verkennend advies over de rol van sociale ondernemingen een aantal uitdagingen geïdentificeerd.[8] In zijn advies merkt de SER onder andere op dat: (a) er in Nederland momenteel nog geen algemeen geaccepteerde definitie is van sociaal ondernemerschap en (b) veel sociale ondernemingen zich onvoldoende erkend en herkend voelen in het onderscheid met 'reguliere ondernemingen' en goededoelenorganisaties.

De SER geeft aan dat de slechte herkenning deels te maken kan hebben met de verwarring omtrent de term 'sociale onderneming'.[1] Deze is vanuit het Engelse begrip *social enterprise* vertaald in het Nederlands als 'sociale onderneming', maar moet worden geïnterpreteerd als maatschappelijke onderneming. Sociale ondernemingen zetten zich niet alleen in voor sociale doelen, maar ook op het gebied van milieudoelen.

Daarnaast is het laten zien van de impact, de gerealiseerde bijdrage aan de maatschappelijke missie, niet altijd eenvoudig.

Diverse andere studies wijzen erop dat het gebrek aan een specifieke rechtsvorm voor sociale ondernemingen een belemmering is voor de herkenning daarvan.[8,9] Sociale ondernemingen registreren zich vaak als een besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (BV) of een stichting. Sommige kiezen voor een combinatie van een BV en een gelieerde stichting. Maar het probleem dat hiermee door sociale ondernemingen wordt ervaren is dat BV's worden gezien als puur commerciële organisaties en stichtingen als ideële organisaties. Veel sociale ondernemingen geven aan dat de combinatie van rechtsvormen niet ideaal is.

De SER concludeert dan ook dat sociale ondernemingen een tussenvorm zoeken tussen enerzijds de maatschappelijke uitstraling van de traditionele non-profitorganisaties en anderzijds de commerciële uitstraling van de traditionele for-profitorganisaties. Vooral jonge sociale ondernemingen zouden graag werken vanuit een rechtsvorm die het hybride karakter van hun onderneming benadrukt.

Mid 2016 is het kabinet met een reactie gekomen op het advies van de SER. In deze reactie kondigt het onder andere aan om te investeren in: impactmeting, het vergroten van de kennis bij overheden (over) en bij sociale ondernemingen en een onderzoek naar de mogelijkheid voor een 'label' voor sociale ondernemingen.[13]

Voorstellen tot introductie van specifieke rechtsvormen voor sociale ondernemingen

Social Enterprise NL publiceerde begin 2016 een notitie, waarin gepleit werd voor een modaliteit op de bestaande rechtsvormen in het Burgerlijk Wetboek: "B.V.m. De sociale onderneming op weg naar het Burgerlijk Wetboek".[14] In de eerdergenoemde initiatiefnota van Bruins (ChristenUnie) wordt ook opgeroepen om een juridische status te introduceren voor sociale ondernemingen. [11]

In 2018 heeft het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (hierna: Ministerie van EZK) de Universiteit Utrecht gevraagd om verkennend onderzoek te doen naar 'juridische vormen voor sociaal ondernemers'.[9] Dit om tegemoet te komen aan de adviezen van de SER, invulling te geven aan het regeerakkoord en te antwoorden op de initiatiefnota van Bruins.[11]

Vervolgens heeft de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (hierna: OESO) begin 2019 een rapport uitgebracht over hoe Nederland sociaal ondernemerschap stimuleert en meer zou kunnen stimuleren.[8] In dit rapport wordt nogmaals onderstreept dat sociale ondernemingen sterk in opkomst zijn in

Figuur 2: Samenvattende tijdlijn van verschillende voorgaande onderzoeken

Nederland. Voorts worden in dit rapport dezelfde uitdagingen benoemd als eerder geïdentificeerd door de SER rondom het afbakenen, erkennen en herkennen van sociale ondernemingen.

Om sociaal ondernemerschap te stimuleren geeft de OESO daarom onder andere het advies mee aan de Nederlandse overheid om: (a) een officiële definitie van een sociale onderneming op te stellen en (b) een registratiesysteem voor sociale ondernemingen te creëren.

De Europese markt van sociale ondernemingen

In 2011 onderzocht de Europese Commissie (hierna: de Commissie) de opkomst van sociale ondernemingen.[15] De Commissie schatte destijds in dat sociale ondernemingen 10 procent van de werkgelegenheid verschaften aan meer dan 11 miljoen Europeanen (4,5 procent van de Europese beroepsbevolking). In 2019 heeft de Commissie nieuw onderzoek uitgevoerd. Daarin werd ten aanzien van Nederland het getal van 6000 sociale ondernemingen genoemd, gebaseerd op het eerdergenoemde McKinsey-rapport uit 2016.[5]

De Commissie vindt sociale ondernemingen belangrijke actoren voor de realisatie van de Europese doelstellingen op het gebied van duurzaamheid en inclusiviteit, hetgeen zij van groot belang acht in deze tijden van economische, ecologische en sociale uitdagingen.[15] In haar Social Business Initiative Communicatie ('SBI') stelde de Commissie in 2011 dat het nodig is dat de EU-lidstaten sociale ondernemingen ondersteunen, zowel economisch, zoals door de toegang tot financiering te faciliteren, als juridisch, onder meer door geschikte rechtsvormen te bieden.[15] Daarin gaf de Commissie ook aan dat er meer onderzoek nodig is naar de mogelijkheid om vanuit de EU te bevorderen dat er een speciale rechtsvorm(en) zou worden ontwikkeld voor sociale ondernemingen. De Commissie formuleerde tevens een aantal kenmerken van sociale ondernemingen :

"*A social enterprise is an operator in the social economy whose main objective is to have a social impact rather than make a profit for their owners or shareholders. It operates by providing goods and services for the market in an entrepreneurial and innovative fashion and uses its profits primarily to achieve social objectives. It is managed in an open and responsible manner and, in particular, involves employees, consumers and stakeholders affected by its commercial activities.*"

De elementen van deze definitie zijn overgenomen in de EU Verordening Nr. 346/2013 inzake Europese Social Entrepreneurship Fondsen (EuSEF), waarmee de definitie een juridische status heeft gekregen.[16] Deze Verordening was aangenomen om de financiering van sociale ondernemingen in de EU te bevorderen. Doordat er nu uniforme regels gelden voor de kwalificatie van 'Europees Social Entrepreneurship Fonds', zijn dergelijke investeringsfondsen met een maatschappelijk karakter, ook wel genoemd 'impact investment funds', beter herkenbaar in de markt. Voorts komen dezelfde elementen terug in de bepalingen van de Europese Aanbestedingsrichtlijn. Hiermee beoogt de EU haar lidstaten te stimuleren om in hun aanbestedingstrajecten voor diensten op het gebied van gezondheid en sociale en culturele diensten, ruimte te creëren voor sociale ondernemingen.[17]

In 2014-2015 deed de Commissie grootschalig onderzoek in alle lidstaten van de Europese Unie (hierna: EU) naar de toepasselijke wetgeving en beleid voor sociale ondernemingen.[18] Deze studie is recentelijk geüpdatet met de laatste inzichten.[19] Het bleek dat ongeveer twee derde van de lidstaten een speciale rechtsvorm of juridische status voor sociale ondernemingen had en vaak ook flankerend beleid. Een aantal andere was bezig dergelijke wetgeving en/of beleid te ontwikkelen. Nederland was een van de weinige landen die geen rechtsvorm of beleid aan sociale ondernemingen aanbood.

Het Europese landschap van rechtsvormen voor sociale ondernemingen

Figuur 3 schetst welke EU-lidstaten reeds speciale rechtsvormen voor sociale ondernemingen hadden geïntroduceerd, ofwel een bestaande rechtsvorm(en) geschikt gemaakt voor hen, of een wettelijk label geïntroduceerd. Van de 28 lidstaten plus Zwitserland hadden 16 lidstaten wetgeving om sociale ondernemingen te ondersteunen en drie lidstaten waren wetgeving aan het voorbereiden. Sinds 2015 hebben ook Luxemburg, Slowakije, Albanië, Letland en Bulgarije rechtsvormen aangenomen. Verder zijn rechtsvormen in voorbereiding in Malta en Ierland. Tsjechië heeft een 'white paper' uitgebracht. Onlangs is een nieuw syntheserapport uitgebracht door de Commissie.[19] Hieruit blijkt dat lidstaten vaak diverse rechtsvormen hebben geïntroduceerd, bijvoorbeeld een voor 'WISE', work integration social enterprise, en een voor sociale ondernemingen die een bredere missie hebben.

De volgende drie rechtsvormen komen in de EU-lidstaten het meest voor:

- de coöperatieve rechtsvorm (lichtblauwe kleur): veel

van de Zuid-Europese jurisdicties (bijv. Griekenland, Italië, Spanje en Portugal) hebben een op maat gemaakte coöperatieve rechtsvorm geïntroduceerd voor sociale ondernemingen.

Een voorbeeld hiervan is de Griekse Koinsep, een coöperatie met een maatschappelijk doel en een statutair commercieel doel. Er zijn drie varianten: (i) de 'Koinsep of Integration'; (ii) de 'Koinsep of Care'; en (iii) de 'Koinsep of Productive and Collective Purpose'. Het doel van deze in de wet vastgelegde rechtsvormen is het stimuleren van werkgelegenheid;

- het juridische label (donkerblauwe kleur): België, Finland, Litouwen, Slowakije en Slovenië hebben voor sociale ondernemingen bestaande rechtsvormen geschikt gemaakt, of zijn daar momenteel mee bezig, door aan rechtsvormen een 'juridisch label' te verbinden voor sociale ondernemingen. In België werd in 1995 de 'Vennootschap met Sociaal Oogmerk' (VSO) geïntroduceerd. Wanneer een rechtspersoon zijn statuten aanpast in overeenstemming met de VSO-wetgeving, waarin bijvoorbeeld staat dat de statuten het sociale doel moeten beschrijven, dan kan de rechtspersoon het 'VSO-label' voeren om aan zijn klanten, werknemers en andere stakeholders duidelijk te maken dat het een sociale onderneming betreft*; en

- de vennootschapsvorm (donkerpaarse kleur). De Engelse Company Act bevat sinds 2005 de mogelijkheid om een 'Community Interest Company' (CIC) op te richten of een bestaande organisatie om te vormen tot een CIC. Er zijn drie vormen. De meest gebruikte is de CIC met een in aandelen verdeeld kapitaal, vergelijkbaar met onze BV. Er is ook een 'CIC limited by guarantee' en een CIC met aandelen die aan de beurs kunnen worden genoteerd (vergelijkbaar

Figuur 3: overzicht van verschillende opties in EU lidstaten (EU 28) [19]

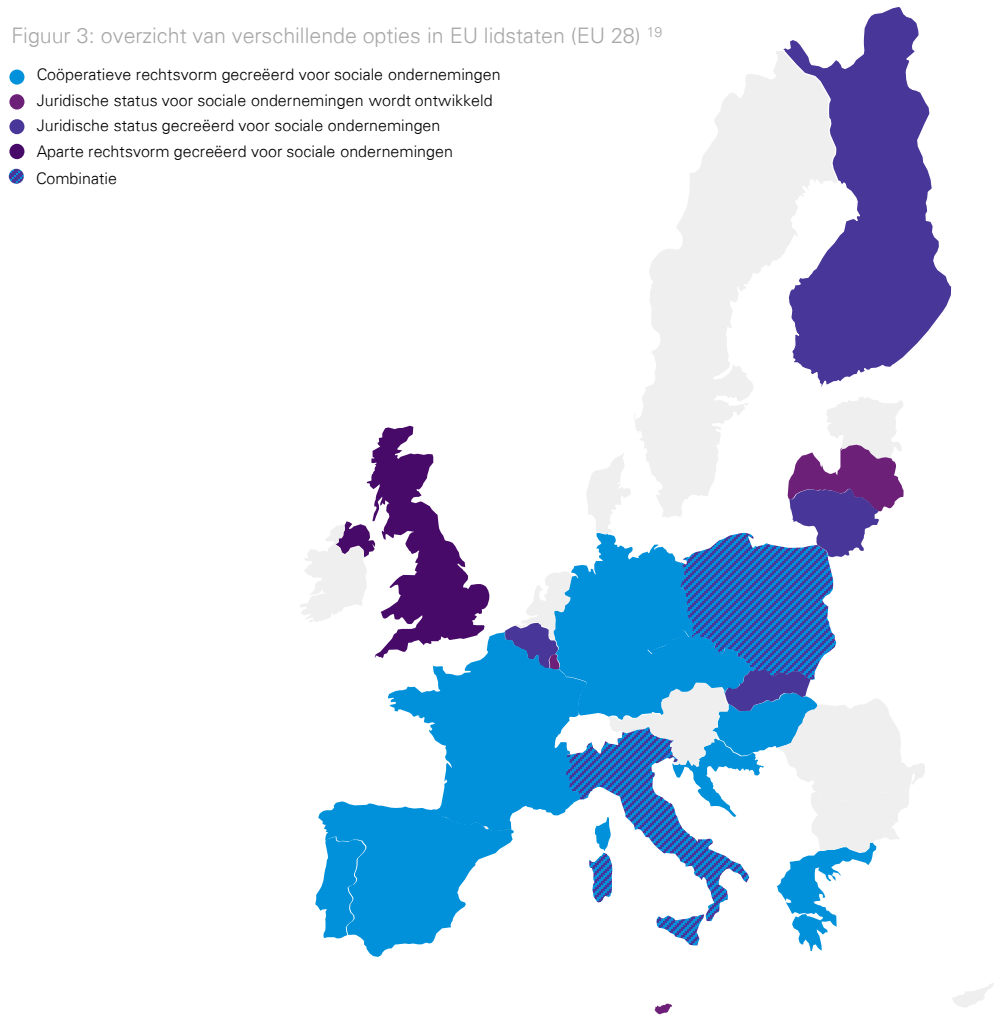

* Het ondernemingsrecht in België, waaronder de VSO, is zeer recentelijk aangepast.

met een Nederlandse NV). De wetgever noemde als redenen om deze nieuwe rechtsvormen aan te bieden: (i) het verankeren van het maatschappelijk doel en het beschermen van de activa van de CIC; (ii) het faciliteren van de CIC's economische activiteiten; en (iii) het bevorderen van de toegang van CIC's tot financiering.

Bij vergelijking van deze drie juridische instrumenten blijkt dat zij alle drie de wezenlijke elementen bevatten van bovenstaande EU SBI-definitie, zij het dat iedere wetgever die elementen op eigen wijze heeft uitgewerkt in de wetgeving. Dit is geheel in lijn met de EuSEF Verordening, die in alle lidstaten van toepassing is. Naast deze drie rechtsvormen bestaan er ook mengvormen waarin elementen van meerdere modellen zijn opgenomen (in figuur 3 de landen waar 2 kleuren tegelijk zijn toegepast).

Andere opties om (h)erkenning te stimuleren: invoeren van een registratiesysteem

In plaats van een aparte rechtsvorm te introduceren, kan de (h)erkenning van sociale ondernemingen ook worden bevorderd door een register of andere vorm van zelfregulering voor sociale ondernemingen te stimuleren of op te zetten. De SER heeft dit als optie benoemd, waarbij de raad verwijst naar verschillende private vormen van keurmerken en certificering.[1] De OESO gaat in haar aanbevelingen nog een stap verder en heeft de regering aanbevolen om een register te creëren voor sociale ondernemingen. Op termijn zouden volgens de OESO aan deze registratie ook fiscale of andere voordelen kunnen worden gekoppeld.[8]

In Nederland bestaan er momenteel al verschillende private certificaten en een registratiesysteem voor sociale ondernemingen, waaronder: de Prestatieladder Socialer Ondernemen (PSO), B Certificering en de Code Sociale Ondernemingen.

Prestatieladder Socialer Ondernemen (PSO)

De Prestatieladder Socialer Ondernemen (PSO) is een door TNO ontwikkeld meet- en registratie-instrument en tevens kwaliteitskeurmerk dat inzichtelijk maakt in welke mate organisaties meer dan gemiddeld sociaal ondernemen, gericht op arbeidsparticipatie van kwetsbare groepen. Het doel van de PSO is hogere arbeidsparticipatie van personen met een afstand tot de arbeidsmarkt bij diverse werkgevers: van mkb-bedrijf tot multinational, van bakker tot accountantskantoor en van sociale ondernemingen tot winstgerichte bedrijven. De PSO sluit door deze 'breedte' aan op de banenafspraak/quotumregeling. De PSO wordt momenteel toegepast door ruim 1200 bedrijven.

De PSO brengt op bedrijfsniveau in kaart hoe het aantal medewerkers met een afstand tot de arbeidsmarkt zich verhoudt tot het totale aantal werkzame medewerkers gedurende een peiljaar. Daarnaast worden de inkopen van producten en/of diensten bij PSO-gecertificeerde organisaties en sociale werkplaats-bedrijven omgerekend naar het aantal fte's van de PSO-doelgroep dat aan dit deel van de omzet heeft meegewerkt. Om voor het keurmerk in aanmerking te komen, moet een organisatie een onafhankelijke toetsing ondergaan door een auditor van een certificerende instelling. Aan deze audit zijn kosten verbonden. Daarnaast worden jaarlijks kosten in rekening gebracht voor het beheerproces, de deelname en de doorontwikkeling van de PSO. Deze kosten zijn gebaseerd op de grootte van de onderneming en lopen op van 500 euro (2 - 25 fte's) tot 5.950 euro (>1.000 fte's).

Op basis van bovenstaande kan een organisatie een aspirant-status krijgen of erkend worden op trede 1, 2 of 3 van de PSO-ladder, die dus heel concreet aangeeft hoeveel extra het bedrijf bijdraagt aan participatie door kwetsbare groepen. Aangezien de PSO wordt toegepast bij aanbesteding van diverse soorten overheidsopdrachten, kent het PSO-keurmerk strikt schemabeheer met objectieve criteria en eisen. Samen met de bijbehorende onafhankelijke toetsing door een certificerende instelling is de PSO een zogenaamd 'rule-based instrument'.

B Certificering (B Corps)

Benefit Corporations, of kortweg B Corps, is een van oorsprong Amerikaanse certificering (enkel en alleen voor bedrijven). De certificering van ondernemingen tot B Corp is een initiatief van de non-profitorganisatie B Lab (2006). B Lab houdt zich bezig met het ontwikkelen, toekennen en controleren van B Corp-certificering. Met 3200 gecertificeerde bedrijven wereldwijd is de 'B Corp movement' een snel groeiende beweging. Vier jaar geleden is B Corp geïntroduceerd in Europa en vandaag de dag zijn er zo'n 800 Europese B Corps waarvan ruim 100 in Nederland. B Corps staan voor de combinatie van Impact & Profit.

Het B Corp-certificeringsproces bestaat uit drie stappen.

Stap 1: De onderneming dient online het door B Lab ontwikkelde B Impact Assessment (BIA) in te vullen. De BIA maakt inzichtelijk hoe het bedrijf omgaat met de belangen van verschillende stakeholders, met toetsing

van vijf gebieden: (1) governance, (2) werknemers, (3) klanten, (4) milieu en (5) lokale, nationale en mondiale gemeenschappen waarin de organisatie opereert. Het ontwikkelen van en toezicht houden op de BIA valt onder de verantwoordelijkheid van de autonome en onafhankelijke Standards Advisory Council.

Stap 2: De ingevulde BIA dient vervolgens te worden ondersteund met schriftelijke toelichting, voorbeelden, handleidingen, implementatietools en beleidsdocumenten. Vervolgens verifieert, valideert en beoordeelt B Lab de behaalde score. Dit doet zij op basis van een twee uur durende telefonische audit met de B Corp in spe en het checken van de documentatie. Daarnaast krijgt één op de tien bedrijven een onaangekondigde audit op kantoor. Op basis van de BIA en het telefoongesprek worden punten toegekend. Om in aanmerking te komen voor een B Corp-certificering dienen minimaal tachtig punten (van de in totaal tweehonderd punten) te worden behaald.

Stap 3: Vervolgens worden afspraken vastgelegd over het nastreven van de waarden en ambities van B Corps en moet de B Corp binnen negentig dagen in haar statuten opnemen dat zij haar impact op haar stakeholders afweegt. Er zal dus een statutenwijziging plaats moeten vinden, dit is een verplichting voor alle B Corps wereldwijd.

Allereerst dient de statutaire doelstelling van de vennootschap te bepalen dat het "een van de doelen van de vennootschap is door middel van haar bedrijfsvoering en activiteiten, een significant positieve invloed te hebben op de maatschappij en het milieu in zijn algemeenheid". Ten tweede behoren de statuten van de vennootschap over bestuurders te bepalen dat zij bij hun handelen "ook rekening houden met de sociale, economische, juridische of andere gevolgen van de bedrijfsuitvoering van de Vennootschap ten aanzien van (i) de werknemers, de dochtermaatschappijen en leveranciers (ii) de belangen van de klanten van de Vennootschap en haar dochtermaatschappijen, (iii) de gemeenschappen en de samenleving waarin de Vennootschap, haar dochtermaatschappijen en leveranciers hun bedrijf uitvoeren, (iv) het lokale en globale milieu en (v) de korte en lange termijn belangen van de onderneming."

Tot slot, in het kader van transparantie wordt op de B Lab-website het BIA-rapport van iedere B Corp openbaar gemaakt. Dit betreft een samenvatting van de door de B Corp behaalde score op elk van de vijf categorieën. Om de B Corp-certificering te behouden, moet een B Corp om de drie jaar succesvol de BIA opnieuw doorlopen (de BIA ondergaat continu updates).

De kosten en tijdsinvestering voor B Lab certificering verschilt per onderneming, afhankelijk van de grootte en structuur van de onderneming. De jaarlijkse certificeringskosten lopen op van 500 euro (jaarlijkse omzet tussen de €0,- en €150.000,-) tot 50.000 euro (jaarlijkse omzet hoger dan miljard). Het registratieproces kost 2-6 maanden afhankelijk van de grootte van de onderneming, aangezien veel informatie moet worden verzameld en interne en externe beleidsdocumenten moeten worden opgesteld.

Code Sociale Ondernemingen

Social Enterprise NL heeft medio 2016 een onafhankelijke expertcommissie in het leven geroepen, waaraan zij de vraag heeft voorgelegd een code te ontwerpen die geschikt is om een betrouwbaar keurmerk te creëren voor sociale ondernemingen. Na een brede consultatieronde heeft de Commissie Code Sociaal Ondernemen in 2017 een definitieve versie van de Code Sociale Ondernemingen opgesteld en aan Social Enterprise NL overhandigd. In december 2018 is de onafhankelijke Stichting Code Sociale Ondernemingen opgericht, die de Code Sociale Ondernemingen en – in het verlengde daarvan - het Register Sociale Ondernemingen in Nederland uitrolt en beheert.

Het doel van deze Code Sociaal Ondernemen is herkenning en erkenning van de sociale onderneming door 'de maatschappij'. De Code Sociaal Ondernemen bevat een aantal basisprincipes waaraan een sociale onderneming moet voldoen om haar onderneming te kunnen registreren in het Register Sociale Ondernemingen (zie box 1). Deze principes bevatten grotendeels dezelfde elementen als de EU SBI-definitie (zie paragraaf 5.1). De Code Sociale Ondernemingen biedt bij elk principe een praktische uitwerking. In de Code Sociale Ondernemingen staan uitleg en dialoog centraal. Dat betekent onder meer dat de sociale onderneming over belangrijke onderwerpen een dialoog aangaat met haar stakeholders en ook samen met andere sociale ondernemingen zoekt naar een breed maatschappelijk draagvlak.

De registratie in het Register Sociale Ondernemingen is niet vrijblijvend. Na aanmelding volgt een gesprek met een beoordelaar, waarvoor de stichting gebruikmaakt van de kennis en expertise van PwC, een internationaal accountants- en belastingadviseurbedrijf. De beoordelaar rapporteert vervolgens zijn of haar bevindingen aan een 'Review Board' bestaande uit experts die bepalen of de onderneming wordt toegelaten tot het Register. Wanneer de sociale onderneming is toegelaten tot het Register, vindt om de twee jaar een formele

herbeoordeling plaats, om te bezien of de onderneming nog steeds aan de criteria voldoet. Aan opname in het Register zijn kosten verbonden: eenmalig 100 euro inschrijfkosten en 250 euro per jaar voor deelname. Leden van Social Enterprise NL zijn de eerste twee jaar (2019-2021) vrijgesteld van inschrijfkosten.

Box 1: Principes Code Sociale Ondernemingen

Grondslag: "Impact first": De sociale onderneming is gedreven om aantoonbare maatschappelijke impact te realiseren. Dat staat voorop. Deze intrinsieke motivatie van de sociale onderneming komt in al haar handelen en nalaten tot uitdrukking. De onderneming neemt verantwoordelijkheid voor haar impact in de keten: een sociale onderneming van het begin tot het einde. Goed en eerlijk zakendoen is vanzelfsprekend.

Principe 1. Missie: geborgd en inzichtelijk: De onderneming legt haar missie statutair vast, concretiseert haar doelen en maakt de realisatie ervan inzichtelijk.

Principe 2. Relevante stakeholders: bepaling en dialoog: De onderneming bepaalt wie de relevante stakeholders zijn in het licht van de missie. De onderneming organiseert de dialoog met deze stakeholders over de strategie waarmee invulling wordt gegeven aan de missie.

Principe 3. Financiën: in overleg en zorgvuldig afgewogen: Ter bescherming van de Impact overweegt de onderneming een statutair geborgd beleid dat beperkingen stelt aan de uitkeringen aan de aandeelhouder(s). Tevens overweegt de onderneming een statutair geborgd beleid ten aanzien van de opbrengst bij verkoop en liquidatie van de onderneming. De onderneming voert een gematigd beloningsbeleid.

Principe 4. Implementatie: registreren en reflecteren: De onderneming die de Code onderschrijft, kan zich als sociale onderneming laten registreren. De onderneming participeert actief in de gemeenschap van sociale ondernemingen. De onderneming stelt zich aanspreekbaar op voor personen of instellingen die constructieve suggesties voor verbetering hebben.

Principe 5. Transparantie: actief en toegankelijk: De onderneming voert een actief informatiebeleid waarbij maximale openheid het uitgangspunt is. De onderneming verstrekt inzicht in de wijze waarop zij invulling geeft aan de missie, de gerealiseerde impact, de financiering van de onderneming, de betrokkenheid van relevante stakeholders en de resultaten van de collegiale toetsing. Alle informatie is eenvoudig vindbaar, toegankelijk geschreven en wordt desgevraagd nader toegelicht.

3. Onderzoeksaanpak

Een gedegen onderbouwing van resultaten

De aanpak om de door het Ministerie van EZK gestelde vragen te beantwoorden kende vijf stappen, die in onderstaande figuur worden gepresenteerd (zie: figuur 4 – overzicht onderzoeksaanpak). De stappen 1, 2 en 3 volgen de volgorde van de vragen van de opdrachtgever en stap 4 volgt daarop logischerwijze. De methodologie die in de stappen 1 - 3 is gevolgd, is in detail beschreven in Bijlage 2. Samenvattend heeft het onderzoeksteam: (i) desktopresearch gedaan (het bestuderen en analyseren van relevante wetgeving van Nederland, de EU en EU-lidstaten alsook onderzoeksrapporten), (ii) kwalitatief onderzoek uitgevoerd door middel van het afnemen van interviews en (iii) kwantitatief onderzoek verricht door een survey uit te zetten onder sociale ondernemingen. Daarnaast heeft overleg plaatsgevonden met de IBG, de interdepartementale groep van vertegenwoordigers van diverse betrokken ministeries, en met de klankbordgroep die door KPMG en Nyenrode werd samengesteld uit vertegenwoordigers van zo veel mogelijk netwerkorganisaties van sociale ondernemingen in Nederland.

Uiteindelijk bestond de klankbordgroep uit zeven leden. De klankbordgroep heeft actief meegewerkt aan de verspreiding van de survey onder de sociale ondernemingen in hun netwerk, teneinde de hoogst mogelijke variëteit en inclusiviteit te creëren in de selectie van respondenten ten aanzien van de survey en interviews. Daarnaast is de survey ook uitgestuurd naar MVO Nederland en naar netwerken van reguliere ondernemingen, zoals werkgeversorganisatie VNO-NCW en MKB-Nederland. De surveyresultaten laten zien dat weinig reguliere ondernemingen de survey hebben ingevuld. De resultaten van de survey wijzen uit dat de surveypopulatie heel divers is als je kijkt naar de diverse typen van sociale ondernemingen in Nederland en hun netwerken. In het volgende hoofdstuk wordt dit gedemonstreerd. Het gaat daarbij om indicatoren zoals de grootte van de sociale onderneming, de sector waarin deze actief is, type producten en/of diensten welke de sociale onderneming levert, maatschappelijke doelstelling, e.d.

Figuur 4: Overzicht onderzoeksaanpak

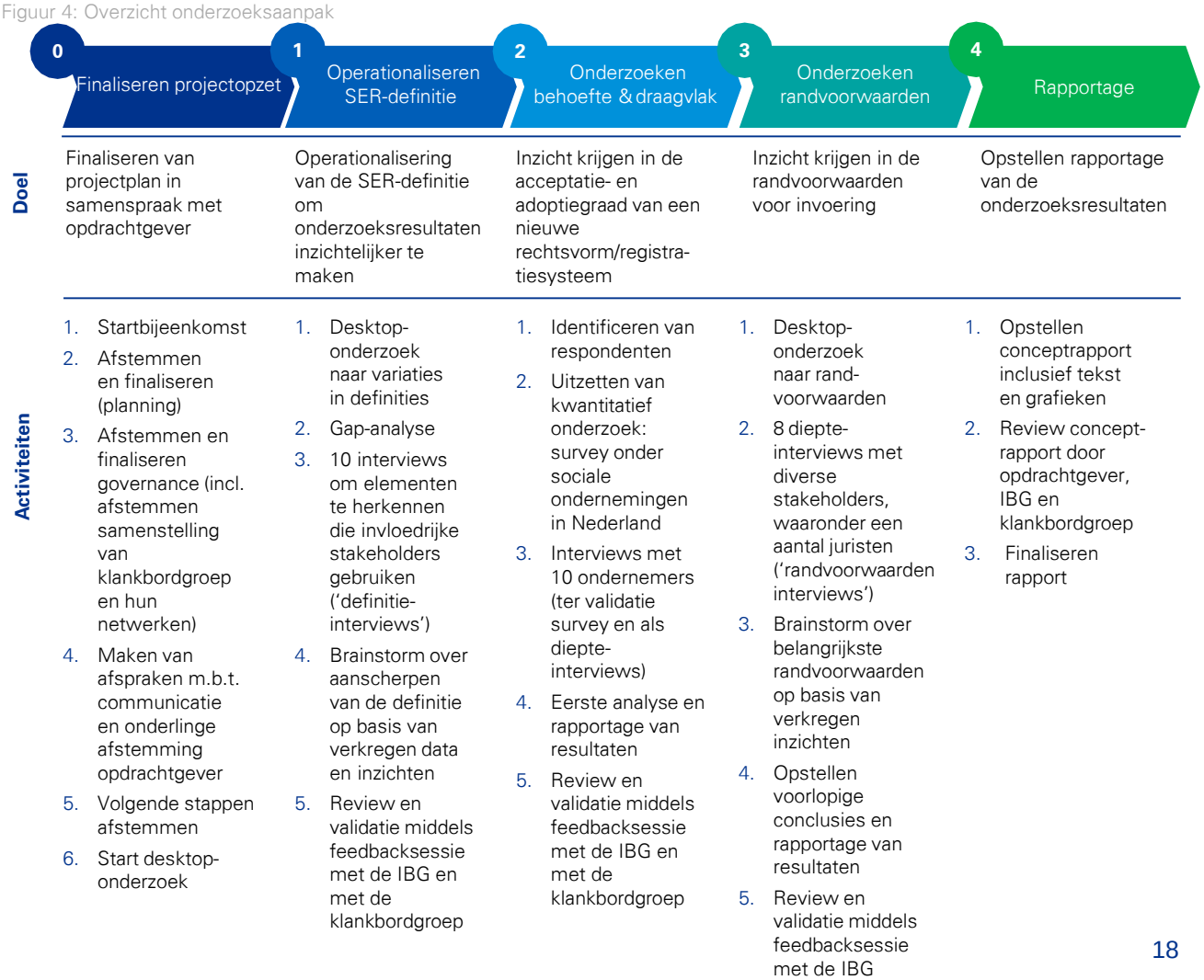

4. Onderzoekspopulatie

Diverse groep van sociale ondernemingen heeft bijgedragen

Survey onder sociale ondernemingen, 242 respondenten

Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van een online-survey. De survey is gericht uitgezet onder ongeveer 300 individuele sociale ondernemingen en voorts verspreid via ongeveer 40 netwerkorganisaties van sociale of duurzame ondernemingen en via sociale media gedeeld. De survey heeft 60 dagen opengestaan en in totaal hebben 249 respondenten de survey volledig ingevuld, waarvan 7 resultaten zijn geschrapt door het onderzoeksteam, omdat dit testresultaten waren. Op deze en de volgende pagina zijn een aantal belangrijke kenmerken van de onderzoekspopulatie toegelicht.

Respondenten zijn voornamelijk sociale ondernemingen

In de survey is gevraagd of de respondenten zichzelf als sociale onderneming zien. Van de 242 respondenten zijn er 220 respondenten die zichzelf een sociale ondernemer noemen (91 procent). Er zijn dus 22 respondenten die zichzelf niet als sociale ondernemer zien. Deze groep omvat een paar brancheorganisaties en gemeenten, enkele investeerders en voorts een aantal ondernemingen die zichzelf als reguliere ondernemingen zien.

Ook is gekeken naar hoeveel respondenten voldoen aan alle elementen van de werkdefinitie van sociale onderneming, zoals toegelicht in paragraaf 5.1. Er zijn 106 respondenten die binnen deze categorie vallen.

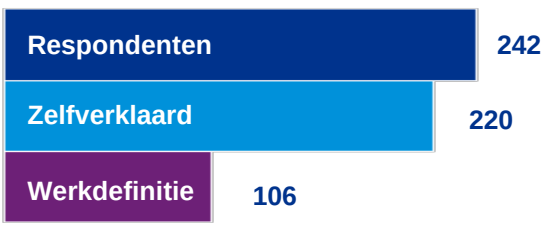

Merendeel respondenten opgezet als 'for profit'

Het merendeel van de respondenten (71 procent) is opgezet als 'for profit', onder meer als BV, NV of coöperatie.

29 procent van de respondenten betreft non-profitorganisaties. In figuur 5 is de verdeling van respondenten naar type rechtsvorm weergegeven. Een deel van de respondenten gaf aan een 'andere' rechtsvorm te hanteren (7%). Dit betreffen voornamelijk gemeenten of onderdelen / bedrijven daarvan (12 respondenten). Ook geeft een deel van deze respondenten aan een combinatie van een BV en een stichting te hanteren (6 respondenten).

Figuur 5: Verdeling type rechtsvorm respondenten (%)

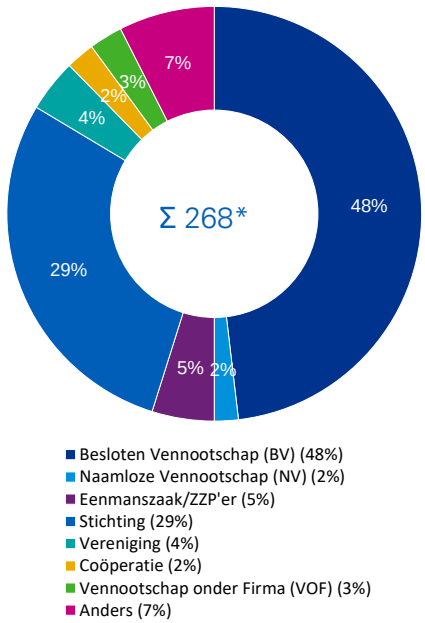

Note: * Omdat bedrijven soms meerdere rechtsvormen tegelijk gebruiken, ligt het totale aantal observaties bij type rechtsvorm (268) hoger dan het totale aantal respondenten (n=242).

Respondenten zijn met name mkb-bedrijven

90 procent van alle respondenten (n=242) zijn mkb-bedrijven (op basis van aantal fte's <250). 40 procent van alle respondenten (n=242) heeft een microbedrijf (1 tot 10 fte's); deze groep is onderverdeeld in: 5 procent van de totale populatie van respondenten is zzp'er en 35 procent heeft tussen de 2 en 10 fte's. In onderstaande figuur is de verdeling van respondenten naar bedrijfsgrootte weergegeven.

Figuur 6: Verdeling bedrijfsgrootte respondenten (%)

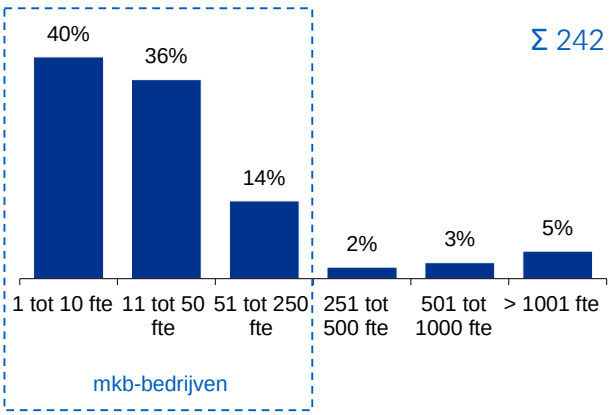

Diverse groep van sociale ondernemingen heeft bijgedragen

Ruim de helft van de respondenten bestaat tien jaar of korter

57 procent van alle sociale ondernemingen uit de survey (n=242) bestaat tien jaar of korter. 5 procent bestaat korter dan één jaar. 42 procent bestaat langer dan tien jaar.

Figuur 7: Verdeling levensduur respondenten (%)

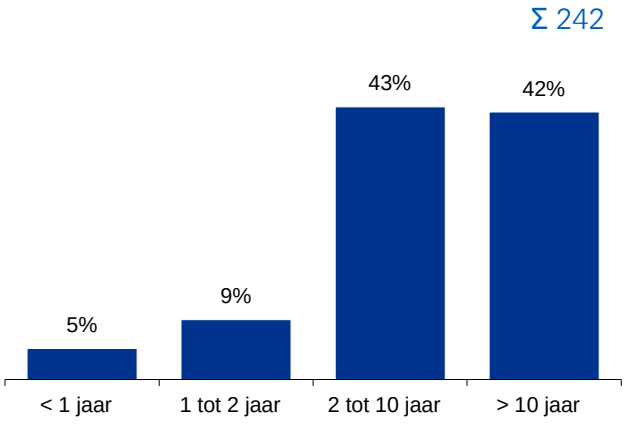

Bijna de helft van de respondenten heeft al een vorm van zelfregulering omarmd

Bijna de helft van alle respondenten (49 procent; n=242) heeft aangegeven al een vorm van zelfregulering voor sociale ondernemingen te hebben omarmd. De organisaties die een gedragsnorm beheren die de respondenten het vaakst aanhaalden zijn B Corp en Social Enterprise NL. Andere vormen die werden genoemd zijn: PSO, Code Sociale Ondernemingen en Branchevereniging Kringloopbedrijven Nederland (BKN).

Het overgrote deel van de respondenten heeft geen ANBI-status

80 procent van de respondenten (n=242) geeft aan geen ANBI-status te hebben (d.w.z.: Algemeen Nut Beogende Instelling; zie paragraaf 5.1), 20 procent geeft aan deze status wel te hebben. Deze sociale ondernemingen werken bijvoorbeeld op het gebied van arbeidsintegratie (bijv. kringloopwinkels), het opvangen van zorgbehoeftigen (zorgboerderij), het bevorderen van cultuur, ketenregie om afval in de groente- en fruitsector te voorkomen en armoede bestrijding in ontwikkelingslanden.

Merendeel van de organisaties is actief in de dienstverlening

Circa de helft (48 procent) van alle respondenten biedt voornamelijk diensten aan, tegenover 19 procent die voornamelijk producten aanbiedt. 32 procent geeft aan zowel producten als diensten aan te bieden. De resterende 1 procent heeft aangegeven geen producten of diensten aan te bieden, dit zijn bijvoorbeeld platformorganisaties.

Organisaties richten zich relatief vaak op zakelijke dienstverlening en zorg

Relatief veel organisaties richten zich op advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening (12 procent). 11 procent van alle respondenten bestaat uit organisaties gericht op gezondheids- en welzijnszorg.

Van de respondenten geeft 35 procent aan in een andere dan in de survey genoemde sector actief te zijn. Zij hebben in de toelichting vaak een specifiekere deelsector genoemd die valt onder één van de sectoren, zoals ‘productie van plantaardige producten’, ‘duurzame energie’ en ‘textielproductie’. Een ander deel van deze respondenten geeft aan actief te zijn in (een onderdeel van) de publieke sector, zoals ‘buurtbeheer’, ‘sociaal domein’, ‘groenvoorziening’. Ten slotte wordt een aantal keer genoemd dat de organisatie in meerdere sectoren actief is, zoals ‘kledingproductie & welzijnszorg’, ‘detailhandel, zorg & diensten’, en ‘cross-sectoraal’. De verdeling van respondenten naar sectoren is in figuur 8 weergegeven.

Figuur 8: Verdeling respondenten naar sector (%)

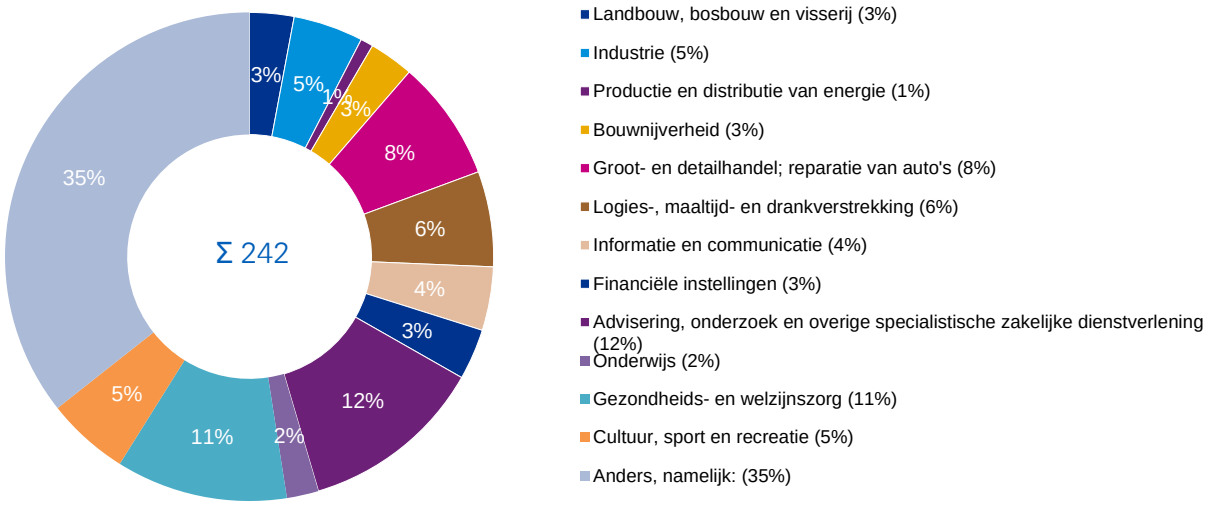

Maatschappelijke doelen

De respondenten zetten zich in voor verschillende maatschappelijke doelen. Van alle respondenten (n=242) zet 33 procent zich in ten behoeve van betere arbeidsparticipatie van kwetsbare groepen. 24 procent zet zich in voor een combinatie van doelen, en 12 procent richt zich op de bescherming van natuur en milieu. Ten slotte heeft 16 procent van de respondenten aangegeven andere maatschappelijke doelen na te streven, zoals sociale innovatie, energietransitie, en sport.

Doelen waar geen van de respondenten zich op richt zijn dierenwelzijn, religie, levensbeschouwing en spiritualiteit, volkshuisvesting en mensenrechten.

Figuur 9: Verdeling respondenten maatschappelijke doelen (%)

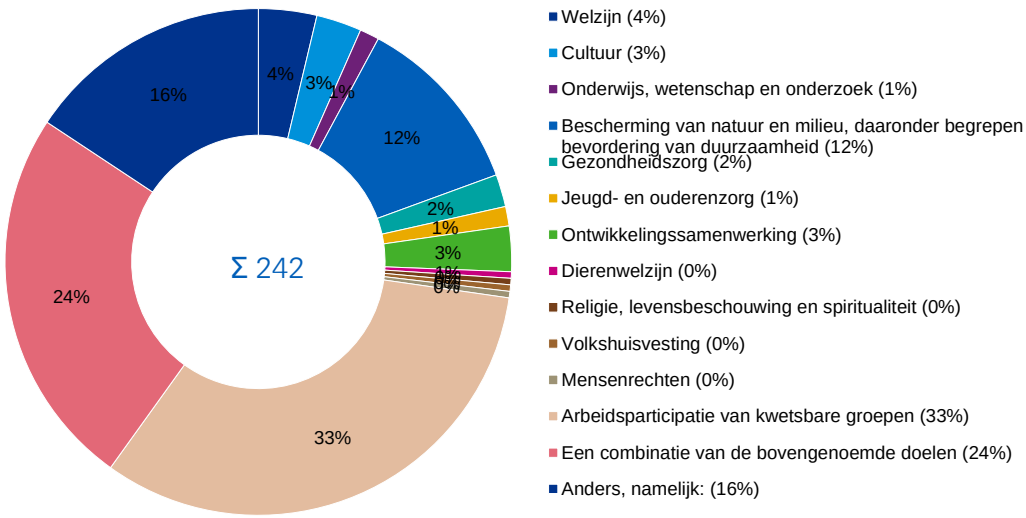

5. Resultaten

Operationaliseren van de definitie van een sociale onderneming

Zoals toegelicht in hoofdstuk 1, luidt de eerste onderzoeksvraag: "Op welke wijze kan de SER-definitie[1] van sociale ondernemingen worden geoperationaliseerd, zodanig dat de behoefte en het draagvlak van ondernemers onderzocht kunnen worden?"

De SER-definitie waarnaar verwezen wordt, luidt: *"Sociale ondernemingen zijn zelfstandige ondernemingen die een product of dienst leveren en primair en expliciet een maatschappelijk doel nastreven, dat wil zeggen een maatschappelijk probleem willen oplossen. Naast deze imperatieve elementen zijn er twee elementen die op veel sociale ondernemingen van toepassing zijn, maar door de raad aan de visie van de ondernemer overgelaten worden: een expliciete beperking van de mogelijkheid om winst uit te keren en expliciete eisen betreffende inclusief bestuur en governance."*

Het onderzoeksteam heeft diverse definities verkend die door organisaties in het veld zijn opgesteld betreffende het fenomeen van hybride organisaties. Deze organisaties vertonen ondernemerschap, maar hebben ook een maatschappelijk doel Dit wordt in deze documenten meestal aangeduid als 'social enterprises' en in het Nederlands vaak als 'sociale ondernemingen', waarbij sociaal ook kan worden gelezen als 'maatschappelijk' of 'sociaal en ecologisch'. Een volledig overzicht van de onderzochte definities is opgenomen in bijlage V.

De definities zijn met elkaar vergeleken en er is een 'gap analysis' gemaakt waarin voor elke definitie is onderzocht in hoeverre deze de volgende kernelementen bevatte (zie bijlage VI):

1. Economic/commercial/ market element [economische actor]
2. Social mission & social impact [maatschappelijke impact]
3. Transparency [transparantie]
4. Participatory/inclusive governance [betrokkenheid van stakeholders]
5. Organisational independence from government [onafhankelijkheid van de overheid].

Naar aanleiding van deze analyse heeft het onderzoeksteam de SER-definitie enigszins aangepast en een werkdefinitie vastgesteld. De werkdefinitie vertoont zo veel mogelijk coherentie met relevante bestaande wetgeving, vooral relevante EU-wetgeving (zie hoofdstuk 2). Vervolgens is de werkdefinitie getoetst bij de interdepartementale begeleidingsgroep (IBG), de klankbordgroep en acht organisaties in het veld, die bij sociale ondernemingen betrokken zijn vanuit hun rol als financier, toeleverancier, afnemer, sectororganisatie en/of zelf sociaal onderneming zijn. Naar aanleiding hiervan is de definitie verder aangescherpt. Deze eerste fase werd afgerond doordat de IBG een keuze heeft gemaakt op basis van het onderbouwde voorstel van het onderzoeksteam over hoe de SER-definitie van sociale ondernemingen het beste geoperationaliseerd kan worden. Deze eerste stap was nodig omdat het voor de beantwoording van de vervolgvraag naar de behoefte van ondernemingen en de toetsing van de varianten noodzakelijk was om te bepalen over welke ondernemingen het gaat.

De werkdefinitie die is gehanteerd is de volgende:

"Sociale ondernemingen zijn ondernemingen die: (a) een product of dienst leveren; (b) in plaats van met een winstdoelstelling dit primair en expliciet doen om bij te dragen aan een maatschappelijk doel dat is vastgelegd in haar statuten; (c) een deel van de omzet (her)investeren in het bereiken van het maatschappelijke doel en/of beperkt zijn in de verdeling van winst en vermogen, e.e.a. om te garanderen dat het maatschappelijk doel voorgaat; (d) hun relevante stakeholders identificeren en daarmee minimaal jaarlijks in dialoog gaan; (e) transparant zijn op hun website (of op andere wijze mits publiekelijk toegankelijk – zoals in hun jaarverslag) over de meest materiële gecreëerde maatschappelijke waarde; en (f) onafhankelijk van de overheid en/of andere entiteiten een eigen strategie kunnen nastreven''.

Belangrijke kernelementen zijn derhalve:

a. economische actor;
b. nastreven van een maatschappelijk doel;
c. beperkingen in verdeling van winst en vermogen;
d. dialoog met stakeholders;
e. transparantie over gerealiseerde maatschappelijke impact; en
f. zelfstandigheid.

Om deze elementen te operationaliseren, zijn op basis van de onderzoeksresultaten (desktop en interviews) de volgende voorstellen ontwikkeld voor verdere specificering. De letters verwijzen naar de elementen genoemd in de werkdefinitie:

a. Duidelijk maken dat het om een onderneming met een verdienmodel gaat (bijv. doordat zij btw-plichtig is, vennootschapsbelastingplichtig, of Inkomstenbelastingplichtig).
b. Om te bepalen dat er sprake is van een maatschappelijke missie wordt gekeken of de missie aansluit bij het concept 'algemeen nut', zoals gedefinieerd in de fiscale ANBI-wetgeving. Daarin wordt een aantal relevante categorieën genoemd (zie paragraaf 5.1). Wij stellen voor daaraan twee categorieën toe te voegen: creatie van werkgelegenheid voor mensen met een vergrote

afstand tot de arbeidsmarkt; bevordering van het naleven van mensenrechten).

c. Transparant zijn over de bijdrage aan de maatschappelijke missie en dit vastgelegd hebben in de statuten ('kapitaalklem'). Interviews indiceerden dat een beperking van 50 - 75 procent gewenst zou zijn teneinde greenwashing te voorkomen. Luxemburg hanteert 50 procent, dat zou een goed inspiratievoorbeeld kunnen zijn. Het hebben van statuten impliceert dat de sociale onderneming in de vorm van een rechtsvorm met rechtspersoonlijkheid wordt gedreven.
d. Transparant zijn over de stakeholderdialoog en de uitkomsten plus opvolging daarvan. De rol van stakeholders in de besluitvorming is vastgelegd in statuten. . Het hebben van statuten impliceert dat de sociale onderneming in de vorm van een rechtsvorm met rechtspersoonlijkheid wordt gedreven.
e. Maatschappelijke waarde omvat zowel sociaal als natuurlijk kapitaal.
f. Onafhankelijk in zowel financiële als bestuurlijke zin. Hiermee wordt beoogd dat organisaties zelfstandig zijn en onafhankelijk hun beleid kunnen formuleren en implementeren. Dat houdt bijvoorbeeld in dat zij slechts beperkt of helemaal onafhankelijk zijn van giften of subsidies van overheden en andere organisaties alsook dat zij niet onderdeel zijn van een grote (multinationale) onderneming, die hen als aandeelhouder aanstuurt.

Het tweede element van de werkdefinitie betreft het hebben van een 'maatschappelijke missie'. In Nederland is aan het concept van 'maatschappelijke missie' invulling gegeven in de belastingwetten die de ANBI-status (Algemeen Nut Beogende Instelling) behelzen. Vanuit het oogpunt van coherentie van beleid en wetgeving, wordt door het onderzoeksteam voorgesteld om de invulling van het concept 'maatschappelijke missie' in de werkdefinitie te baseren op deze term in de belastingwetgeving en bijbehorende jurisprudentie. Daarnaast blijkt uit wetenschappelijk onderzoek dat de maatschappelijke missies van sociale ondernemingen in Nederland en het Verenigd Koninkrijk inderdaad veelal vallen in de ANBI-categorieën.[20]

De definitie van een ANBI staat in artikel 5b van de Algemene wet inzake rijksbelastingen (AWR).[27] De memorie van toelichting van de Geefwet 2012 geeft als reden voor deze plaats dat deze definitie in meerdere belastingwetten wordt gebruikt.[28]

Het ANBI-begrip is ingevuld door een opsomming van doelen die beschouwd worden als van algemeen nut. Wat onder algemeen nut dient te worden verstaan is, onder meer via de rechtspraak, voldoende uitgekristalliseerd (dat blijkt ook uit het feit dat in de meeste jurisprudentie niet het doel zelf ter discussie staat, maar veelal de vraag voorligt of daarbij sprake is van het dienen van een algemeen belang of van een particulier belang).

Als algemeen nut wordt volgens de wet beschouwd:

a. welzijn;

b. cultuur;

c. onderwijs, wetenschap en onderzoek;

d. bescherming van natuur en milieu, daaronder begrepen bevordering van duurzaamheid;

e. gezondheidszorg;

f. jeugd- en ouderenzorg;

g. ontwikkelingssamenwerking;

h. dierenwelzijn;

i. religie, levensbeschouwing en spiritualiteit;

j. de bevordering van de democratische rechtsorde;

k. volkshuisvesting;

l. een combinatie van de bovengenoemde doelen, alsmede

m. het financieel of op andere wijze ondersteunen van een algemeen nut beogende instelling.

De opsomming is (anders dan voorheen, dus voor de introductie van de Geefwet) limitatief en zonder 'restcategorie'. Aan het begrip 'welzijn', onder a., kan echter ingevolge de jurisprudentie een ruime betekenis worden toegekend. Wat in deze categorieën ontbreekt, maar wat vaak de missie is van sociale ondernemingen is arbeidsintegratie. Daarom is deze categorie ook meegenomen in de survey alsook in de operationalisering van de definitie. Een categorie die ook regelmatig door sociale ondernemingen wordt genoemd als missie is het bevorderen van mensenrechten. Deze missie wordt door de Belastingdienst en de rechter in het algemeen onder j. (de bevordering van de democratische rechtsorde') geschaard.

In hoofdstuk 4 in dit rapport is ook een figuur opgenomen waarin wij de maatschappelijke missies zoals opgegeven door de 220 – naar eigen zeggen – sociale ondernemingen onder de surveyrespondenten, hebben weergegeven aan de hand van de ANBI-categorieën plus arbeidsintegratie en het bevorderen van mensenrechten.

Derhalve: ter beoordeling of een sociale onderneming voldoet aan het tweede kenmerk van de werkdefinitie – d.w.z. Nastreven van een maatschappelijk doel – kan worden aangesloten bij de fiscale ANBI-categorieën en

jurisprudentie, te vermeerderen met arbeidsintegratie en het bevorderen van mensenrechten. Voor alle duidelijkheid: daarnaast moet om van een sociale onderneming te spreken, ook aan de andere vijf vereisten worden voldaan.

Voorts zij opgemerkt – eveneens ter verduidelijking – dat een organisatie die een ANBI-status wil verkrijgen (sociale onderneming of niet) aan meerdere vereisten dient te voldoen. Zo moet de organisatie ook aantonen dat zij niet alleen een in de Belastingwet genoemd doel moet beogen, maar dat haar activiteiten ook uitsluitend of nagenoeg uitsluitend (ten minste 90%), zowel statutair als feitelijk dat doel implementeren. Voorts kunnen in ieder geval (volgens de huidige fiscale wetgeving) geen ANBI zijn: een vennootschap met in aandelen verdeeld kapitaal, een coöperatie, een onderlinge waarborgmaatschappij of een ander lichaam waarin bewijzen van deelgerechtigdheid kunnen worden uitgegeven. Tot 2012 konden een BV en een NV overigens wel een ANBI-status verkrijgen. In het kader van de Geefwet is dit gewijzigd. Nog steeds zijn er BVs en NVs die een ANBI-status hebben, omdat zij die voor invoering van de Geefwet hebben verkregen. Een geïnterviewde belastingdeskundige gaf aan dat er kritiek is op deze wetswijziging en dat diverse deskundigen er voorstander van zijn om die wijziging weer terug te draaien en de ANBI-status net als voorheen weer toegankelijk te maken voor BVs en NVs; en als de BVm zou worden ingevoerd, ook voor de BVm.

In de tweede fase van het onderzoek is de werkdefinitie toegepast in de zes varianten voor passende regelgeving die het Ministerie van EZK aan het onderzoeksteam had voorgelegd om te toetsen (zie hiervoor hoofdstuk 1).

Toepassing van de kernelementen op de organisaties in de survey

Als onderdeel van de survey zijn alle bovenstaande kernelementen van de definitie meegenomen in de toetsing. De resultaten laten zien dat de respondenten op alle kernelementen goed scoren: gemiddeld voldoet per element meer dan 73 procent van alle respondenten daaraan (n=242). Een overzicht van de antwoorden op deze vragen is opgenomen in figuur 10 hieronder.

Wanneer gekeken wordt naar hoeveel respondenten aan álle onderdelen van de definitie voldoen, dan blijkt dat dit ongeveer de helft is (106, dat is 44 procent van het totaalaantal van 242 respondenten en 48 procent van 220 respondenten die zichzelf als sociale onderneming zien). Het is dus vooral de combinatie van elementen waar de respondenten momenteel niet aan voldoen. In de survey is niet gevraagd naar redenen daarvoor, maar uit de validatie-interviews werd wel duidelijk dat er nu geen bepaalde noodzaak is om aan *alle* elementen van de werkdefinitie te voldoen, maar dat als er een variant (rechtsvorm of registratiesysteem) zou worden geïntroduceerd die alle werkdefinitie-elementen zou bevatten, men zeker gemotiveerd is daaraan te voldoen.

Figuur 10: Percentage van respondenten dat aangeeft te voldoen aan de verschillende elementen van de definitie van sociaal ondernemerschap (n=242)

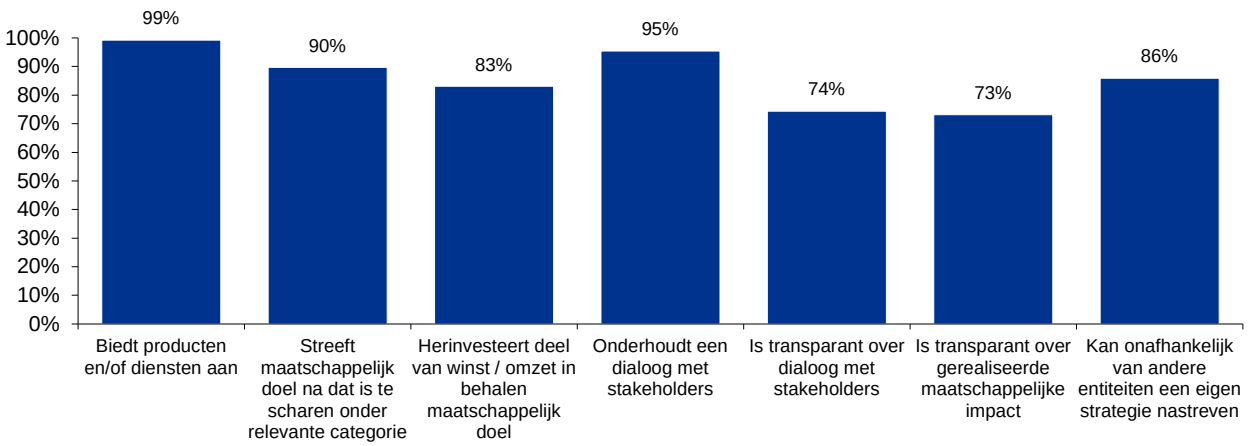

De verschillende varianten ter overweging

De tweede onderzoeksvraag luidt: "In hoeverre is er behoefte aan en draagvlak voor invoering van de voorgestelde rechtsvormen en vormen van registratiesystemen?"

a) In hoeverre kunnen de diverse varianten rekenen op instemming van sociale ondernemers en hun stakeholders en onder welke voorwaarden? Welke voor- en nadelen voorziet men bij de diverse varianten? (acceptatiegraad)

b) In hoeverre is er bereidheid bij sociale ondernemers om, bij invoering van een variant, deze ook daadwerkelijk aan te vragen en onder welke voorwaarden? In hoeverre is er bereidheid bij stakeholders om met sociale ondernemers die aan de variant voldoen (meer) zaken te doen en onder welke voorwaarden? (adoptiegraad)

In dit hoofdstuk zal ingegaan worden op deze vraag aan de hand van resultaten van de survey, aangevuld met inzichten uit literatuuronderzoek en interviews. Ook wordt ingegaan op de derde onderzoeksvraag: "Wat zijn de randvoorwaarden met betrekking tot de handhaafbaarheid, uitvoerbaarheid en de kosten en baten voor zowel onderneming als overheid?" Deze vraag wordt met name beantwoord aan de hand van inzichten uit literatuuronderzoek en interviews. Een belangrijk deel van de aandacht ging daarbij uit naar het concretiseren van de zes varianten. De verkregen informatie is door het onderzoeksteam geordend en op basis daarvan zijn de kenmerken van elke variant in dit hoofdstuk beschreven en worden de randvoorwaarden gepresenteerd. Wanneer resultaten ten aanzien van een of meer van de varianten overeenstemden, wordt steeds terugverwezen naar de eerste plaats waar een bepaald kenmerk of randvoorwaarde wordt besproken, teneinde herhaling in de teksten te voorkomen.

In eerdere onderzoeken en beleidsdocumenten zijn verschillende opties geïntroduceerd voor een nieuwe rechtsvorm of registratiesysteem om sociale ondernemingen beter te erkennen en herkennen. In dit onderzoek zijn zes verschillende varianten meegenomen, ondergebracht in twee categorieën:

Rechtsvormen:

1a de invoering van de BVm in Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek als nieuwe rechtsvorm naast de bestaande rechtsvormen of als variant binnen de bestaande rechtsvorm van de BV en eventueel andere rechtsvormen zoals de coöperatie
1b idem voor de BVm-light

Vormen van registratiesystemen

2a wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen, al dan niet met een registratiesysteem op vergelijkbare wijze als de Corporate Governance Code
2b als onder a, waarbij het voldoen aan de Code Sociale Ondernemingen wordt gekoppeld aan de toekenning van de wettelijke status BVm of BVm-light dan wel een wettelijke status ongeacht de gebruikte rechtsvorm
3 wettelijk verankeren van een 'status'
4 een door de overheid aangemoedigde vorm van zelfregulering.

De voorgestelde varianten worden in dit hoofdstuk toegelicht. Voor sommige varianten is die beschrijving uitgebreider dan voor andere varianten, omdat er al meer over geschreven is. Van andere varianten is minder eerder onderzoek gedaan en de beschrijving hiervan is daarom beknopter van aard.

Vervolgens worden voor alle varianten de resultaten met betrekking tot acceptatie- en adoptiegraad en de randvoorwaarden ten aanzien van de invoering toegelicht. Bij de beschrijving van de resultaten ten aanzien van de acceptatie, wordt deze steeds weergegeven voor twee groepen van respondenten: (1) respondenten die zichzelf als sociale ondernemingen beschouwen (n=220), en (2) respondenten die aangeven dat zij voldoen aan alle elementen van de ontwikkelde werkdefinitie zoals hierboven beschreven (n=106).

Behoefte aan een nieuwe rechtsvorm of registratiesysteem bevestigd

Uit de surveyresultaten blijkt dat 66 procent van alle respondenten (n=242) behoefte heeft aan de introductie van een nieuwe rechtsvorm of een ander instrument om sociale ondernemingen beter te kunnen herkennen. De belangrijkste redenen die genoemd worden in de survey en interviewresultaten zijn dat zij hierdoor beter herkend zullen worden als sociale onderneming door hun stakeholders, en dat men denkt te kunnen besparen op administratieve lasten. Genoemd worden onder andere dat dan "de doelstelling explicieter blijkt"; "het maakt de doelgroepbenadering makkelijker", en "omdat er momenteel veel onbegrip is bij stakeholders".

Door respondenten die aangeven deze behoefte niet te hebben, wordt soms als reden genoemd dat de huidige mogelijkheden al voldoen en zij hier daarom niet de voordelen van inzien.

Onder de respondenten die zichzelf een sociale onderneming noemen (n=220), heeft een iets groter aantal als van de gehele groep respondenten deze behoefte, namelijk 69 procent.

Opvallend is dat onder de respondenten die voldoen aan de ontwikkelde werkdefinitie zoals toegelicht in het vorige hoofdstuk, een hoger aantal behoefte heeft aan een nieuwe rechtsvorm of registratiesysteem, namelijk 77 procent (n=106).

Acceptatie van de voorgestelde varianten

Wanneer de surveyresultaten voor alle zes varianten naast elkaar gezet worden, valt op dat de meeste respondenten het een goed idee zouden vinden als de BVm zou worden ingevoerd of dat de Code Sociale Ondernemingen wettelijk verankerd zou worden, al dan niet met BVm-status (zie figuur 11). De minste goedkeuring ligt bij de invoering van de BVm-light en het wettelijk verankeren van een nog te bepalen keurmerk/label met toekenning van een wettelijke status. Dit beeld wordt bevestigd in de interviews die met sociale ondernemers zijn gehouden.

Figuur 11: Acceptatiegraad (%)

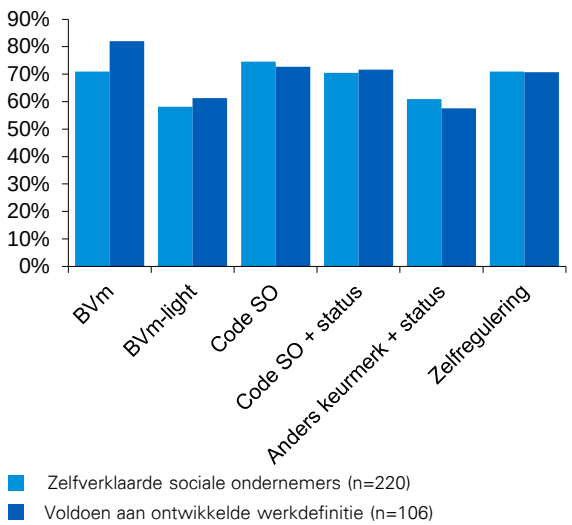

In bijlage VII van dit rapport wordt inzicht gegeven in de acceptatiegraad voor een uitsplitsing van de verschillende groepen respondenten, onder meer naar rechtsvorm, bedrijfsgrootte en levensduur.

Adoptie van de voorgestelde varianten

Ook is onderzocht in hoeverre sociale ondernemingen de varianten zouden gaan gebruiken, wanneer deze beschikbaar zou zijn. Zoals weergegeven in figuur 12 blijkt uit de surveyresultaten dat de zelfverklaarde sociale ondernemers met name aangeven zich te laten registreren bij de Code Sociale Ondernemingen wanneer deze wettelijk verankerd zou worden (60 procent, n=220). Ook lijken veel zelfverklaarde sociale ondernemers de Code Sociale Ondernemingen met toekenning van een wettelijke status en de BVm te omarmen wanneer dit mogelijk zou zijn.

Van de ondernemingen die voldoen aan alle elementen van de ontwikkelde werkdefinitie (n=106), is de voorkeur vergelijkbaar met de groep zelfverklaarde sociale ondernemingen (n=220), hoewel meer ondernemingen aangeven de Code Sociale Ondernemingen met wettelijke status en de BVm te zullen gebruiken wanneer dit mogelijk is. Van de ondernemingen die voldoen aan alle elementen van de ontwikkelde werkdefinitie (n=106), zouden veel (58 procent) de BVm vorm adopteren. Deze optie was in deze groep dus ongeveer even populair als de Code wettelijk verankeren al dan niet met wettelijke status. De uitslag van de survey wijst uit dat veel sociale ondernemingen nu nog niet precies weten welke vorm zij zouden omarmen maar wel dat zij daartoe daadwerkelijk stappen zouden nemen. Hetzelfde beeld komt uit de interviews met sociale ondernemers naar voren, al gaven de meesten daarvan aan de BVm vorm het aantrekkelijkst te vinden.

Figuur 12: Adoptiegraad (%)

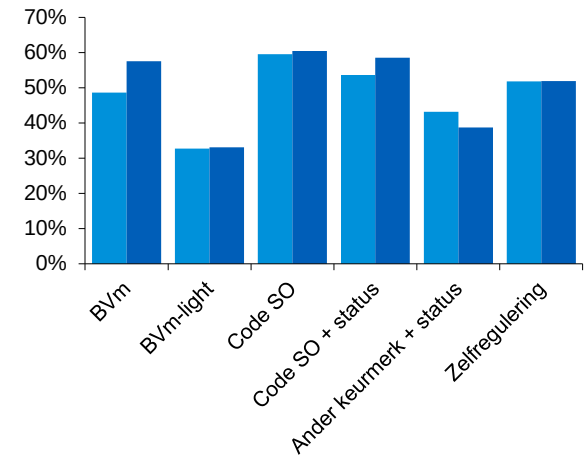

In bijlage VII van dit rapport wordt inzicht gegeven in de adoptiegraad voor een uitsplitsing van de verschillende groepen respondenten, onder meer naar rechtsvorm, bedrijfsgrootte en levensduur.

BVm

De invoering van een BVm

Aspect	Resultaat (n=220) (2)
Acceptatiegraad	71%
Adoptiegraad(1)	49%

Note: (1) Score adoptiegraad is de som van het percentage respondenten dat 4 of 5 (op een schaal van 1 (nee) tot 5 (zeker)) heeft ingevuld

(2) Resultaten van de 220 respondenten die zichzelf een sociale onderneming noemen

De belangrijkste kenmerken van de BVm

In eerdere onderzoeken wordt gepleit voor een speciale rechtsvorm voor sociale ondernemingen. Die kan nieuw zijn of als modaliteit van de BV worden ontwikkeld. Die modaliteit zou zelfs van toepassing kunnen worden gemaakt op andere rechtspersonen die in Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek zijn opgenomen en waarvan sociale ondernemingen (soms) gebruikmaken, zoals naamloze vennootschappen, coöperaties, stichtingen en verenigingen.

De kenmerken van de BVm zijn voor het eerst nader uitgewerkt door Social Enterprise NL in 2016 in de notitie: B.V.m – De sociale onderneming op weg naar het Burgerlijk Wetboek.[14] In deze notitie zetten zij vier principes uiteen, die zijn ontleend aan de definitie van sociaal ondernemerschap van de Europese Commissie. Bedrijven zouden aan deze principes moeten voldoen om de BVm-status te verkrijgen, die juridisch zouden moeten worden geborgd:

a) Een maatschappelijke missie: De BVm zou primair een maatschappelijke missie moeten hebben. Die zou moeten worden vastgelegd in de statuten. Om er zeker van te zijn dat deze missie niet uit het oog wordt verloren, zou een hoog percentage van de aandeelhouders in moeten stemmen met aanpassing van de missie (statuten) en een positief advies moeten worden gegeven door stakeholders.

b) Betrokkenheid van stakeholders: Om ervoor te zorgen dat de BVm (blijft) handelen in lijn met haar maatschappelijke missie zou de organisatie stakeholders moeten betrekken in het besluitvormingsproces.

c) Maximale transparantie: Omdat de primaire missie van de BVm niet is gericht op het behalen van positieve financiële resultaten, maar op maatschappelijke impact, zou de organisatie inzicht moeten verschaffen in de gegenereerde impact zodat stakeholders de prestaties kunnen beoordelen.

d) Financiële kaders: Aangezien de primaire missie van de BVm maatschappelijk is, zou een groot deel van de beschikbare marges in het bereiken van de maatschappelijke doelen moeten worden geherinvesteerd.[14]

In het onderzoek van de Universiteit Utrecht zijn twee elementen nog nader uitgewerkt, en is één aanvullende eis opgenomen.[9] Zo is het transparantie-element verder uitgewerkt in die zin dat de BVm transparant zou moeten zijn over haar impact door in haar jaarrekening te rapporteren over de mate waarin de organisatie in het voorgaande jaar haar doelstellingen heeft gerealiseerd. Voorts is het element maatschappelijke missie als volgt verder uitgewerkt: stakeholders zouden de mogelijkheid moeten krijgen om eventueel misbruik door een sociale onderneming van haar BVm-status via een enquêteverzoek aan te kaarten bij de Ondernemingskamer van het gerechtshof Amsterdam. Ook wordt in het onderzoek van de Universiteit Utrecht voorgesteld om een beperking op te leggen aan de verdeling van winst en vermogen (de aanvulling).

Literatuuronderzoek en interviews wijzen uit dat de BVm verder als volgt kan worden uitgewerkt en ingevuld:

- Ten aanzien van de opname van de maatschappelijke missie in de statuten is nader gespecificeerd dat de missie moet aansluiten bij één of meerdere van de ANBI-categorieën (zie hoofdstuk Definitie). Deze categorieën zouden worden aangevuld met twee categorieën die – zoals uit eerder onderzoek blijkt[20] – vaak voorkomen bij sociale ondernemingen: (i) het bevorderen van de mensenrechten en (ii) het creëren van werkgelegenheid voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.
- In lijn met de 2016 notitie van Social Enterprise NL (onder b) hierboven) is uit onze randvoorwaarden-interviews het voorstel naar voren gekomen dat voor handhaving van de maatschappelijke missie van de BVm inderdaad *externe toetsing* noodzakelijk is. Aandeelhouders van de BVm of een raad van commissarissen of een raad van toezicht kunnen gebruikmaken van de middelen die Boek 2 BW hen in die rol verschaft. De wet die de BVm introduceert kan daarnaast de gewone rechter aanwijzen voor externe toetsing waar nodig. De rechter kan dan op verzoek van belanghebbenden, de BVm zelf, een bestuurder, oprichter of het OM, de belangen van alle relevante stakeholders meewegen om misbruik van de BVm als rechtsvorm tegen te gaan. Vergelijkbare bepalingen staan in Boek 2 BW met betrekking tot omzetting van de stichtingsvorm en misbruik van de stichtingsvorm (bijv.: in geval van handelen niet conform de stichtingsstatuten, onjuist gedrag van

stichtingbestuurders of de stichting zelf). Dit kan leiden tot afzetting van bestuurders, aanpassing van de statuten, aansprakelijkheid van bestuurders en commissarissen, het nemen van voorlopige maatregelen, e.d. (zie artt. 2: 18(4 en 6), 21 138, 149, 150, 285, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 301). Afhankelijk van het artikel kan een actie bij de rechtbank worden ingesteld door een bepaalde groep van belanghebbenden. Maatregelen kunnen ook door de rechtbank ambtshalve worden toegepast (zie bijv. art 2:301(2)).

- In tegenstelling tot het voorstel in de 2016 notitie van Social Enterprise NL en in lijn met het onderzoek van de Universiteit Utrecht, zijn in het huidige ontwerp van de BVm wel beperkingen van toepassing op de verdeling van winst en vermogen. Deze beperkingen waarborgen dat de maatschappelijke missie daadwerkelijk centraal staat. In haar 2016 notitie heeft Social Enterprise NL opgenomen hiervan geen voorstander te zijn, omdat dergelijke beperkingen het minder aantrekkelijk maken om in een sociale onderneming te investeren. In de initiatiefnota Bruins is opgenomen dat de onderneming verantwoording moet afleggen over de winstuitkering, maar verbindt hier geen kwantitatieve criteria aan.[11]

  Diverse Europese landen hebben dit onderwerp heel precies in hun wetgeving uitgewerkt. Het is aan de wetgever om dit element verder in te vullen. Uit zowel de interviews met sociale ondernemers en inkopers betreffende het opstellen van de werkdefinitie als de validatie-interviews met sociale ondernemers is naar voren gekomen dat een kapitaalklem wel heel belangrijk wordt gevonden door allerlei stakeholders en ook door veel sociale ondernemingen. De kapitaalklem is onderdeel van element c) in onze werkdefinitie. De reden is dat een streng regime meer geloofwaardigheid verschaft in de markt en omdat de meeste van de geïnterviewde sociale ondernemers dit nu ook al doen vanuit hun eigen overtuiging. Uit de interviews kwam naar voren dat men in het algemeen denkt aan 25 procent vrij uitkeerbare winsten en kapitaal en 75 procent herinvesteren, maar in ieder geval ten minste 50 procent herinvesteren in de activiteiten die de maatschappelijke missie ondersteunen (zoals in de Luxemburgse wet gehanteerd wordt).

- De uitwerking van het transparantie-element van de Universiteit Utrecht dat de BVm via een jaarrekening zou moeten rapporteren over de mate waarin doelstellingen zijn gerealiseerd hebben we niet overgenomen. Een jaarrekening bestaat uit een balans, winst-en-verliesrekening en een toelichting op beide. Hierbinnen bestaat volgens ons onvoldoende ruimte om in te gaan op de door de organisatie gegenereerde positieve (en negatieve) maatschappelijke waarde (impact). Hierover zou de BVm wel jaarlijks publiek verantwoording af moeten leggen, maar niet per se via de jaarrekening. Dat zou ook kunnen in een jaarverslag indien de rechtspersoon dat publiceert of via informatie geplaatst op de website. Geïnterviewde stakeholders gaven aan dat het nuttig zou zijn als daarvoor een vast format zou worden ontwikkeld. Uit de klankbordgroep kwam de suggestie naar voren om per sector additionele indicatoren te gebruiken, aansluitend op bestaande keurmerken. Bijvoorbeeld om aan te geven wat de impact is van een sociale onderneming op arbeidsintegratie, kan men in de impactrapportage het PSO-systeem volgen, zoals dat van tijd tot tijd geldt. Een gemeentelijke inkoper zag dit ook als een bruikbare aanpak. Dat verhoogt de vergelijkbaarheid van dergelijke verslagen en ondersteunt daarmee afnemers, inkopers en financiers in het begrijpen van de maatschappelijke impact die de sociale onderneming realiseert.

  De uitwerking van de Universiteit Utrecht dat stakeholders eventueel misbruik middels een enquêteverzoek kunnen aankaarten bij de Ondernemingskamer, wordt door onze interviewresultaten op een andere wijze ingevuld. Uit onze interviews met de overheid en juridische experts over de randvoorwaarden is naar voren gekomen dat stakeholders misbruik of misleiding zouden moeten kunnen neerleggen bij de gewone rechter, aangezien deze voldoende geëquipeerd is om dergelijke gevallen te beoordelen. Dat moet hij bijvoorbeeld ook kunnen doen in geval van misbruik bij een stichting (zie hiervoor de eerdergenoemde Boek 2 BW-artikelen).

  Een gang naar de Ondernemingskamer zou hiervoor een te zwaar middel zijn en ook de sociale onderneming onterecht op kosten kunnen jagen, aangezien eventuele onderzoeken voor zijn rekening komen.

- Als laatste kenmerk van de BVm noemt de Universiteit Utrecht de betrokkenheid van belanghebbenden. Om ervoor te zorgen dat de BVm blijft handelen en activiteiten blijft ontplooien die overeenstemmen met haar maatschappelijke missie en deze ondersteunen, zou de organisatie belanghebbenden op regelmatige wijze moeten betrekken in het besluitvormingsproces.

Acceptatiegraad

Uit de surveyresultaten blijkt dat 71 procent van de

respondenten die zichzelf als sociale onderneming ziet, het een goed idee zou vinden als de BVm wordt geïntroduceerd in het Nederlands recht (n=220). Van de respondenten die vallen onder de ontwikkelde werkdefinitie zoals beschreven in voorgaand hoofdstuk, geeft 82 procent aan het een goed idee te vinden als de BVm wordt geïntroduceerd in het Nederlands recht (n=106).

Respondenten die aangeven hier geen behoefte aan te hebben, zijn met name bang voor hogere administratie-lasten en zien weinig voordelen. Ook de inspraak van stakeholders zien sommige respondenten als nadeel van deze variant. Opmerkelijk is dat slechts enkelen de beperkingen in de distributie van winst en vermogen als bezwaar aanvoeren.

Adoptiegraad

De respondenten die zichzelf als sociale ondernemer beschouwen zijn minder uitgesproken in hun antwoord op de vraag of ze deze nieuwe rechtsvorm ook zouden gaan gebruiken, wanneer dit mogelijk zou zijn. 49 procent zou dit (vrij zeker) doen, 10 procent misschien, 25 procent weet het niet en 16 procent waarschijnlijk niet (n=220).

In onderstaande grafiek is de adoptiegraad van de BVm weergegeven voor respondenten die vallen onder de ontwikkelde werkdefinitie (n=106).

Figuur 13: Mocht de overheid de BVm introduceren, denkt u dat uw organisatie dan zal overwegen om deze rechtsvorm te gaan gebruiken?

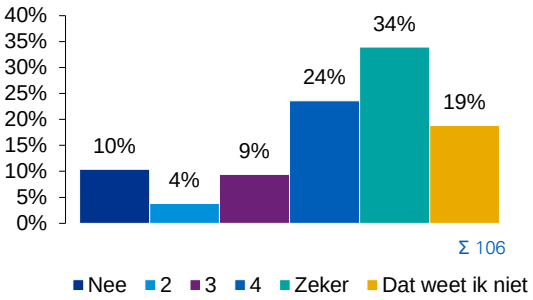

Uitvoerbaarheid

Om een nieuwe rechtsvorm te introduceren moet een wetgevingstraject ingegaan worden. Uit de interviews met de overheid komt naar voren dat dit naar vermoedelijk zo'n twee jaar zal duren. Daarnaast zullen waarschijnlijk aanpassingen gedaan moeten worden aan overheidssystemen waar gevraagd wordt naar de rechtsvorm van de onderneming; te denken valt aan het Handelsregister van de Kamer van Koophandel, de systemen van de Belastingdienst en het UWV, en het e-herkenningssysteem. Hoe ingrijpend deze aanpassingen zijn, is niet te concluderen uit de inzichten uit de interviews en literatuuronderzoek.

Sociale ondernemers die een BVm willen oprichten of hun huidige rechtsvorm willen laten omzetten in een BVm, zullen dit door de notaris moeten laten doen. Net zoals zij dat in de huidige omstandigheden doen als zij een BV of stichting of combinatie daarvan willen oprichten.

De notaris zal de statuten opstellen op een wijze die voldoet aan de wettelijke eisen voor de BVm. Uit interviews betreffende de randvoorwaarden, onder meer met een jurist en notaris, is gebleken dat de toetsing naar de maatschappelijke missie door de notaris gedaan kan worden. Er moet hierbij getoetst worden of de door de sociale ondernemer opgegeven maatschappelijke missie valt in één of meer van de ANBI-categorieën (plus de twee extra categorieën, mensenrechten en arbeidsintegratie) – zoals dan in de BVm-wet zal staan. Een notaris is gewend aan dergelijke toetsingen aangezien hij/zij dat ook doet bij de oprichting van een stichting of vereniging met ANBI-status. Op dat punt is weinig additionele capaciteitsontwikkeling nodig.

Handhaafbaarheid

Stakeholders zullen naar de rechter kunnen stappen bij een klacht over misleiding of misbruik, vergelijkbaar met de huidige handhaving van andere rechtsvormen, zoals die betreffende stichtingen.

De interviewresultaten met de overheid en juristen wijzen uit dat de rechterlijke macht in voldoende mate geëquipeerd is om de nieuwe rechtsvorm te handhaven. Hieruit is ook naar voren gekomen dat het aannemelijk is dat het aankaarten van misbruik via een enquêteverzoek bij de Ondernemingskamer niet nodig is.

Kosten voor de overheid

Naast de benodigde inzet voor de uitvoering en handhaving van de BVm, is ook onderzocht welke kosten deze nieuwe rechtsvorm voor de overheid met zich meebrengt. Het beeld dat uit de interviews met de overheid en notaris naar voren komt is dat de uitvoering met name zal liggen bij de private sector (notarissen, accountants). Alleen eenmalige kosten zijn nodig voor het aanpassen van het Burgerlijk Wetboek, en het aanpassen van de relevante overheidssystemen zoals

genoemd onder het kopje ‘uitvoerbaarheid’.

Baten voor de overheid

Met de registratie van sociale ondernemingen als BVm’s worden deze opgenomen in het Handelsregister en krijgt de overheid op eenvoudige wijze inzicht in de kenmerken van de sector, zoals maatschappelijke missie, grootte, financiële omvang en leeftijd van de organisatie.

De overheid heeft directe invloed op de eisen die gesteld worden aan de BVm en kan hier dus zelf een richting in kiezen.

De maatschappelijke missie van een substantieel gedeelte van de respondenten aan de survey is gericht op het verduurzamen en eerlijker maken van internationale toeleveringsketens en productie van grondstoffen, voedsel en textiel. Aangezien de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen als doel hebben duurzame ontwikkeling ook via internationale handelsketens te implementeren, evenals een aantal andere internationale instrumenten op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen (bijv. de UN Guiding Principles for Business and Human Rights, de UN Global Compact) en de overheid zich daaraan heeft verbonden, is het een bate voor de overheid als sociale ondernemers activiteiten ontplooien die expliciet in dezelfde richting wijzen en daarvoor aandacht genereren. Dat helpt de overheid in de bewustmakingsagenda en in de resultaten. Daarnaast heeft de overheid zich ten doel gesteld om de uitvoering van de Sustainable Development Goals (SDG's) te ondersteunen in internationale context, maar deze ook in Nederland te implementeren. Ook dat doel wordt ondersteund door de sociale ondernemers die vaak een SDG-gerelateerde missie hebben.

Uit interviews met sociale ondernemers en ondernemende inkopers kwam naar voren dat deze ondernemers zich als een spin in een internationaal web inzetten voor het verduurzamen van de internationale handelsketens waarin zij opereren. Zij proberen hun maatschappelijke missie ook uit te dragen aan de partners in ontwikkelingslanden waarmee zij werken, teneinde daar nieuwe coöperatieve en andere structuren op te zetten van lokale ondernemers, met veel aandacht voor de positie van vrouwen. Ook in validatie-interviews met sociale ondernemers werd betoogd dat de introductie van de BVm een goede rol kan spelen in het bevorderen van duurzaamheid en inclusiviteit door ondernemers, met andere woorden dat hopelijk meer ondernemingen verantwoord gaan ondernemen als zij beter kunnen herkennen welke best practices zijn ontwikkeld door sociale ondernemingen die deze thans al uitvoeren. Sommige van de geïnterviewden noemden specifiek hun internationale toeleveringsketen.

In het rapport van de Universiteit Utrecht wordt erop gewezen dat de invoering van de BVm een bijdrage kan leveren aan het stimuleren van de discussie over sociaal ondernemerschap in de samenleving. De introductie van de Community Interest Company (CIC) als juridische vorm in het Verenigd Koninkrijk heeft geleid tot een toename (van de registratie) van het aantal sociale ondernemingen, maar tevens tot een versterkt bewustzijn over de rol en betekenis van sociaal ondernemerschap in de economie. In de UK zijn thans ongeveer 15.000 CIC’s actief die veel wijk- en gemeenschapgerelateerde activiteiten ontplooien. Dit aantal groeit nog steeds sinds deze rechtsvorm ongeveer tien jaar geleden in de UK zijn beslag kreeg. Literatuur onderschrijft dat deze CIC’s baten voor zowel ondernemer als overheid brengen.[21]

Tot slot schaart de overheid zich met een keuze voor de BVm bij de vele andere EU-lidstaten die ook één of meer rechtsvormen voor sociale ondernemingen hebben geïntroduceerd. Zie hoofdstuk 2. Deze keuze draagt daarmee bij aan wetgevingscoherentiebeleid en creëert een gelijk speelveld voor Nederlandse sociale ondernemingen ten opzichte van sociale ondernemingen uit andere EU-lidstaten. Een interessante optie voor verder onderzoek is de recent geïntroduceerde Luxemburgse social enterprise company form. 50 procent van de aandelen zijn ‘impactaandelen’ en 50 procent ‘vrije’ aandelen. Ten aanzien van de laatste kan winst vrijelijk worden uitgekeerd. Ten aanzien van de impactaandelen geldt dat de winst dient te worden geherinvesteerd in de activiteiten die de maatschappelijke missie dienen.[22]

Kosten voor de ondernemer

Wanneer een startende sociale ondernemer zich wil registreren als BVm zullen vergelijkbare kosten moeten worden gemaakt als momenteel nodig zijn voor het oprichten van een BV, stichting of combinatie daarvan (zoals uit hoofdstuk 4 blijkt zijn dit de meest gebruikte rechtsvormen onder huidige sociale ondernemingen). Een sociale ondernemer die al gebruikmaakt van een BV of bijvoorbeeld een coöperatie, kan deze vorm desgewenst omzetten in een BVm. Daar zijn dan notariskosten aan verbonden, omdat deze een akte van omzetting moet opstellen en passeren. Uit de interviews met sociale ondernemers en notaris blijkt dat de verwachting is dat deze kosten relatief laag zullen zijn.

De sociaal ondernemer zal daarnaast publiekelijk verantwoording moeten afleggen over de mate waarin de maatschappelijke doelstelling is gerealiseerd. Hiervoor zijn reeds verschillende tools en handvatten beschikbaar vanuit de overheid, zoals het Impact-pad, maar dit zal desalniettemin inzet en kosten van de sociale onderneming vergen.

Ten slotte kost het de sociaal ondernemer tijd om zijn stakeholders te identificeren en te betrekken bij de strategie van de onderneming. Echter, ongeveer 95 procent van de sociale ondernemers (n=220) die de survey beantwoordden, gaven aan dat zij dat reeds doen.

Baten voor de ondernemer

De introductie van een rechtsvorm biedt de sociale onderneming duidelijke herkenning en erkenning, omdat in haar bedrijfsnaam duidelijk wordt dat zij een sociale onderneming is. Daarnaast is het publiek over het algemeen bekend met de verschillende insteek van bijvoorbeeld de stichting en de BV, en zal de bekendheid van de BVm vergelijkbaar zijn in de toekomst. Derhalve kan de onderneming naar de verwachting van de sociale ondernemingen die wij hebben geïnterviewd rekenen op een grote herkenbaarheid bij het algemeen publiek en bij andere stakeholders.

Daar het algemeen publiek grotendeels bekend is met de verschillende bestaande rechtsvormen, zou het aanvullen van deze opties met een specifieke vorm voor sociaal ondernemerschap ertoe kunnen leiden dat de sector van sociale ondernemers meer en beter op de kaart komt te staan, hetgeen overeenstemt met het beleid van de Europese Commissie, de adviezen van de OESO, de SER, Sociaal Enterprise NL en de Utrecht Universiteit. [1, 5,8,9,14] In het Verenigd Koninkrijk heeft de introductie van de CIC geleid tot meer bewustzijn over de rol en betekenis van sociaal ondernemerschap.[9]

Ook gaven de sociale ondernemingen in de interviews aan dat een nieuwe rechtsvorm BVm waarschijnlijk goed zal aansluiten bij de gunningscriteria die bij overheidsaanbestedingen gebruikt worden. Als BVm zouden zij hierdoor beter gepositioneerd zijn om zaken te doen met de inkooporganisaties van de overheid.

Werkgeversorganisatie VNO-NCW, MKB-Nederland en Cedris hebben in 2019 in een open brief gesteld dat een rechtsvorm voor sociale ondernemingen reguliere ondernemingen misschien zou ontmoedigen om aan arbeidsintegratiedoelen van de overheid mee te werken.[23] Deze organisaties, alsook MVO Nederland zijn uitgenodigd om hun leden te laten te participeren in de survey. Er zijn echter weinig resultaten van reguliere ondernemingen ontvangen. In de literatuur inzake maatschappelijk verantwoord ondernemen, alsook uit validatie-interviews met sociale ondernemers kwamen wij deze stelling niet tegen. De geïnterviewde sociale ondernemers gaven juist aan dat zij andere ondernemingen juist zouden willen inspireren. Wanneer organisaties zien dat best practices al door andere organisaties zijn of worden geïmplementeerd, werkt dit uitnodigend.

Uit de validatie-interviews met ondernemers die vanuit een stichting (al dan niet met ANBI-status) werken werd duidelijk dat deze sociale ondernemingen thans niet goed van een BV-vorm gebruik kunnen maken, omdat dat als te commercieel wordt beschouwd in hun sector en zij zichzelf vooral als organisatie met een maatschappelijke missie op de eerste plaats willen presenteren bij hun contractpartners en stakeholders. Geïnterviewden uit deze categorie geven aan dat een hybride rechtsvorm zoals de BVm hen bij uitstek kan helpen, omdat die vorm beter aanduidt waar zij voor staan ("soms willen organisaties niet met je samenwerken als je een BV bent, maar een stichting begint niet meer bij ons te passen.").

BVm-light

De invoering van een BVm-light

Aspect	Resultaat (n=220) (2)
Acceptatiegraad	58%
Adoptiegraad(1)	33%

Note: (1) Score adoptiegraad is de som van het percentage respondenten dat 4 of 5 (op een schaal van 1 (nee) tot 5 (zeker)) heeft ingevuld

(2) Resultaten van de 220 respondenten die zichzelf een sociale onderneming noemen

Belangrijkste kenmerken van de BVm-light

De introductie van een lichtere rechtsvorm voor sociale ondernemingen, de BVm-light, is voor het eerst geïntroduceerd in het onderzoek van de Universiteit Utrecht. Binnen deze variant zouden er in tegenstelling tot binnen de BVm: (1) géén beperkingen worden opgelegd aan de verdeling van winst en vermogen en (2) géén inspraak zijn voor stakeholders over de strategie van de onderneming. Alle andere vereisten zijn wel van toepassing.

Acceptatiegraad

Uit de surveyresultaten blijkt dat 58 procent van de respondenten die zichzelf als sociale onderneming ziet, het een goed idee zou vinden als de BVm-light wordt geïntroduceerd in het Nederlands recht (n=220).

Van de respondenten die vallen onder de ontwikkelde werkdefinitie zoals beschreven in voorgaand hoofdstuk, geeft 61 procent aan het een goed idee te vinden als de BVm-light wordt geïntroduceerd in het Nederlands recht (n=106).

Respondenten die aangeven hier geen behoefte aan te hebben, merken onder meer op dat zij een voorkeur voor de BVm hebben boven de BVm-light, omdat de BVm-light makkelijker gebruikt kan worden voor greenwashing, en omdat zij niet onderscheidend genoeg van de bestaande rechtsvormen is. Ook geven zij aan dat de voordelen nog niet duidelijk genoeg zijn.

Adoptiegraad

De respondenten zijn minder uitgesproken of ze deze nieuwe rechtsvorm ook zouden gaan gebruiken, wanneer dit mogelijk zou zijn. 33 procent van de respondenten die zichzelf als sociale onderneming ziet, zou dit (vrij zeker) doen, 29 procent waarschijnlijk niet (n=220).

Ook van de respondenten die vallen onder de ontwikkelde werkdefinitie zoals beschreven in voorgaand hoofdstuk, geeft 33 procent aan de nieuwe rechtsvorm waarschijnlijk te gaan gebruiken, 29 procent waarschijnlijk niet (n=106), zoals weergegeven in onderstaande grafiek.

Figuur 14: Mocht de overheid de BVm-light introduceren, denkt u dat uw organisatie dan zal overwegen om deze rechtsvorm te gaan gebruiken?

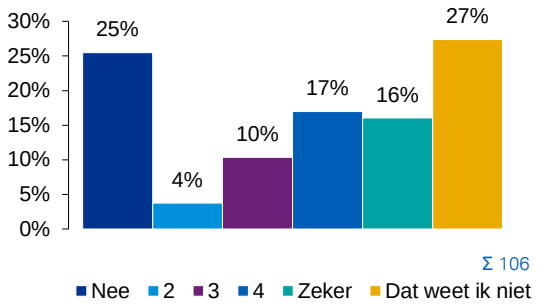

Uitvoerbaarheid

De introductie van deze nieuwe rechtsvorm zal vergelijkbaar zijn met die van de BVm. De eenmalige uitvoering (wetgevingstraject om tot aanpassing van het wetboek te komen en aanpassing van andere overheidsregistratiesystemen) zal hetzelfde zijn, omdat hier dezelfde processen moeten worden doorlopen als bij de introductie van de BVm.

De structurele uitvoering van deze nieuwe rechtsvorm zal voornamelijk bij de notaris liggen, vergelijkbaar met de BVm zoals in paragraaf 5.3 beschreven.

Handhaafbaarheid

Uit de interviews met de overheid en de notaris blijkt dat evenals bij de BVm de handhaving kan plaatsvinden door de gewone rechter en in de civielrechtelijke sfeer. Verwezen wordt naar hetgeen is opgenomen in de voorgaande paragraaf betreffende de BVm.

Uit de interviews met stakeholders over de randvoorwaarden en de validatie-interviews met ondernemingen die de survey invulden, bleek dat sociale ondernemingen en stakeholders vaak bang zijn dat de BVm-light kan worden misbruikt om activiteiten te greenwashen. Volgens hen ligt de BVm-light te dicht bij een reguliere onderneming en is de vorm moeilijker te handhaven.

Kosten voor de overheid

Vergelijkbaar met die voor de BVm.

Baten voor de overheid

In eerst instantie lijken de baten voor de overheid van de introductie van een BVm-light vergelijkbaar met die van de BVm, omdat (i) beide rechtsvormen de (h)erkenning van sociale ondernemingen beogen en bevorderen en (ii) een substantieel gedeelte van de surveyrespondenten een ecologische of sociale maatschappelijke missie nastreeft die te maken heeft met het verduurzamen van internationale toeleveringsketens (zie hiervoor bij de BVm).

Echter, zoals sommige geïnterviewde stakeholders aangaven, waaronder een inkoper bij de overheid, en een vertegenwoordiger van een netwerkorganisatie van sociale ondernemingen, zullen stakeholders die zaken doen met een BVm-light minder houvast hebben aan hoe die sociale onderneming is georganiseerd (in de zin van hoeveel winst kan worden uitgekeerd aan de aandeelhouder e.d.) en hoe lang deze onderneming inderdaad een maatschappelijke missie zal nastreven (bij de BVm-light is de ondernemer immers niet verplicht de stakeholders te betrekken bij strategische beslissingen die tot missiedrift kunnen leiden). Dit kwam ook naar voren in validatie-interviews met sociale ondernemers. Daardoor kunnen de hiervoor genoemde baten verdwijnen.

Net als met de BVm schaart de overheid zich met een keuze voor de BVm-light bij de andere EU-lidstaten die ook een of meer rechtsvormen voor sociale ondernemingen hebben geïntroduceerd. Echter, het is belangrijk op te merken dat de vereisten die bij de BVm-light gelden niet geheel overeenstemmen met de kenmerken van een ‘social enterprise’ zoals door de Europese Commissie gedefinieerd (zie hoofdstuk 2 en ook de bijlagen betreffende de analyses van definities). Daarom heet deze variant ook ‘light’. Daarmee zou deze variant niet voldoen aan de Europese normen voor social enterprises zoals die in andere Europese wetgeving terugkomen (EuSEF en Europese Aanbestedingsrichtlijn). Dit kan veel onduidelijkheid creëren voor Nederlandse sociale ondernemingen die voor een BVm-light zouden kiezen, zoals de vraag of zij wel of niet geschikt zijn voor social impact-investeringen vanuit EuSEF-fondsen en of zij wel of niet mogen meedoen als social enterprise bij specifiek daarop gerichte aanbestedingstrajecten.

Kosten voor de onderneming

Deze zijn vergelijkbaar met die voor de BVm. Een BVm-light hoeft geen kosten te maken voor stakeholderoverleg. Echter, uit de surveyresultaten bleek dat een hoog percentage van de ondernemers die zichzelf als sociale ondernemer ziet (n=220) thans al voldoet aan stakeholder engagement, nl. 95 procent (zie figuur 10 hiervoor).

Baten voor de onderneming

In eerst instantie lijken de baten voor de onderneming van een BVm-light vergelijkbaar met de BVm, omdat beide rechtsvormen uiteindelijk in het wetboek komen met de naam BVm (‘light’ zal daar niet aan geplakt zijn). De BVm-light vorm verschaft meer flexibiliteit aan de ondernemer ten aanzien van het inrichten van de financiële huishouding. Echter zoals sommige geïnterviewde sociale ondernemingen, gemeenten en netwerkorganisaties aangaven, zullen stakeholders die zaken doen met die sociale onderneming minder hebben aan een BVm-light rechtsvorm dan een BVm vorm. Redenen die genoemd werden, zijn bijvoorbeeld dat deze stakeholders dan alsnog zelf moeten uitzoeken hoe sociaal die onderneming is, omdat twee belangrijke vereisten uit de werkdefinitie ontbreken (herinvesteren van kapitaal en betrokkenheid van stakeholders). Ook werd gewezen op het gevaar van missiedrift als de stakeholders daarin geen stem hebben. Vanuit de validatie interviews met sociale ondernemingen werd opgemerkt dat de BVm-light een groter risico heeft van misbruik (greenwashing), wat negatief uitwerkt op de sociale ondernemers die in hun hele business model en organisatie maatschappelijke impact vooropstellen.

Wettelijk verankeren Code Sociale Ondernemingen

Wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen

Aspect	Resultaat (n=220) (2)
Acceptatiegraad	75%
Adoptiegraad(1)	60%

Note: (1) Score adoptiegraad is de som van het percentage respondenten dat 4 of 5 (op een schaal van 1 (nee) tot 5 (zeker)) heeft ingevuld

(2) Resultaten van de 220 respondenten die zichzelf een sociale onderneming noemen

Belangrijkste kenmerken bij het wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen

De Code Sociale Ondernemingen bestaat uit een set van principes voor sociaal ondernemerschap. Bedrijven die hieraan voldoen, kunnen zich aanmelden voor opname in het Register Sociale Ondernemingen. De Code en het Register worden beheerd door de onafhankelijke Stichting Code Sociale Ondernemingen.

De Code bestaat uit de volgende principes:
1. Missie - *geborgd en meetbaar*.
2. Stakeholders - *bepaling en dialoog*.
3. Financiën - *in overleg en zorgvuldig afgewogen*.
4. Implementatie - *registreren en reflecteren*.
5. Transparantie - *actief en toegankelijk*.

Een verdere toelichting over de achtergrond van de Code Sociale Ondernemingen en een nadere uitwerking van de principes zijn al beschreven in hoofdstuk 2 Achtergrond.

Deze vijf principes zijn een afgeleide van de Europese Commissie-definitie betreffende sociaal ondernemen (zie tevens hoofdstuk 2 Achtergrond).[15]

De verschillende principes keren terug in de binnen dit onderzoek opgestelde definitie van sociaal ondernemerschap. Belangrijke aanvullingen / verschillen zijn de volgende:

- De missie wordt in de Code Sociale Ondernemingen niet geoperationaliseerd als aansluitend op één of meerdere van de ANBI-categorieën, aangevuld met de twee andere categorieën, te weten (i) het bevorderen van de mensenrechten en (ii) het creëren van werkgelegenheid voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, zoals in het huidige onderzoek gebruikt.

- De sociale onderneming moet binnen de vereisten van de Code Sociale Ondernemingen ter bescherming van haar maatschappelijke missie niet alleen overwegen om beperkingen te stellen aan de uitkeringen aan aandeelhouders – maar dit daadwerkelijk beperken.

Binnen deze variant zou de bestaande Code Sociale Ondernemingen worden verankerd in de wet. De inhoudelijke begeleidingsgroep (IBG) heeft in het beginstadium van dit onderzoek voorgesteld dat dit op vergelijkbare wijze zou gebeuren als de wettelijke verankering van de Corporate Governance Code. In box 2 is een toelichting op de Corporate Governance Code opgenomen. Uit literatuuronderzoek en interviews komt naar voren dat deze vergelijking niet volledig opgaat. Ten eerste is het voldoen aan de principes van de Corporate Governance Code verplicht voor alle beursgenoteerde bedrijven in Nederland. Wanneer de Code Sociale Ondernemingen wettelijk verankerd zou worden, dan zou deze niet verplicht zijn voor alle sociale ondernemingen, maar zouden zij er zelf voor kunnen kiezen om zich hier te registreren.

Ten tweede hanteert de Corporate Governance Code de 'pas toe of leg uit'-regel. Om in aanmerking te komen voor opname in het Register Sociale Ondernemingen, moeten sociale ondernemingen voldoen aan de vereisten van de Code Sociale Ondernemingen en is het niet afdoende om uit te leggen waarom zij mogelijk niet voldoen.

Box 2: De Corporate Governance Code

De Nederlandse Corporate Governance Code richt zich op de governance van beursgenoteerde vennootschappen. De Code bevat principes die de verhoudingen reguleren tussen het bestuur, de raad van commissarissen en de aandeelhouders van bedrijven. Beursgenoteerde bedrijven zijn wettelijk verplicht deze code na te leven. Zij moeten dit doen volgens de 'pas toe of leg uit'-regel. Ze kunnen de codebepalingen 'één-op-één' toepassen, of moeten in hun jaarverslag toelichten waarom zij dit niet doen.[24]

Uit de interviews inzake de randvoorwaarden en uit gesprekken met de IBG is naar voren gekomen dat de Code Sociale Ondernemingen op twee manieren kan worden verankerd in de wet: in Boek 2 BW of in de vorm van een mogelijke 'wet sociale ondernemingen'. In beide gevallen zou de overheid zelf geen inhoudelijke toetsing doen. Als volgens de weg van de wettelijke verankering van de Corporate Governance Code zou worden gewerkt, dan zou een nieuwe Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) worden ontworpen. Die zou moeten voldoen aan en zal vallen onder art. 2:391 lid 5 BW. Dus op dezelfde manier als de huidige

Corporate Governance Code nu in een AMvB is aangewezen en op die wijze een wettelijke verankering heeft, dat wil zeggen wordt gekoppeld aan de wettelijke bepalingen inzake het bestuursverslag.

In die nieuwe AMvB wordt dan de Code Sociale Ondernemingen aangewezen als relevante gedragscode waaraan sociale ondernemingen moeten voldoen indien zij gebruik willen maken van een speciale registratie die daarvoor (bijvoorbeeld) zal worden geïntroduceerd in het Handelsregister bij de Kamer van Koophandel. In hun bestuursverslag (of op een andere wijze indien zij geen bestuursverslag behoeven te produceren) zullen zij daarover moeten rapporteren. Tot op zekere hoogte kunnen sociale ondernemingen in hun bestuursverslag uitleggen hoe zij aan de Code voldoen, maar er staan ook harde eisen in de Code waarvan men niet kan afwijken, bijvoorbeeld dat het statutaire doel de maatschappelijke missie verwoordt. De wettelijke regel zou dan bepalen dat sociale ondernemingen ervoor kunnen opteren om in hun jaarverslag (indien zij dat moeten publiceren) of in een ander document – dat beschikbaar wordt gemaakt op hun website – informatie te verstrekken over de vraag of zij aan de Code Sociale Ondernemingen voldoen en op welke wijze, dan wel per principe uit te leggen waarom zij daaraan niet voldoen.

Wanneer de Code Sociale Ondernemingen wettelijk is verankerd, hebben stakeholders de mogelijkheid om informatie te vinden over sociale ondernemingen, te weten in hoeverre zij de principes van de Code Sociale Ondernemingen volgen.

De rol van Stichting Code Sociale Ondernemingen en het Register zal niet veranderen. De Stichting bepaalt de inhoud van de principes en organiseert het systeem voor registratie in het Register.

Acceptatiegraad

Een ruime meerderheid van de respondenten in het survey die zichzelf als sociale onderneming ziet (75 procent), ondersteunt het wettelijk verankeren van de Code (n=220).

Van de respondenten die vallen onder de ontwikkelde werkdefinitie, is ook een het merendeel positief (73 procent; n=106).

Respondenten die aangeven hier geen behoefte aan te hebben noemen een aantal redenen. Een deel geeft aan dat het wettelijk verankeren van de Code geen meerwaarde biedt ten opzichte van reeds bestaande keurmerken. Sommigen merken daarbij op dat de voordelen voor sociale ondernemingen onvoldoende duidelijk zijn. De extra administratieve lasten en/of regeldruk die gepaard gaan met deze variant worden ook als nadeel beschouwd. Tot slot geeft een deel van de respondenten aan dat de handhaafbaarheid van deze variant problematisch kan zijn, waardoor het niet de voorkeur geniet boven alternatieven.

Adoptiegraad

De respondenten zijn minder uitgesproken of ze deze nieuwe regeling ook zouden gaan gebruiken, wanneer dit mogelijk zou zijn. 60 procent van de respondenten die zichzelf als sociale onderneming ziet (n=220), zou dit (vrij zeker) doen, 10 procent waarschijnlijk niet.

Zoals weergegeven in onderstaande grafiek geeft van de respondenten die vallen onder de ontwikkelde werkdefinitie zoals beschreven in voorgaand hoofdstuk, 61 procent aan de nieuwe regeling (vrij) zeker te gaan gebruiken, 8 procent waarschijnlijk niet (n=106).

Figuur 15: Mocht de overheid de Code Sociale Ondernemingen wettelijk verankeren, denkt u dat uw organisatie dan zal overwegen om zich te registreren bij het Register Sociale Ondernemingen?

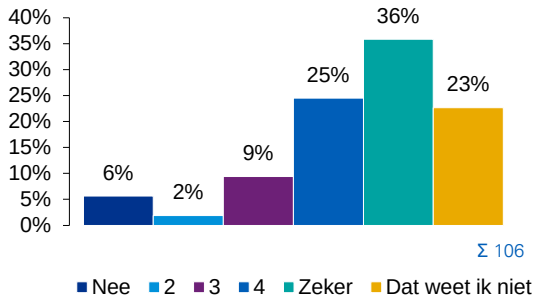

Uitvoerbaarheid

De eenmalige inzet ten aanzien van de uitvoering van deze variant is vergelijkbaar met de BVm en de BVm-light. Uit interviews met de overheid is gebleken dat er een wetgevingstraject moet worden ingegaan om een nieuwe Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) te ontwerpen, die voldoet aan en zal vallen onder art. 2:391 lid 5 BW, net als de huidige Corporate Governance Code nu in een AMvB wordt aangewezen en zo aan de wettelijke bepalingen inzake het bestuursverslag wordt gelinkt. In die nieuwe AMvB wordt dan de Code Sociale Ondernemingen aangewezen als relevante gedragscode waaraan sociale ondernemingen moeten voldoen indien zij gebruik willen maken van een speciale registratie die daarvoor zal worden geïntroduceerd in bijvoorbeeld het Handelsregister bij de Kamer van Koophandel. De uitvoering van deze variant zal met name liggen bij de Ondernemingen. Op basis van het interview sociale

ondernemingen zelf en Stichting Code Sociale met Stichting Code Sociale Ondernemingen blijkt dat binnen het systeem van de Code Sociale Ondernemingen een aanvraag wordt beoordeeld door een assessment dat thans door PwC wordt uitgevoerd. Een zogenaamd Review Board – met daarin stakeholders met verschillende achtergronden – besluit uiteindelijk over registratie. Daarna wordt elke twee jaar beoordeeld of de onderneming nog aan de Code voldoet via een peer review georganiseerd vanuit de Stichting. Deze peer review kost momenteel ongeveer een dag tijd voor twee peer reviewers.

De Stichting bestaat nog niet zo lang en ook de Code zelf bestaat pas drie jaar. Er heeft nog geen evaluatie plaatsgevonden van het systeem. In het interview met de Stichting komt naar voren dat de verwachting is dat opschaling geen probleem is, het is juist het doel van de Stichting om op te schalen.

Deze variant dient nog verder te worden uitgewerkt, in samenspraak met Stichting Sociale Ondernemingen, om nog beter inzicht te verkrijgen in de benodigde inzet ten aanzien van de uitvoering.

Handhaafbaarheid

De handhaving van deze variant vergt relatief weinig inzet van de overheid. Wanneer een parallel wordt getrokken met de Corporate Governance Code, dan is aannemelijk dat de overheid wel een rol heeft te spelen, aangezien dat ten aanzien van de Corporate Governance Code ook gebeurt: de overheid faciliteert de Monitoring Commissie Corporate Governance en is betrokken bij de lancering van een nieuwe Code.

Kosten voor de overheid

Naast de eenmalige kosten van het wetgevingstraject, is het aannemelijk dat er kosten nodig zijn voor de ondersteuning van de Code Sociale Ondernemingen. Bij deze variant leunt de wetgever op het registratiesysteem van de Code Sociale Ondernemingen. Uit de interviews met de overheid, de Stichting Code Sociale Ondernemingen, en literatuur[24] blijkt dat de overheid daarom waarschijnlijk dit registratiesysteem financieel zal ondersteunen om zo voldoende kwaliteit en continuïteit te kunnen borgen.

Baten voor de overheid

Het Register Sociale Ondernemingen helpt de overheid sneller inzicht te krijgen in belangrijke kenmerken van de sector. Aangezien het Register Sociale Ondernemingen met een eigen database werkt, kan deze gemakkelijker ingericht worden naar de wensen van de gebruiker dan het Handelsregister van de Kamer van Koophandel. Het zou daarom kunnen dat deze beter inzicht biedt in de omvang van sociale ondernemingen per sector of gemeente.

Kosten voor de onderneming

Aan opname in het Register Sociale Ondernemingen zijn kosten verbonden: eenmalig 100 euro inschrijfkosten en 250 euro per jaar voor deelname. Leden van Social Enterprise NL zijn de eerste twee jaar (2019-2021) vrijgesteld van inschrijfkosten. Daarnaast moet de onderneming kosten maken om te voldoen aan de vereisten van de Code Sociale Ondernemingen. Ten slotte moet een rapportage worden opgesteld door de onderneming, wat kosten met zich meebrengt.

Baten voor de onderneming

Stakeholders van de sociale ondernemers kunnen gemakkelijker inzicht krijgen in hun prestaties ten aanzien van de principes vermeld in de Code Sociale Ondernemingen. Uit de interviews met Stichting Code Sociale Ondernemingen en de feedback van de klankbordgroep komt naar voren dat de huidige Code Sociale Ondernemingen zich niet richt op bekendheid bij de consument, er wordt geen gebruikgemaakt van zogenaamde ‘consumer-facing’ labeling. Het grotere publiek is daarom waarschijnlijk niet goed op de hoogte wat opname in het Register Sociale Ondernemingen betekent, en vermelding van opname in het Register door de onderneming zal waarschijnlijk tot weinig extra (h)erkenning leiden.[25]

Op basis van input van de klankbordgroep moet opgemerkt worden dat de Code Sociale Ondernemingen zich richt op de registratie van een onderneming, niet van een product dat aan een consument verkocht wordt.

Uit de interviews met sociale ondernemingen en de overheid blijkt dat de (h)erkenning van in het Register Sociale Ondernemingen geregistreerde sociale ondernemingen bij bijvoorbeeld consumenten lager wordt ingeschat dan wanneer de sociale onderneming een wettelijke BVm-status zou hebben. Wanneer de Code Sociale Ondernemingen zich wel richting consumenten zou gaan profileren, dan zullen de baten op het gebied van (h)erkenning voor de onderneming waarschijnlijk ook toenemen.

Wettelijk verankeren Code Sociale Ondernemingen met toekenning status

Wettelijk verankeren van Code Sociale Ondernemingen met de toekenning van een wettelijke status

Aspect	Resultaat (n=220) [2]
Acceptatiegraad	70%
Adoptiegraad[1]	54%

Note: (1) Score adoptiegraad is de som van het percentage respondenten dat 4 of 5 (op een schaal van 1 (nee) tot 5 (zeker)) heeft ingevuld
(2) Resultaten van de 220 respondenten die zichzelf een sociale onderneming noemen

Belangrijkste kenmerken bij het wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen met toekenning van een status

Binnen deze optie wordt de Code Sociale Ondernemingen wettelijk verankerd, en: (a) verkrijgen ondernemingen die zijn opgenomen in het Register Sociale Ondernemingen de status van 'BVm' en (b) kunnen stakeholders gevallen van eventueel misbruik van deze status neerleggen bij de rechter.

Zie paragraaf 5.5 voor de belangrijkste kenmerken van de Code Sociale Ondernemingen.

De interviews lieten zien dat er meerdere routes mogelijk zijn om invulling te geven aan deze variant. Er kan een wet worden ingevoerd, bijv. de 'wet sociale ondernemingen', welke zal bepalen dat een sociale onderneming die in het Register Sociale Ondernemingen is geregistreerd de juridische status BVm mag aanvinken bij haar inschrijving in het Handelsregister. Een andere optie is dat een nieuwe wet kan bepalen dat in Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek een modaliteit BVm wordt toegevoegd. De voorwaarden daarvan zouden dan als volgt zijn: indien een sociale onderneming voldoet aan de Code Sociale Ondernemingen en geregistreerd is in het Register Sociale Ondernemingen, mag deze de wettelijke status BVm voeren en deze status ook aanvinken in haar inschrijving in het Handelsregister. Voor al het overige blijft de BV-wetgeving onverkort van toepassing.

Verder zou kunnen worden onderzocht of sociale ondernemingen die een andere rechtsvorm hebben dan een BV, zoals de stichting of de coöperatie, ook van deze variant gebruik zouden kunnen maken. Immers, bij het Register Sociale Ondernemingen zijn bijvoorbeeld ook stichtingen en coöperaties geregistreerd. Dan zou gelijk aan hetgeen hiervoor is gemeld betreffende de BVm als wettelijke status, er sprake kunnen zijn van een stichting-m of een coöperatie-m. De meerderheid van de tien sociale ondernemers die zijn geïnterviewd ter validatie van de survey gaf aan dat een BVm wat hen betreft zou volstaan. Een geïnterviewde die met een coöperatie werkt zag ook wel voordelen van de introductie van een coöperatie-m. Voor inschrijving bij het Register Sociale Ondernemingen is niet vereist dat de organisatie een BV-vorm heeft, wel dat de organisatie een rechtspersoon is met statuten, want diverse vereisten voor registratie moeten in de statuten van de organisatie worden opgenomen.

Acceptatiegraad

Ten opzichte van het verankeren van de Code Sociale Ondernemingen zonder het toekennen van een status is de acceptatiegraad lager. Van de respondenten die zichzelf als sociale onderneming zien is 70 procent hier voorstander van (ten opzichte van 72 procent zonder het toekennen van een status; n=220), en van alle respondenten die ook voldoen aan de werkdefinitie 69 procent (ten opzichte van 70 procent; beide n=106).

Respondenten die aangeven geen behoefte te hebben aan het wettelijk verankeren van de Code met toekenning van een status noemen een aantal redenen. Voor een deel van de respondenten zijn de voordelen van deze variant onvoldoende duidelijk. Daarbij wordt gewezen op alternatieven die beter werken (o.a. onderlinge controle). Verder geven respondenten aan dat deze variant complex is en mogelijk tot extra administratieve lasten leidt. Tot slot geeft een deel aan zich wel te kunnen vinden in de opzet van deze variant, maar met name de uitwerking op punten problematisch te vinden (o.a. de scope van de code).

Adoptiegraad

De respondenten zijn minder uitgesproken in de beantwoording van de vraag of ze deze nieuwe rechtsvorm ook zouden gaan gebruiken, wanneer dit mogelijk zou zijn. 54 procent van de respondenten die zichzelf als sociale onderneming ziet, zou dit (vrij zeker) doen, 14 procent waarschijnlijk niet (n=220).

In figuur 16 is de adoptiegraad van de wettelijk verankerde Code Sociale Ondernemingen (met toekenning van wettelijke status) weergegeven (voor respondenten die vallen onder de ontwikkelde werkdefinitie; n=106)). Hiervan geeft 59 procent aan de nieuwe rechtsvorm waarschijnlijk te gaan gebruiken, 10 procent waarschijnlijk niet (n=106).

Figuur 16: Mocht de overheid de Code Sociale Ondernemingen wettelijk verankeren met toekenning van de BVm-status, denkt u dat uw organisatie dan zal overwegen om zich te registreren in het Register Sociale Ondernemingen?

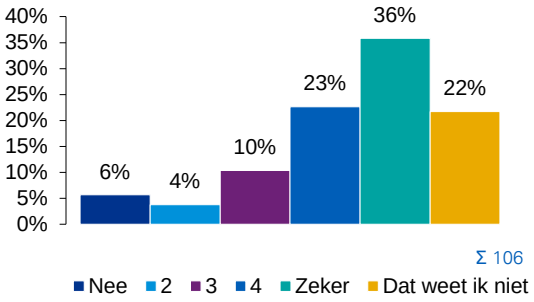

Uitvoerbaarheid

De informatie verkregen uit de interviews met de overheid en de gesprekken met de inhoudelijke begeleidingsgroep wijst uit dat er een eenmalige inzet van de overheid zal zijn ten aanzien van de uitvoering van deze variant en dat die vergelijkbaar is met die voor de introductie van de BVm en de BVm-light. Er moet een wetgevingstraject ingegaan worden, dat naar waarschijnlijkheid zo'n twee jaar zal gaan duren. Mogelijk moet ook de Handelsregisterwet worden aangepast.

Net als bij het wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen zal de uitvoering van deze variant met name liggen bij het secretariaat van het Register Sociale Ondernemingen en de ondernemers die betrokken zijn bij de peer reviews die tweejaarlijks moeten plaatsvinden. Op basis van het interview met Stichting Code Sociale Ondernemingen, kan geconcludeerd worden dat de Review Board van het Register bepaalt of een sociale onderneming in het Register wordt opgenomen en de peer reviewers of een onderneming geregistreerd mag blijven.

Het Register is openbaar via de website van het Register zelf.

Handhaafbaarheid

De handhaving van deze variant vergt relatief weinig inzet van de overheid.

Een aanvraag van een sociale ondernemer om te worden geregistreerd bij het Register Sociale Ondernemingen wordt beoordeeld door het secretariaat op de hiervoor beschreven manier en vervolgens vindt tweejaarlijks een peer review plaats met als doel formele herbeoordeling. Dit systeem is bewezen effectief.

Gezien de toekenning van de wettelijke BVm-status, zou de overheid ervoor kunnen kiezen om een additionele rol te spelen in de handhaving van de Code Sociale Ondernemingen.

Kosten voor de overheid

Naast de eenmalige kosten van het wetgevingstraject, kan de overheid (binnen de wettelijke mogelijkheden) de Stichting en het Register financieel ondersteunen, zodat hun voortbestaan zeker is en/of een rol te nemen in de bestuurs- dan wel evaluatieprocessen betreffende dit systeem.

Baten voor de overheid

Evenals bij een nieuwe BVm-rechtsvorm zal de overheid sneller inzicht hebben in belangrijke kenmerken van de sector. Aangezien het Register Sociale Ondernemingen met een eigen database en eigen systemen werkt, kunnen deze gemakkelijker worden ingericht naar de wensen van de gebruiker dan het Handelsregister. Het zou daarom kunnen dat deze beter inzicht biedt in de omvang van sociale ondernemingen per sector of gemeente. Door de toekenning van de wettelijke status zal er zowel in het Handelsregister als in het Register Sociale Ondernemingen een overzicht van de geregistreerde ondernemingen te vinden zijn.

Net als bij variant 2.a. zal voor deze variant 2.b. nog wel nader onderzoek moeten worden uitgevoerd en ook zal scherp moeten worden bezien of deze variant aansluit op de trends in de EU omtrent registratiesystemen van social enterprises en bij de definitie van social enterprises zoals gehanteerd in Europese wetgeving. Het nieuwste EU-syntheserapport[19] bevat daar informatie over (zie hoofdstuk 2).

Kosten voor de onderneming

De informatie verkregen uit interviews wijst uit dat ondernemingen een jaarlijkse bijdrage betalen van 250 euro en een eenmalige entreefee van 100 euro voor inschrijving in het Register. Zij betalen niet voor de assessment door PwC en de beoordeling door de Review Board noch voor de tweejaarlijkse peer reviews.

Afhankelijk van hoe de status zal worden ingericht, komen hier mogelijk nog kosten bovenop voor de registratie van de status.

Baten voor de onderneming

Stakeholders van de sociale ondernemers hebben nu reeds inzicht in het Register en de ondernemingen die daarin zijn opgenomen. Net als de opmerking bij de vorige variant betreffende herkenbaarheid van de Code Sociale Ondernemingen bij consumenten, geldt ook hier dat de wettelijke BVm-status een betere herkenning en erkenning zal opleveren voor de betreffende ondernemingen bij het grote publiek[25].

Ten slotte is aannemelijk dat de toekenning van de wettelijke BVm-status meer betrouwbaarheid meegeeft aan het Register dan zonder de koppeling van de wettelijke status.

Wettelijk verankeren ander keurmerk/label met toekenning status

Wettelijk verankeren van een ander keurmerk/label met toekenning wettelijke status

Aspect	Resultaat (n=220) (2)
Acceptatiegraad	61%
Adoptiegraad(1)	43%

Note: (1) Score adoptiegraad is de som van het percentage respondenten dat 4 of 5 (op een schaal van 1 (nee) tot 5 (zeker)) heeft ingevuld

(2) Resultaten van de 220 respondenten die zichzelf een sociale onderneming noemen

Belangrijkste kenmerken bij het wettelijk verankeren van een keurmerk/label met de toekenning van een wettelijke status

Zoals in de inleiding vermeld, bestaan er naast de Code Sociale Ondernemingen ook verschillende andere keurmerken/labels voor sociaal ondernemerschap. Die zijn gebaseerd op zelfregulering, dus in private handen. Bestaande certificeringssystemen zijn bijvoorbeeld PSO en B Corp (zie hoofdstuk 2 Achtergrond). De Nederlandse overheid zou ervoor kunnen kiezen om één van deze systemen wettelijk te verankeren in plaats van de Code Sociale Ondernemingen. Een andere optie is dat de overheid zelf een label ontwikkelt en introduceert, welke gekoppeld wordt aan de wettelijke status.

In paragraaf 5.9 wordt nader ingegaan op de variant 'wettelijk verankeren van een status zonder registratiesysteem'.

Om een keurmerk/label te mogen gebruiken, moeten sociale ondernemingen voldoen aan de vereisten die de organisatie die het keurmerk/label beheert, heeft gesteld. De controle of sociale ondernemingen daadwerkelijk aan die vereisten voldoen, ligt in de handen van de organisatie die de standaard heeft opgezet en beheert.

Acceptatiegraad

Uit de surveyresultaten komt naar voren dat van alle respondenten die zichzelf zien als sociale onderneming 61 procent voorstander is van het wettelijk verankeren van een ander keurmerk of label met toekenning van een status (n=220). Van de respondenten die voldoen aan de werkdefinitie is een iets kleiner deel positief (58 procent; n=106).

Respondenten die aangeven hier geen behoefte aan te hebben, geven onder meer aan dat er al heel veel keurmerken bestaan en dat het toevoegen van nog een keurmerk kan leiden tot verwarring. De voordelen van dit specifieke keurmerk zijn daarbij onvoldoende duidelijk. Verder wordt aangegeven dat het wettelijk verankeren van een ander keurmerk tot extra administratieve lasten leidt. Ook wordt opgemerkt dat keurmerken vaak onbedoelde uitwerkingen kennen.

Adoptiegraad

De respondenten zijn minder uitgesproken in de beantwoording van de vraag of ze deze nieuwe rechtsvorm ook zouden gaan gebruiken, wanneer dit mogelijk zou zijn. 43 procent van de respondenten die zichzelf als sociale onderneming ziet, zou dit (vrij zeker) doen, 16 procent waarschijnlijk niet (n=220).

Van de respondenten die vallen onder de ontwikkelde werkdefinitie zoals beschreven in voorgaand hoofdstuk (n=106), geeft 39 procent aan de nieuwe rechtsvorm waarschijnlijk te gaan gebruiken, 16 procent waarschijnlijk niet, zoals weergegeven in onderstaande grafiek.

Figuur 17: Mocht de overheid een ander keurmerk/label aanwijzen met toekenning van een wettelijke status, denkt u dat uw organisatie dan zal overwegen om zich bij dat keurmerk/label aan te sluiten?

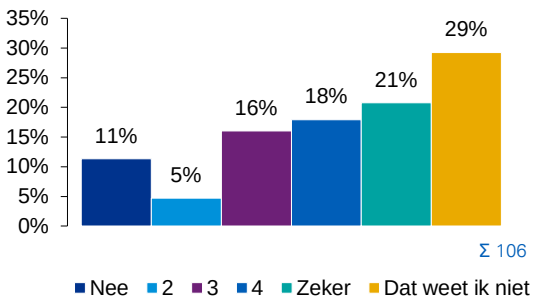

Uitvoerbaarheid

De eenmalige inzet ten aanzien van de uitvoering van deze variant is hoger dan bij de andere varianten. Er moet eerst een keuze gemaakt worden of er een nieuw keurmerk of label met daarbij horend registratiesysteem ontwikkeld zal worden of dat er aangesloten wordt bij een bestaand keurmerk of label en de daarbij horende registratievorm. Uit overleg in de klankbordgroep blijkt dat het veel tijd kost om een keurmerk of label te ontwikkelen en in de markt te zetten. Daarna moet een wetgevingstraject ingegaan worden, dat naar waarschijnlijkheid zo'n twee jaar zal duren.

De wet, bijv. 'wet sociale ondernemingen', zal dan bijvoorbeeld bepalen dat een sociale onderneming die geregistreerd is conform de vereisten van het geselecteerde of nieuw ontwikkelde keurmerk/label, de nieuwe wettelijke status mag aanvinken bij haar inschrijving in het Handelsregister. Onderzocht dient te worden of daarvoor ook de Handelsregisterwet moet worden aangepast. Net als bij de introductie van variant 2.b. (wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen met toekenning van een wettelijke status 'BVm'), zullen er waarschijnlijk nog meer aanpassingen aan overheidssystemen nodig zijn.

Handhaafbaarheid

Omdat het nog niet duidelijk is welk keurmerk/label en welk registratiesysteem hiervoor zullen worden ingezet, kan er geen inzicht worden verkregen in de benodigde eenmalige en/of structurele inzet voor de handhaafbaarheid van deze variant 2.c. Bij variant 2.b. ligt handhaving bij het Register Sociale Ondernemingen. Daarbij is een strenge initiële beoordeling en daarna een tweejaarlijkse controle. Op basis van literatuuronderzoek kan gemeld worden dat handhavingssystemen nogal variëren onder zelfregulerende mechanismes.[25,26] Daarover kan thans dus geen eenduidigheid worden verschaft.

Kosten voor de overheid

Naast de eenmalige kosten van het wetgevingstraject, zoals bij variant 2.b. (wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen met toekenning van een wettelijke status 'BVm'), is het aannemelijk dat er kosten nodig zijn voor de ontwikkeling en/of ondersteuning van het geselecteerde keurmerk/label en het daarbij horende registratiesysteem.

Baten voor de overheid

Het is de vraag of de overheid inzicht zal verkrijgen in de belangrijke kenmerken van de sector, aangezien de organisatie van het geselecteerde keurmerk/label haar eigen systemen ontwikkelt. Wij kunnen niet zonder meer aannemen dat zij de informatie over de sociale ondernemingen die bij haar zijn geregistreerd publiekelijk toegankelijk maakt. Bij variant 2.b. is bekend dat het Register Sociale Ondernemingen op zijn website wel de namen van de in het Register opgenomen bedrijven publiekelijk toegankelijk maakt. Voorts vereist de Code dat de geregistreerde ondernemingen informatie over hun prestaties publiekelijk toegankelijk maken; daarover kunnen wij met betrekking tot een ander keurmerk/label geen uitspraken doen. Verder is onduidelijk op welke wijze de wettelijke status zal worden gecreëerd, bijvoorbeeld net als bij variant 2.b. een BVm-status die in het Handelsregister kenbaar wordt gemaakt of anderszins.

Net als bij het wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen zonder of met toekenning status, zal de uitvoering van deze variant (wettelijk verankeren van een ander keurmerk/label met toekenning status) nog wel verder onderzoek vergen, waarbij ook moet worden bezien op welke wijze deze variant kan aansluiten op de trends in de EU omtrent registratiesystemen van social enterprises en bij de definitie van social enterprises zoals gehanteerd in Europese wetgeving. Het nieuwste EU-syntheserapport bevat daar informatie over (zie hoofdstuk 2).

Voorts kan bij deze variant niet goed worden gepeild in hoeverre sociale ondernemingen met een missie gericht op het verduurzamen van internationale toeleveringsketens als een bate voor de overheid kunnen worden beschouwd, omdat daar geen helder inzicht in kan worden verkregen.

Kosten voor de onderneming

Omdat het nog niet duidelijk is welk keurmerk/label hiervoor wordt ontwikkeld dan wel geselecteerd, noch welk registratiesysteem zal worden toegepast, kan geen inzicht worden verschaft in de kosten voor de ondernemer. Wel is het aannemelijk dat zij een fee moeten betalen aan de organisatie die het keurmerk/label beheert.

Baten voor de onderneming

Omdat het nog niet duidelijk is welk keurmerk/label hiervoor wordt ontwikkeld dan wel geselecteerd, noch welk registratiesysteem zal worden toegepast, kan geen inzicht worden verschaft in de baten voor de ondernemer. Wel is het aannemelijk dat de koppeling van een wettelijke status aan het behalen van het geselecteerde keurmerk/label (h)erkenning zal opleveren voor de betreffende sociale ondernemingen bij het grote publiek. Ten slotte is aannemelijk dat de toekenning van een wettelijke status meer betrouwbaarheid meegeeft aan het gekozen registratiesysteem van het geselecteerde keurmerk/label dan zonder de koppeling van de wettelijke status.[25]

Overwogen kan worden om de wettelijke status voor diverse rechtsvormen van ondernemingen van toepassing te laten zijn zoals voor de BV, NV, coöperatie, stichting, vereniging, en misschien zelfs ook voor de VOF, CV en eenmanszaken.

Aanmoedigen van zelfregulering

Aanmoedigen van zelfregulering door de overheid

Aspect	Resultaat (n=220) (2)
Acceptatiegraad	71%
Adoptiegraad(1)	52%

Note: (1) Score adoptiegraad is de som van het percentage respondenten dat 4 of 5 (op een schaal van 1 (nee) tot 5 (zeker)) heeft ingevuld

(2) Resultaten van de 220 respondenten die zichzelf een sociale onderneming noemen

Belangrijkste kenmerken bij het aanmoedigen van zelfregulering door de overheid

Bij deze variant selecteert de overheid een bestaande of nieuwe vorm van zelfregulering door de sector. Bestaande certificeringssystemen zijn bijvoorbeeld PSO en B Corp. Het is nog onduidelijk op welke manier de aanmoediging vanuit de overheid eruit zal komen te zien; dit kan bijvoorbeeld de vorm krijgen van een financiële of niet-financiële ondersteuning.

Acceptatiegraad

Van alle respondenten op de survey die zichzelf zien als sociale onderneming is 71 procent voorstander van het aanmoedigen van zelfregulering (n=220). Van de respondenten die voldoen aan de werkdefinitie vindt eenzelfde percentage dit een goed idee (71 procent; n=106).

Respondenten die aangeven hieraan geen behoefte te hebben, noemen onder meer de vrijblijvendheid als nadeel van deze variant. Daarbij wordt opgemerkt dat zelfregulering zonder handhaving en sancties vaak niet/onvoldoende werkt. Een groep respondenten geeft aan dat deze variant tot onduidelijkheid kan leiden, onder meer omdat een wildgroei aan initiatieven en afspraken kan ontstaan.

In de interviews met sociale ondernemingen, alsook in het overleg met de klankbordgroep, kwam naar voren dat zelfregulering een belangrijk instrument voor een onderneming kan zijn om aan te geven dat zij in een bepaalde sector hoort of een bepaalde missie nastreeft, alsook als manier om de maatschappelijke impact in kaart te brengen. Maar ook werd uitgelegd dat de meeste keurmerken niet tegelijkertijd alle sociale en ecologische activiteiten van een sociale ondernemer omvatten, een keurmerk representeert meestal de implementatie van een sociaal of een ecologisch doel.

Adoptiegraad

De respondenten zijn minder uitgesproken of ze dit nieuwe mechanisme ook zouden gaan gebruiken, wanneer dit gestimuleerd zou worden. 52 procent van de respondenten die zichzelf als sociale onderneming ziet, zou dit (vrij zeker) doen, 16 procent waarschijnlijk niet (n=220).

In de onderstaande grafiek is de adoptiegraad van zelfregulering weergegeven voor de groep respondenten die vallen onder de ontwikkelde werkdefinitie zoals beschreven in voorgaand hoofdstuk (n=106). Hiervan geeft 52 procent aan (vrij) zeker zelfregulering te gaan gebruiken, 12 procent waarschijnlijk niet.

Figuur 18: Mocht de overheid de zelfregulering gaan stimuleren, denkt u dat uw organisatie dan zal overwegen om daarbij aan te sluiten?

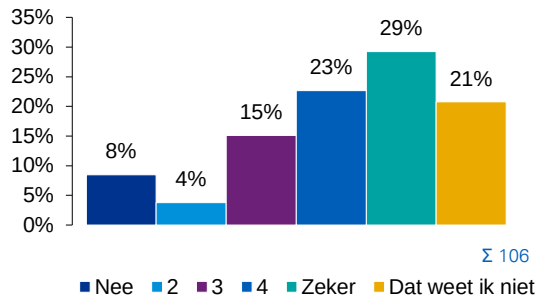

Een percentage van 49 van alle respondenten (n=242) geeft aan momenteel al te zijn aangesloten bij een vorm van zelfregulering of netwerkorganisatie. De belangrijkste die genoemd worden zijn B Corp en Social Enterprise NL. Daarnaast worden door de respondenten onder meer PSO, Code Sociale Ondernemingen en Brancheverenigingen Kringloopbedrijven Nederland (BKN) genoemd.

Uitvoerbaarheid

De uitvoering zal volledig liggen bij de organisatie die het zelfreguleringssysteem heeft opgezet en beheert. Omdat het nog niet duidelijk is welk registratiesysteem hiervoor ingezet zal worden, kan er geen inzicht worden verschaft in de benodigde inzet voor de uitvoering van deze variant. Zie ook hiervoor de tekst bij variant 2.c.

Handhaafbaarheid

Omdat het nog niet duidelijk is welk zelfregulerings-systeem zal worden gekozen, kan er geen inzicht worden

verschaft in de benodigde eenmalige en/of structurele inzet voor de uitvoering van deze variant. Zie ook hiervoor de tekst bij de variant wettelijk verankeren van een keurmerk/label met toekenning van een status.

Kosten voor de overheid

De overheid heeft zelf in de hand welke eenmalige en structurele financiële ondersteuning zij wil bieden aan het geselecteerde systeem van zelfregulering. Daarnaast kan zij ook opteren voor niet-financiële vormen van ondersteuning, bijvoorbeeld door het bieden van kennis of bedrijfsruimte.

Opgemerkt wordt dat er thans weinig tot geen beleid is op dit gebied vanuit de centrale overheid. Dit zal vanaf de basis moeten worden ontwikkeld, hetgeen kosten kan meebrengen voor de overheid: het inventariseren van opties, het inhuren van expertise op geselecteerde opties om deze uit te werken, het implementeren, het evalueren, e.d.

Baten voor de overheid

De overheid kan inzicht verkrijgen in de groep sociale ondernemingen die ervoor kiest gebruik te maken van het zelfreguleringssysteem, maar heeft daarop zeer beperkte invloed alsook op de criteria die hierin worden gebruikt die daarvoor (gaan) gelden. De baten voor de overheid lijken daarom beperkt. Voorts kan bij deze variant niet goed worden gepeild in hoeverre sociale ondernemingen met een missie gericht op het verduurzamen van internationale toeleveringsketens als een bate voor de overheid kunnen worden beschouwd, omdat daar geen goed inzicht in kan worden verkregen.

Kosten voor de onderneming

Omdat het nog niet duidelijk is welk zelfreguleringssysteem zal worden geselecteerd, kan geen inzicht worden verschaft in de kosten voor de sociale ondernemingen.

Opgemerkt wordt dat er momenteel weinig tot geen beleid is op dit gebied vanuit de centrale overheid. Zowel gemeentelijke inkopers als sociale ondernemers gaven aan in interviews dat hier juist wel een rol is weggelegd voor de centrale overheid. Aangezien alle gemeenten en provincies en andere publieke instanties de verplichting hebben om duurzaam in te kopen, moet elke publieke instantie zelf beleid formuleren over de vraag hoe dat dan wordt gedaan. Bijvoorbeeld door van sociale ondernemers af te nemen of hen al dan niet in te huren voor diensten.

Het gevolg is dat elke gemeente en andere publieke organisatie nu een eigen beleid heeft. Voor sociale ondernemers worden zo er veel extra administratieve lasten gecreëerd, omdat deze bij elke opdrachtgever weer aan andere vereisten moet voldoen. Dit werkt verlammend in de markt. Kortom, men verwacht dat de centrale overheid hier weer een rol in pakt door duidelijke normen voor sociale ondernemingen te formuleren in wetgeving of een registratiesysteem. Zo staat dat ook in het regeerakkoord, dat al drie jaar geleden is afgesproken.

Baten voor de onderneming

Omdat het nog niet duidelijk is welk zelfreguleringssysteem zal worden geselecteerd, kan er geen inzicht worden verschaft in de baten voor de ondernemer. Bovendien zullen ondernemers die een maatschappelijke missie nastreven waarvoor geen keurmerk bestaat, zoals het bevorderen van vrije pers (bijv. in Zuid-Soedan of Syrië) of het beschermen van mensenrechtenadvocaten, buiten de boot vallen, aangezien voor dat soort missies geen keurmerken bestaan. Hetzelfde zal gelden voor sociale ondernemers die educatie aan vluchtelingen of andere bijzondere groepen aanbieden of cohesie in de buurt trachten te bevorderen met hun activiteiten.

Net als de opmerking bij de vorige varianten betreffende herkenbaarheid van de Code Sociale Ondernemingen bij consumenten en de wettelijke verankering van andere zelfregulering, geldt ook hier dat de wettelijke BVm-status een betere herkenning en erkenning zal opleveren voor de betreffende ondernemingen bij het grote publiek.[25]

Andere varianten die naar voren zijn gekomen

Binnen dit onderzoek zijn zes varianten van rechtsvormen of registratiesystemen onderzocht, zoals genoemd in hoofdstuk 1. Tijdens het onderzoek zijn andere varianten naar voren gekomen, die zouden kunnen bijdragen aan een betere (h)erkenning van sociale ondernemingen. Deze varianten worden hieronder genoemd, maar zijn verder niet in detail geanalyseerd.

Wettelijk verankeren van een 'status' zonder registratiesysteem

Er kan ook een wet worden ingevoerd die bepaalt dat bepaalde ondernemingen een status kunnen krijgen, zonder dat hier een registratiesysteem aan gekoppeld wordt. Een vergelijking kan getrokken worden met de ANBI-status, welke gedefinieerd wordt in de Algemene wet inzake rijksbelastingen (artikel 2 lid 3 en 5b). Hierbij beoordeelt de Belastingdienst of de organisatie aan de vereisten voldoet. Indien dit het geval is, krijgt de organisatie de ANBI-status. Er is een register dat door de Belastingdienst is opgezet, waarin kan worden opgezocht of een bepaalde organisatie de ANBI-status heeft. Daarnaast moet een ANBI-organisatie de namen van de bestuurders openbaar maken in het Handelsregister bij de Kamer van Koophandel en is de organisatie ook verplicht om de namen van bestuursleden te publiceren in het online ANBI-register dat vanaf 2014 van kracht is.

Voor de (h)erkenning van sociale ondernemingen lijkt de route van een status zonder registratiesysteem geen vruchtbare optie, omdat sociale ondernemingen juist hebben aangegeven dat zij zichtbaar willen zijn. En zo ook hun stakeholders. Dat wil zeggen: voor publiek, voor (lagere) overheden, voor impact investors en voor andere stakeholders. Als zij zelf moeten gaan verkondigen dat zij een status hebben zonder dat een derde dat kan verifiëren in een register, zal dat niet leiden tot meer (h)erkenning noch in vertrouwen in hun maatschappelijke missie.

Steward ownership model

Een vorm die door de klankbordgroep is genoemd is het steward ownership model, dat zich met name richt op de eigendom van het bedrijf. De kern van steward ownership is dat een onderneming 'van zichzelf' is en bestaat om haar missie, medewerkers en klanten te dienen.

6. Conclusies en aanbevelingen

Conclusies en aanbevelingen

Hoofdvragen van dit onderzoek

De drie centrale vragen van dit onderzoek zijn:

1. Op welke wijze kan de SER-definitie[1] van sociale ondernemingen worden geoperationaliseerd, zodanig dat de behoefte en het draagvlak van ondernemers onderzocht kunnen worden?
2. In hoeverre is er behoefte aan en draagvlak voor invoering van de voorgestelde rechtsvormen en vormen van registratiesystemen?
   a) In hoeverre kunnen de diverse varianten rekenen op instemming van sociale ondernemers en hun stakeholders en onder welke voorwaarden? Welke voor- en nadelen voorziet men bij de diverse varianten? (acceptatiegraad)
   b) In hoeverre is er bereidheid bij sociale ondernemers om, bij invoering van een variant, deze ook daadwerkelijk aan te vragen en onder welke voorwaarden? In hoeverre is er bereidheid bij stakeholders om met sociale ondernemers die aan de variant voldoen (meer) zaken te doen en onder welke voorwaarden? (adoptiegraad)
3. Wat zijn de randvoorwaarden met betrekking tot de handhaafbaarheid, uitvoerbaarheid en de kosten en baten voor zowel onderneming als overheid?

Ten aanzien van deze hoofdvragen hebben wij de volgende conclusies en aanbevelingen geformuleerd.

1. Er zijn zes kernelementen van belang bij het definiëren van sociale ondernemingen

De SER-definitie[1] bevat enkele elementen die ook in andere gebruikte definities voor sociale ondernemingen voorkomen, maar mist ook nog elementen. Kernelementen die bij veel gehanteerde definities in andere Europese Lidstaten en belanghebbenden terugkomen, zijn:

a) Economische actor
b) Nastreven van een maatschappelijk doel
c) Beperkingen in verdeling van winst en vermogen
d) Dialoog met stakeholders
e) Transparantie over gerealiseerde maatschappelijke impact
f) Zelfstandigheid

Wij hebben deze elementen daarom meegenomen in ons onderzoek naar de behoefte en het draagvlak van ondernemers. Uit het onderzoek komt naar voren dat van de ondernemingen die zichzelf als sociale onderneming zien (n=220), ongeveer de helft (48 procent) voldoet aan alle elementen van de ontwikkelde werkdefinitie van een sociale onderneming zoals hierboven gepresenteerd. De elementen waaraan ondernemers vaak niet voldoen zijn

met name de dialoog met stakeholders en transparantie over impact. Hierbij moet aangetekend worden dat er momenteel ook minder noodzaak is om aan deze elementen te voldoen, omdat er geen voordelen zijn qua (h)erkenning. Wat betreft elk van de elementen wijst het onderzoek uit dat het overgrote deel van de sociale ondernemers (afhankelijk per element: van 73 procent tot 99 procent) daaraan thans al voldoet, hetgeen bevestigt dat deze elementen juist zijn geïdentificeerd (zie figuur 10). Wij raden dan ook aan om deze definitie te hanteren bij de invoering van één van de varianten.

2. Ondernemingen hebben behoefte aan een stimulans vanuit de overheid om de (h)erkenning te vergroten

Twee derde (66 procent) van alle respondenten (n=242) geeft aan behoefte te hebben aan de introductie van een nieuwe rechtsvorm of een ander instrument om sociale ondernemingen beter te (h)erkennen. Dit is in lijn met de resultaten uit eerdere onderzoeken. Voorts gaven in interviews ook andere stakeholders, zoals gemeentelijke inkopers, netwerkorganisaties en anderen aan deze behoefte te hebben.

Van de groep van 220 zelfverklaarde sociale ondernemingen geeft 69 procent aan deze behoefte te hebben, van de 106 respondenten die voldoen aan de elementen van de werkdefinitie voelt zelfs 77 procent deze behoefte.

2a. Acceptatie van de voorgestelde rechtsvormen en vormen van registratiesystemen: BVm en Code Sociale Ondernemingen komen als voorkeursoptie naar voren

Uit het onderzoek blijkt dat een introductie van de BVm als rechtsvorm of als een wettelijke status gebaseerd op de Code Sociale Ondernemingen op de meeste instemming kunnen rekenen van ondernemers. Van de respondenten die zichzelf een sociale onderneming noemen (n=220), geeft 75 procent aan het een goed idee te vinden als de Code Sociale Ondernemingen wettelijk wordt verankerd, 71 procent vindt het een goed idee als de BVm wordt ingevoerd. Uit de verdiepende interviews wordt als belangrijkste argument voor het wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen genoemd dat het goed is om aan te sluiten bij bestaande initiatieven. Uit de interviews komt een voorkeur voor introductie van de BVm naar voren, omdat de geïnterviewden verwachten dat deze tot meer (h)erkenning leidt bij mensen die minder ingevoerd zijn in

de wereld van sociale ondernemingen. Ook sluit een rechtsvorm – al dan niet in Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek of in een speciale Wet Sociale Ondernemingen – het beste aan op de juridische situatie in andere EU-lidstaten en Europese wetgeving.

Voor de varianten 'wettelijke verankering van de Code Sociale Ondernemingen met toekenning wettelijke status' en 'aanmoedigen van zelfregulering' vindt respectievelijk 70 procent en 71 procent het een goed idee als deze ingevoerd worden, voor de andere twee varianten ligt dit rond de 60 procent (n=220).

Al met al blijkt uit de hoge acceptatiecijfers van diverse varianten dat alhoewel sociale ondernemers en hun stakeholders vandaag nog niet precies weten welke kenmerken elk van de varianten zal hebben, er toch een grote meerderheid is die dergelijke vormen zal accepteren en aangeeft het nodig te vinden dat er specifieke regelgeving komt om de (h)erkenning van sociale ondernemingen te ondersteunen.

2b. Bereidheid om een variant aan te vragen bij invoering: hoge bereidheid bij meerdere varianten

De resultaten van het kwantitatieve onderzoek wijzen uit dat er vier varianten zijn waarvan een groot deel van de zelfverklaarde sociale ondernemingen (vrij) zeker zou overwegen deze aan te vragen indien deze ingevoerd zouden worden. Dit geldt voor de varianten Wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen (60 procent), Wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen met toekenning van de status (54 procent), aanmoedigen van zelfregulering (52 procent), en BVm (49 procent; n=220).

Verschillende stakeholders geven in de interviews aan dat ze het moeilijk vinden om te bepalen welke vorm hen zou bewegen meer zaken te doen met sociale ondernemingen, maar er lijkt een voorkeur te zijn voor de BVm, omdat het goed aansluit bij de situatie in andere Europese Lidstaten. Er wordt ook opgemerkt dat er aangesloten moet worden bij de energie die er is in de sector en dat er gekeken moet worden naar hoe gemakkelijk de vereisten aangepast kunnen worden aan de veranderingen in de sector.

Relatief veel respondenten geven aan dat zij nog niet weten of ze een van de varianten zullen gaan gebruiken indien deze wordt ingevoerd. Uit het onderzoek komt naar voren dat eerst de voordelen voor de onderneming duidelijker moeten zijn voordat zij aan kunnen geven of zij de variant zelf zouden gaan gebruiken. Ook zijn ondernemingen bang voor een toename van administratieve lasten.

3. De randvoorwaarden zijn op hoofdlijnen vergelijkbaar voor de verschillende varianten

Ten aanzien van de benodigde inzet op de uitvoering van de varianten is met name de eenmalige inzet van een wetgevingstraject belangrijk (met uitzondering van het aanmoedigen van zelfregulering). Bij elke variant ligt de structurele uitvoering buiten de overheid (bij notarissen of bij de organisatie die het registratiesysteem beheert).

De handhaving lijkt voor alle varianten vergelijkbaar, behalve bij het aanmoedigen van zelfregulering waar de handhaving door de overheid beperkt is. Bij elke variant die wettelijke vastlegging vereist, kan de gang naar de rechter gemaakt worden.

De benodigde kosten, naast uitvoerings- en handhavingskosten, voor de overheid lijken het laagst bij de invoering van een nieuwe rechtsvorm (de BVm of BVm-light). Bij de andere varianten zal waarschijnlijk een financiële bijdrage vanuit de overheid nodig zijn aan de Code Sociale Ondernemingen of een andere vorm van zelfregulering om de continuïteit te borgen.

De baten voor de overheid zullen het hoogst zijn bij een duidelijke status, zoals de BVm. Hiermee kunnen sociale ondernemingen makkelijk herkend worden en kan eenvoudig een beeld gevormd worden van de sector.

De invoering van een nieuwe rechtsvorm BVm of BVm-light zal waarschijnlijk de laagste kosten voor de onderneming met zich meebrengen. De sociale onderneming zal bij de notaris de ondernemingsvorm kunnen laten omzetten tot een BVm. De verwachting is dat dit minder tijd en moeite kost dan inschrijving in het Register Sociale Ondernemingen op basis van de Code Sociale Ondernemingen of het voldoen aan de voorwaarden voor het verkrijgen van een andere vorm van certificering op basis van zelfregulering.

De baten voor de onderneming ten aanzien van (h)erkenning lijken het hoogst te zijn bij de totstandkoming van een rechtsvorm zoals de BVm of BVm-light of een wettelijke status. Hiermee kan het meest breed de (h)erkenning verkregen worden, in vergelijking tot de Code Sociale Ondernemingen of een andere vorm van zelfregulering, waarbij alleen een kleinere groep van insiders kennis hebben van de ondernemingen die hiertoe behoren. De invoering van een rechtsvorm zorgt daarnaast voor meer coherentie met andere Europese landen, waar al een rechtsvorm voor sociale ondernemingen gebruikelijk is.

Naast de baten van (h)erkenning is het aannemelijk dat er baten voor ondernemingen zijn in kennisvergaring en

kennisdeling. Zo zijn bij de Code Sociale Ondernemingen veel specialisten op het gebied van sociaal ondernemen betrokken, en wordt een continu leerproces aangemoedigd door de peer reviews.

Eindconclusie

Op basis van de gepresenteerde resultaten raden wij aan om twee van de voorgestelde opties verder uit te werken: de BVm en het Wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen. Deze genieten een hoge acceptatie- en adoptiegraad, en uit interviews blijkt dat verschillende belanghebbenden positief zijn ten aanzien van invoering hiervan. Gezien de voordelen van een status, kan ook het wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen met toekenning van een status verder onderzocht worden.

Ook zelfregulering kan op instemming rekenen van de sociale ondernemingen. Uit het onderzoek komt echter naar voren dat er momenteel verschillende zelfreguleringsmechanismes bestaan en dat het moeilijk lijkt een breed gedragen vorm van zelfregulering te omarmen.

Bijlagen

1. Bronvermelding
2. Methodologie
3. Geïnterviewden
4. Klankbordgroep
5. Analyse van definities
6. Gap-analyse
7. Acceptatie en adoptie per sector

1. Bronvermelding

1. SER (2015), Sociale ondernemingen: een verkennend advies
2. Sustainalyze (2017), Monitoring Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen in Nederland: In opdracht van het Planbureau voor de Leefomgeving
3. MVO Nederland (2016)
4. ING (2017), MKB doet vooral aan energiebesparing en afvalreductie
5. McKinsey (2016), Scaling Impact of the social enterprise sector
6. ABN AMRO (2017), De romantiek voorbij: de noodzaak van marktontwikkelingen voor sociale ondernemingen
7. Social Enterprise NL (2019), De Social Enterprise Monitor 2019: Het onderzoek naar de ontwikkelingen van sociale ondernemingen in Nederland
8. OESO (2019), Boosting social entrepreneurship and social enterprise development in the Netherlands
9. UU rapport (2018), Versnelling en verbreding van sociaal ondernemerschap
10. VVD, CDA, D66 en ChristenUnie (2017),Regeerakkoord 'Vertrouwen in de toekomst' 2017-2021
11. Bruins, E., (2018), Initiatiefnota: Ondernemen met een maatschappelijke missie
12. Ministerie van EZK (2019), Kamerbrief: Passende regels en ruimte voor sociale ondernemingen
13. Ministerie van SZW (2016), Kabinetsreactie SER-advies Sociale ondernemingen
14. Social Enterprise NL (2016), B.V.m: Op weg naar het Burgerlijk Wetboek
15. Europese Commissie (2011), Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comite en het Comite van de Regio's Initiatief voor sociaal ondernemerschapBouwen aan een gezonde leefomgeving voor sociale ondernemingen in een kader van sociale economie en innovatie /* COM/2011/0682 definitief */.
16. Verordening (Eu) Nr. 346/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 17 april 2013 inzake Europese sociaalondernemerschapsfondsen, OJ L 115, 25.4.2013.
17. Richtlijn 2014/24/EU van het Europees Parlement de Raad van 26 februari 2014 betreffende het plaatsen van overheidsopdrachten en tot intrekking van Richtlijn 2004/18/EG; artt. 20 en 77 (zie met name de kenmerken van een sociale onderneming genoemd in lid 2 van art. 77).
18. Europese Commissie (2015), A map of social enterprises and their eco-systems in Europe: Synthesis Report
19. Europese Commissie (2020), Social enterprises and their ecosystems in Europe. Comparative synthesis report
20. Lambooy, T., Anthoni, P., Argyrou, A., (Sustainable Development, 2020), Aren't we all pursuing societal goals in our businesses? Defining "societal purpose" as pursued by social enterprises
21. Argyrou, A., (Kluwer 2018), Social enterprises in the EU: law promoting stakeholder participation in social enterprises
22. Loi du 12 décembre 2016 portant création des sociétés d'impact sociétal et modifiant, http://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2016/12/12/n1/jo
23. Brief aan de voorzitter en (plv.) leden van de Vaste Commissie voor Economische Zaken en Klimaat van de Tweede Kamer der Staten Generaal: https://cedris.nl/app/uploads/190902-10319.EZK-initiatiefnota-soc.-ondernemerschap-gezzamenlijk-brief-VNONCW-en-MKB.pdf
24. Monitoring Commissie Corporate Governance Code (2017) Slotdocument
25. Misani, N. (Nijmegen 2017), Corporate Social Responsibility, Stakeholder Trust, and Organizational Outcomes, p. 120, 147. Lambooy, T., (Kluwer 2010), Corporate social responsibility: Legal and semi-legal frameworks supporting CSR, hoofdstuk 6 on private regulation: setting the standards. Eveneens te vinden in: Lambooy, T. E., & Rancourt, M. E., (Bocconi 2009), Private regulation: Indispensable for responsible conduct in a globalizing world?
26. Lambooy, T., (Kluwer 2010), Corporate social responsibility: Legal and semi-legal frameworks supporting CSR, hoofdstuk 6 on private regulation: setting the standards. Eveneens te vinden in: Lambooy, T.E., & Rancourt, M.E., (Bocconi 2009), Private regulation: Indispensable for responsible conduct in a globalizing world?
27. Artikel 5b Algemene wet inzake rijksbelastingen, https://maxius.nl/algemene-wet-inzake-rijksbelastingen/artikel5b
28. Geefwet, 33006 3 Memorie van toelichting, Vergaderjaar 2011-2012, Nr. 3, http://www.rijksbegroting.nl/2012/voorbereiding/begroting, kst160762.html

2. Methodologie

Vanwege het internationaal samengestelde onderzoeksteam, zijn enkele aspecten van dit onderzoek (deels) in het Engels onderzocht. Alle inhoudelijke resultaten zijn daarna in het Nederlands in dit rapport beschreven. De uitgebreide methodologie is echter in het Engels opgesteld.

Overview methodology

In this study, we used both theoretical research and several empirical research methods (qualitative and quantitative) that can be found in the following overview:

— desk research on variations of existing and acknowledged definitions of the 'social enterprise' and a gap analysis on the key elements of the definition of the SER that was used as a basis;

— an exploratory survey which identifies the preference of social entrepreneurs with respect to a range of regulatory options which aim to provide for a better recognition of social enterprises;

— several qualitative interviews with various types of respondents and with different research objectives used in multiple stages of the research design.

The data collection process ended on 7 February 2020. In the section that follows, the used methodology is explained in more detail.

Phase 1. Operationalisation of social enterprise definition

Desk research and gap analysis

We conducted desk research and we collected multiple variations of existing and acknowledged definitions of the social enterprise identified in academic scholarship but also in policy documents (both at the national and EU level) and regulatory instruments (e.g. national or EU legislation).

We distinguished the definitions of the social enterprise used for policymaking from other scientific definitions and conceptualisations of the social enterprise developed and established in academic scholarship for the execution of empirical research.

Our desk research was supplemented by a gap analysis and the consideration of input provided through interviews by various types of stakeholders (e.g. social entrepreneurs, directors of investment funds, purchasing authorities). Our objective was to identify the most suitable policy definition for the social enterprise that is used:

— among financiers and purchasers of social enterprises;

— in the international playing field of social enterprises;

— in related policy areas of the Dutch government;

— in EU regulatory instruments, such as the European Social Entrepreneurship Funds Regulation (EuSEF) and others as well as in the national policy and legislation of other EU member states concerning the social enterprise.

All examined documents regarded policy considerations and regulation at the national (mainly Dutch) and/or at the EU level. We considered also EU policy documents and EU regulations due to the EU developments and discourse concerning the removal of legal barriers to the social enterprise's development and practice. In addition, we considered the EU's aspiration to increase the visibility and the legal recognition of social enterprises in the EU.

The definitions of the social enterprise that we used were retrieved from the following documents: OECD (2018), the Code Sociale Ondernemingen (2017), the European Commission in the Social Business Initiative Communication (2011), the SER advice (2015), the EMES research network (2012), the European Social Entrepreneurship Funds Regulation (EuSEF), the European Regulation (EU) No 1296/2013, the McKinsey report on 'Scaling the impact of the social enterprise sector' (2016), the Department of Trade and Industry in the UK (2002), the European Parliament resolution of 10

Notes:
(1) Regulation (EU) No 346/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2013 on European social entrepreneurship funds, OJ L 115, 25.4.2013.
(2) OECD. (2019). Boosting social entrepreneurship and social enterprise development in the Netherlands: In-depth policy review. Retrieved from: https://www.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/boosting-social-entrepreneurship-and-social-enterprise-development-in-the-netherlands_4e8501b8-en.
(3) Code Sociale Ondernemingen. (2017). Retrieved from: https://www.social-enterprise.nl/over-sociaal-ondernemen/code-sociale-ondernemingen.
(4) Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Social Business Initiative: Creating a favourable climate for social enterprises, key stakeholders in the social economy and innovation, /* COM/2011/0682 final */.
(5) SER. (2015). Sociale ondernemingen: een verkennend advies. Retrieved from: https://www.ser.nl/-/media/ser/downloads/adviezen/2015/sociale-ondernemingen.pdf.
(6) J. Defourny and M. Nyssens. (2012). 'The EMES Approach of Social Enterprise in a Comparative Perspective' EMES Working Paper No. 12/03, 3-4. Retrieved from: http://emes.net/publications/working-papers/the-emes-approach-of-socialenterprise-in-a-comparative-perspective/.
(7) Regulation (EU) No 346/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2013 on European social entrepreneurship funds, OJ L 115, 25.4.2013.
(8) Regulation (EU) No 1296/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 on a European Union Programme for Employment and Social Innovation ("EaSI") and amending Decision No 283/2010/EU establishing a European Progress Microfinance Facility for employment and social inclusion, CELEX : 02013R1296-20160512.
(9) McKinsey. (2016). Scaling the impact of the social enterprise sector. Retrieved from: https://www.mckinsey.com/industries/social-sector/our-insights/scaling-the-impact-of-the-social-enterprise-sector
(10) Department of Trade and Industry. (2002). Social Enterprises: A Strategy for Success, p. 13. Retrieved from: https://webarchive.nationalarchives.gov.uk /20040117000834/http://www.dti.gov.uk/socialenterprise/.
(11) European Parliament resolution of 10 September 2015 on Social Entrepreneurship and Social Innovation in combating unemployment (2014/2236(INI)), OJ C 316, 22.9.2017.

September 2015 on Social Entrepreneurship and Social Innovation in combating unemployment (2014).

All policy documents and regulatory instruments were collected from publicly available sources.

We paid particular attention to the definition produced by SER (2015), i.e. especially to the three imperative elements of the SER definition:

(i) social enterprises are independent companies;

(ii) social enterprises deliver products or services;

(iii) social enterprises have a primary and explicit pursuit which is a social purpose.

And to the additional discretionary elements of the SER (2015) definition:

(i) explicit limitation of the possibility of profit distribution; and

(ii) explicit requirements for inclusive governance.

The examined policy documents and the EU regulatory instruments provided for similar but also diverging definitions for the social enterprise. Hence, the content of definitions was analysed using a gap analysis technique. The gap analysis entailed the comparative analysis of the identified definitions in a structured way to identify possible gaps.

The gap analysis was implemented in specific phases:

— In the first phase, we identified the current state-of-the art of definitions included in policy documents and regulatory instruments (as described above). The definitions were collected and analysed in relation to their specific elements. Based on the gap analysis several indicators were identified and catalogued (see Annex 5 & 6).

— In the second phase, we identified what our understanding of the social enterprise is. In a brainstorm session, we questioned extending the notion of social enterprises, in terms of several identified characteristics but we also included additional considerations such as the following:

- Whether the 'life span' of the social enterprise or the stage in which a social enterprise is currently standing (e.g. start-up) plays a role in the social enterprise definition.
- Whether defining any negative impacts that the enterprise might generate as opposed to the positive contribution of the social mission influences the social enterprise definition.
- To what extent a national definition, e.g. SER can attach to the European definition.

— We proceeded by comparing the identified definitions and further examining the gaps in the definitions. We also indicated substantial differences and diverging elements-indicators. In the last phase, we used the brainstorm session to develop a draft core definition (hereinafter 'core definition') based on acquired data and insights from the desk research, the conducted interviews and of our brainstorm sessions. In our core definition, we aligned the similarities and we attempted to close the identified gaps.

Semi-structured interviews concerning definition

We conducted ten (10) interviews with various stakeholders to validate and expand the insights gained from desk research concerning the social enterprise definition. In addition, we assessed the relevance of similar and different characteristics of the social enterprise and we discussed the stakeholders' willingness to close the identified gaps. We conducted eight (8) semi-structured interviews using a basic guideline questionnaire. The participation in the qualitative interviews was voluntary. The interviews were held in Dutch or English and they were subject to the participants' agreement and consent to be recorded. The interviews were not transcribed but their content was summarised into interview reports. All data remained confidential and the input was coded and anonymised.

The interviews provided us with additional input and considerations that helped us refine the final template of our definition.

At this stage, the interview participants comprised social entrepreneurs, financiers, and purchasers. The selection of the interview participants was purposeful. The main criterion used for the selection was the fulfilment of our research objectives and the response to our research questions. The definition and its operationalisation were finally reviewed and validated through feedback sessions with the klankbordgroep and the IBG.

Phase 2. Adoption and acceptance of certain regulatory options and phase 3: Preconditions of implementation and enforceability of certain regulatory options

Phase 2 and 3 were performed in parallel to one another. In this part of the research, besides gaining insights into the most suitable definition of the social enterprise our objective was to acquire an understanding of the acceptance and adoption rate of several regulatory options which legally recognise the social enterprise.

Exploratory survey sent to social entrepreneurs

The research included the use of a brief exploratory survey (37 questions). The exploratory survey was developed and consisted of the following sections of questions:

— Identification questions concerning demographic characteristics of the respondents and of the represented organisation.

— Questions concerning identification with any of the characteristics of the social enterprise definition, i.e. an operationalisation of the social enterprise definition.

— Questions concerning the introduction and acceptance of various options: a legal form (BVm and BVm light), a registration system (Code Sociale Ondernemingen or other certification/label), or self-regulation.

The types of questions used in the survey comprised:

— demographic questions concerning the age and size of the organisation;

— multiple choice questions concerning the type of activities of the organisation;

— closed questions (yes/no questions) alone or closed questions together with an open-ended part in which there was space for the provision of some justifications;

— only open-ended questions which required the provision of justifications of previous closed questions;

— Likert-scale rating questions concerning the rate of acceptance of several legal options.

The survey questions were reviewed and validated through feedback sessions with the IBG.

The survey was sent electronically to multiple types of respondents. The survey sample comprised an aggregate list of various identified respondents (i.e. social enterprises, start-ups, SMEs, municipalities, investment funds, regular companies). Of them the survey was sent directly to over 300 social enterprises (hereinafter 'survey direct' organisations) that were part of our direct networks. The survey was also sent to 50 (social enterprise) platform organisations with numerous members (hereinafter 'survey via' organisations). The 'survey via' platform organisations count numerous members including social enterprises in their membership lists. Hence, they were accordingly invited through three rounds of email invitations to disseminate the survey electronically among their members.

In addition, with the objective to increase the survey's response rate and hence, the validity of the findings of our study, we disseminated the survey's link through social media and particularly through several Linkedin posts in which we encouraged respondents in our network to respond to the survey electronically. Furthermore, using promotional material, such as cards and promotional flyers which included the survey's QR code, we made the survey known to various social enterprises and other stakeholders. Examples of social events in which promotional material was disseminated was the Tony's Fair 2019 organised by Tony's Chocolonely[12], The Impact Days (an impact festival)[13] and a members' lunch meeting organised by the Social Impact Factory and offered to social enterprises.[14] Other events that we attended are a meet-up on SDG 15 at the SDG House in Amsterdam which included approximately 40 participants.[15] In this event, we had the chance to describe our research and disseminate the promotional material (flyers with QR code) to several social entrepreneurs. We also attended the pitching event of social enterprises MeetJack and Farm Brothers organised by Bio-borrel in which we shared promotional material with approximately 50 participants.[16] In addition, the organisation Pakhuis de Zwijger committed to disseminate our promotional material during other several social enterprise events undertaken in the venue.

Upon consultation with the IBG we kept the survey open for two months (the 7th of November 2019 until the 5th of January 2020) in order to increase the response rate.

Notes:
(12) See at https://fair.tonyschocolonely.com/.
(13) See at https://www.socialimpactfactory.com/event/impact-festival.
(14) https://www.socialimpactfactory.com/event/member-lunch/.
(15) https://www.kit.nl/sdg-house/
(16) The details of the event and the list of participants can be found at: https://www.biojournaal.nl/article/9171842/pitchers-bioborrel-18-december-zijn-meetjack-en-farm-brothers/

Initially, we pilot tested the survey with 7 respondents. Eventually, 249 respondents responded to the survey. Raw data were cleaned and the responses of the 7 test respondents were removed from the final dataset. This made the final number of respondents 242 in total.

Although the majority of respondents participated in the survey one time only, four organisations participated twice and one respondent provided four times (with different representatives). These responses were maintained in the dataset. The results of the survey were validated with 10 additional validating interviews. The respondents of the validating interviews were survey participants who indicated in the survey their willingness to be questioned further in relation to this study as well as participants who had remarks (feedback) and requests pertaining to the development of content of the survey.

Stakeholder interviews

In order to acquire a better understanding of the preferences and level of support (i.e. reflected in adoption and acceptance rate) of social entrepreneurs and of relevant stakeholders to certain regulatory options which legally recognise the social enterprise we conducted in-depth interviews that were based on a semi-structured questionnaire. The selection of the interview participants was purposeful. The main criterion used for the selection was the fulfilment of our research objectives.

Data collection

The interviews were either held in Dutch or English and they were subject to the participants' agreement and consent to be recorded. The interviews were not transcribed but their content was summarised into interview reports. All data remained confidential and the input was coded and anonymised.

For phase 2 of the research, the interviews focused on insights from social entrepreneurs, the government, financial investors, suppliers (retailers, subcontractors) and purchasers (public and private).

Particularly, we carried out these eight (8) interviews with the objective to collect insights concerning objections against introducing certain regulatory options, reservations for starting employing certain regulatory options in practice, expectations concerning start-ups using certain regulatory options and finally perceptions of whether better recognition will be provided to social enterprises if using certain regulatory options.

Besides this, we also held interviews with six (6) social entrepreneurs that participated in the survey. These interviews focused on the survey questions: whether these were clear to the entrepreneur and what other feedback they had concerning the distribution and content of the survey. Besides that, the interviews focused on the background of their acceptance and adoption of the options. Finally, we asked about their ideal percentage for profit distribution.

For phase 3 of the research we conducted eight (8) in-depth interviews with the objective to acquire an understanding and expand further our knowledge on stakeholders' perceptions regarding the preconditions for the implementation and enforcement of certain regulatory options. One person was interviewed twice, as he had a good overview on several of the options part of this research.

The interviews focused on insights from various experts from the sector, representatives of registration systems for social enterprises, legal experts and notaries (in civil, company and tax law) and experts from the government.

Data analysis

We sorted and categorised the data included in the interview reports into a matrix. The content of the matrix was compared, analysed and discussed in depth in a brainstorming session. The result was a set of identified similarities and differences in responses.

3. Geïnterviewden

Organisatie	Naam
Sociale ondernemingen	
AutiTalent	Paul Vermeer
Instock	Selma Seddik
Eosta	Volkert Engelsman
The Questionmark	Charlotte Linnebank
Rokbar	Caroline Lubbers
Autismehuis	Robert Hartman
Yespers	Stefan Baecke
Green-fox	Renzo Deurloo
Kringloopwinkel Helmond	Geert van Maurik
Brightloops	Ellen Mensink
Pluryn	Eric Tonn
Libre Foundation	Elisabeth Roelvink
Manifesto	Erik Friedeberg
Nelis	Ian Smeyers
Fietsmaatjes	Jan Burgmeijer
Inkopers	
PIANOo	Marcella van Room
Gemeente Amsterdam	Egon van Wees en Ellen Oetelmans
Gemeente Utrecht	Marieke Hoffmann
Inter IKEA	Jeroen Wopereis
KPMG	Dylan Scholsberg
Financiële instellingen	
Anton Jurgens Fonds	Tineke Kemp
ABN AMRO	Eric Buckens
Diverse expertises	
Oud-notaris en juridisch adviseur	Christiaan Stokkermans
Corporate Governance Code	Danielle Landesz Campen
Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Dennis de Kok en Arthur Holtgrefe
Ministerie van Justitie en Veiligheid	Nicole Hagemans en Noura ten Kate
Cedris	Bert Doek en Leendert Bos
Partos	Bart Romijn
Gemeente Den Haag	Matthijs de Jong
Stichting Code Sociale Ondernemingen	Joske Paumen
Fiscalist	Sigrid Hemels
Prestatieladder Socialer Ondernemen	Yuri Starrenburg

4. Klankbordgroep

Organisatie	Naam
B Corp	Hubertine Roessingh
Code Sociale Ondernemingen	Josephine de Zwaan
Cultuur+Financieren	Roelof Balk
Impact Hub	Robert-Niels van Droffelaar
PSO NL	Marian Knuijsting
Social Enterprise NL	Stefan Panhuijsen
Social Impact Factory	Sjoerd van der Maaden

5. Analyse van definities (1/5)

Institution	DEFINITIONS FOR POLICY CONSIDERATIONS (legal/bureaucratic definitions)	Elements/Indicators
OECD (2018)	Therefore, a social enterprise can be defined as "a private organised economic undertaking primarily driven by and managed according to its mission of improving society". Social enterprises should thus: - define specifically in their legal charter/statutes their social/societal mission and broad intended impact; - operate in an entrepreneurial manner by providing goods and/or services that can generate revenues, doing so in a way that produces positive impacts in society; - use profits or other economic surpluses primarily to achieve their social objectives; - establish adequate governance mechanisms, transparency practices and statute rules to ensure that remunerations of stakeholders are not excessive compared to fair market standards and do not happen at the cost of reducing impact; - adopt inclusive governance and decision-making mechanisms that take into account different stakeholder voices and interests, in alignment with the mission	Economic/commercial/ market element private organisation, provision of goods and services, use profits and surpluses for social objectives Social mission & social impact driven and managed according to social mission, social mission in legal statutes, social mission leads to social impact Transparency transparency in governance mechanisms, transparency in practices and statutes rules, transparency in the remuneration of stakeholders, not at the cost of reducing impact Participatory/inclusive governance inclusive and participatory governance mechanisms, take account different stakeholder interests and voices, aligned with mission
Code Sociale Onderne-mingen (2017)	PRINCIPLES Basis: "Impact first" The social enterprise is driven to realise demonstrable social impact. That comes first. This intrinsic motivation of the social enterprise is expressed in all its acts and omissions. The enterprise takes responsibility for its impact in the chain: a social enterprise from start to finish. Proper and honest business is a matter of course. Principle 1 – Mission: secured and clarified: The enterprise sets out its mission in its articles of association, specifies its objects and clarifies its realisation. Principle 2 – Relevant stakeholders: determination and dialogue. The enterprise determines who the relevant stakeholders in light of the mission are. The enterprise organises the dialogue with these stakeholders about the strategy by which the mission is implemented. Principle 3 – Finance: in consultation and carefully considered. To protect the Impact, the enterprise considers to include a safeguarded policy in its articles of association that imposes restrictions on the distributions to the shareholder(s). Furthermore, the enterprise considers to include a secured policy in its articles of association with respect to the revenues after the selling-off and dissolution of the enterprise. The enterprise conducts a moderate remuneration policy. Principle 4 – Implementation: register and reflect. The enterprise that subscribes to the Code may register itself as a social enterprise. The enterprise participates actively in the community of social enterprises. The enterprise is approachable to people or institutions that have constructive suggestions for improvement. Principle 5 – Transparency: active and accessible. The enterprise conducts an active information policy where maximal openness is the starting point. The enterprise clarifies the way in which it contributes to the mission, the realised impact, the financing of the enterprise, the involvement of relevant stakeholders and the results of the peer review. All information can be easily found, is written in an accessible way and is elaborated upon if requested.	Economic/commercial/market element policy in statutes for the restriction of the distribution of profits; policy in statutes with respect to the revenues after the selling-off and dissolution of the enterprise; moderate remuneration policy Social mission & social impact impact first, responsibility for acts and omissions Transparency active information policy where maximal openness is the starting point; the enterprise clarifies the way in which it contributes to the mission, the realised impact, the financing of the enterprise, the involvement of relevant stakeholders and the results of the peer review; all information can be easily found, is written in an accessible way and is elaborated upon if requested Participatory/inclusive governance stakeholders' determination and dialogue in light of social mission, stakeholders contribute to the development of the strategy which implements mission; the social enterprise participates actively in the community of social enterprises. The enterprise is approachable to people or institutions that have constructive suggestions for improvement

5. Analyse van definities (2/5)

Institution	DEFINITIONS FOR POLICY CONSIDERATIONS (legal/bureaucratic definitions)	Elements/Indicators
European Commission (2011) 25 October 2011 ('Social Business Initiative')	An operator in the social economy whose main objective is to have a social impact rather than make a profit for their owners or shareholders. It operates by providing goods and services for the market in an entrepreneurial and innovative fashion and uses its profits primarily to achieve social objectives. It is managed in an open and responsible manner and, in particular, involves employees, consumers and stakeholders affected by its commercial activities'; Thus: · businesses providing social services and/or goods and services to vulnerable persons (access to housing, health care, assistance for elderly or disabled persons, inclusion of vulnerable groups, child care, access to employment and training, dependency management, etc.); and/or · businesses with a method of production of goods or services with a social objective (social and professional integration via access to employment for people disadvantaged in particular by insufficient qualifications or social or professional problems leading to exclusion and marginalisation) but whose activity may be outside the realm of the provision of social goods or services.	Economic/commercial/market element social economy operator; provides goods and services for the market in an entrepreneurial and innovative manner; uses its profits primarily to achieve social objectives; businesses providing social services and/or goods and services to vulnerable persons; businesses with a method of production of goods or services with a social objective but whose activity may be outside the realm of the provision of social goods or services Social mission & social impact main objective is to have a social impact rather than make a profit for their owners or shareholders Transparency it is managed in an open and responsible manner Participatory/inclusive governance management particularly, involves employees, consumers and stakeholders affected by its commercial activities
SER (2015)	Social enterprises have in common that they are independent enterprises providing a product or rendering a service primarily and explicitly in pursuit of a social objective – in other words, with a view to solving a social problem. They are economically independent enterprises that do not rely entirely on grants, gifts and donations. They are also organisationally independent enterprises that are able to pursue a policy independent of government or "mainstream" enterprises. The financial objective of a social enterprise is subordinate to its primary, social objective. This is what distinguishes it from other enterprises. In its definition of a social enterprise, the European Commission lists two other elements in addition to the three essential characteristics (enterprise, social objective is prioritised, and independence) that the Council regards as context-dependent: profit-sharing options are explicitly restricted, and management and governance are subject to strict criteria (stakeholder participation, democratic governance). The Council does not see these two elements as necessary common attributes of social enterprises, although most social entrepreneurs can be expected to find them important and to apply them.	Economic/commercial/market element enterprises providing a product or rendering a service primarily; economically independent enterprises that do not rely entirely on grants, gifts and donations Social mission & social impact in pursuit of a social objective – in other words, with a view to solving a social problem Organisational independence from government able to pursue a policy independent of government

5. Analyse van definities (3/5)

Institution	DEFINITIONS FOR POLICY CONSIDERATIONS (legal/bureaucratic definitions)	Elements/Indicators
EuSEF Regulation (EU) No 346/2013	A social undertaking should be defined as an operator in the social economy, the main objective of which is to have a social impact rather than to make a profit for its owners or shareholders. It operates by providing goods and services for the market and uses its profits primarily to achieve social objectives. It is managed in an accountable and transparent manner, in particular, by involving employees, consumers and stakeholders that are affected by its commercial activities. As the principal objective of social undertakings is to have a positive social impact rather than to maximise profits this Regulation should only promote support for qualifying portfolio undertakings that have the achievement of a measurable and positive social impact as their focus.[…] Social undertakings use their profits to achieve their primary social objective and are managed in an accountable and transparent way. Where, on an exceptional basis, a qualifying portfolio undertaking wishes to distribute profits to its shareholders and owners, it should have predefined procedures and rules on how profits are to be distributed. Those rules should specify that such distribution of profits does not undermine the primary social objective of the qualifying social portfolio undertaking.	Economic/commercial/market element social economy operator; provides goods and services for the market in an entrepreneurial and innovative manner; uses its profits primarily to achieve social objectives; distribution of profits does not undermine the primary social objective. Social mission & social impact main objective is to have a social impact rather than make a profit for their owners or shareholders Transparency it is managed in an open and responsible manner (accountable and transparent way)
EMES (2012)	Economic and entrepreneurial dimensions of social enterprise a) A continuous activity producing goods and/or selling services b) A significant level of economic risk c) A minimum amount of paid work Social dimensions of social enterprise d) An explicit aim to benefit the community e) An initiative launched by a group of citizens or civil society organisation f) A limited profit distribution Participatory governance of social enterprise g) A high degree of autonomy h) A decision-making power not based on capital ownership i) A participatory nature, which involves various parties affected by the activity	Economic/commercial/market element a continuous activity producing goods and/or selling services; significant level of economic risk; a minimum amount of paid work; a limited profit distribution Social mission & social impact an explicit aim to benefit the community; an initiative launched by a group of citizens or civil society organisation Participatory/inclusive governance a decision-making power not based on capital ownership; A participatory nature, which involves various parties affected by the activity Organisational independence from government a high degree of autonomy

5. Analyse van definities (4/5)

Institution	DEFINITIONS FOR POLICY CONSIDERATIONS (legal/bureaucratic definitions)	Elements/Indicators
Regulation (EU) No 1296/2013	'Social enterprise' means an undertaking, regardless of its legal form, which: (a) in accordance with its articles of association, statutes or with any other legal document by which it is established, has, as its primary objective, the achievement of measurable, positive social impacts rather than generating profit for its owners, members and shareholders, and which: (i) provides services or goods which generate a social return and/or (ii) employs a method of production of goods or services that embodies its social objective; (b) uses its profits first and foremost to achieve its primary objective and has predefined procedures and rules covering any distribution of profits to shareholders and owners that ensure that such distribution does not undermine the primary objective; and (c) is managed in an entrepreneurial, accountable and transparent way, in particular by involving workers, customers and stakeholders affected by its business activities;	Economic/commercial/market element provides services or goods which generate a social return and/or; employs a method of production of goods or services that embodies its social objective; uses its profits first and foremost to achieve its primary objective and has predefined procedures and rules covering any distribution of profits to shareholders and owners that ensure that such distribution does not undermine the primary objective Social mission & social impact in accordance with its articles of association, statutes or with any other legal document by which it is established, has, as its primary objective, the achievement of measurable, positive social impacts rather than generating profit for its owners, members and shareholders Transparency is managed in an entrepreneurial, accountable and transparent way Participatory/inclusive governance management particularly by involving workers, customers and stakeholders affected by its business activities
McKinsey (2016)	How we now define social enterprises In 'A map of social enterprises and their eco-systems in Europe' the European Commission defined a social enterprise as 'an operator in the social economy whose main objective is to have a social impact rather than make a profit for its owners or shareholders'. In this report, we refer to organizations that aim to make more than 50% of their revenues from commercial activities. We exclude those owned by traditional commercial companies and public organizations. We do not set limits on profit distribution, nor do we explicitly apply the EU governance criteria, because while transparency, fairness and balanced roles are important, they are hard to measure objectively. Although we chose this definition simply to set the scope for deeper analysis, it is different from the one we used in 2011. It widens the definition from companies making more than 75% of their revenue from commercial activities, more in line with other European countries. On the other hand, it excludes organizations with a social mission, such as ASN Bank and Greenchoice, because they are part of larger commercial entities. Using this approach has a material impact on the number of social enterprises in the Netherlands, and on how we calculate their size and financial performance.	Economic/commercial/market element organizations that aim to make more than 50% of their revenues from commercial activities Social mission & social impact an operator in the social economy whose main objective is to have a social impact rather than make a profit for its owners or shareholders

5. Analyse van definities (5/5)

Institution	DEFINITIONS FOR POLICY CONSIDERATIONS (legal/bureaucratic definitions)	Elements/Indicators
UK DTI (2002)	'A business with primarily social objectives whose surpluses are principally reinvested for that purpose in the business or in the community, rather than being driven by the need to maximize profit for shareholders and owners'	Economic/commercial/market element surpluses are principally reinvested for that purpose in the business or in the community, rather than being driven by the need to maximize profit for shareholders and owners Social mission & social impact a business with primarily social objectives
European Parliament resolution of 10 September 2015 on Social Entrepre-neurship and Social Innovation in combating unemploy-ment (2014/2236 (INI))	Social and solidarity-based economy enterprises, which do not necessarily have to be non-profit organisations, are enterprises whose purpose is to achieve their social goal, which may be to create jobs for vulnerable groups, provide services for their members, or more generally create a positive social and environmental impact, and which reinvest their profits primarily in order to achieve those objectives; whereas social and solidarity-based enterprises are characterised by their commitment to upholding the following values: – the primacy of individual and social goals over the interests of capital; – democratic governance by members; – the conjunction of the interests of members and users with the general interest; – the safeguarding and application of the principles of solidarity and responsibility; – the reinvestment of surplus funds in long-term development objectives, or in the provision of services of interest to members or of services of general interest; – voluntary and open membership; – autonomous management independent of the public authorities;	Economic/commercial/market element which may be to create jobs for vulnerable groups, provide services for their members, or more generally create a positive social and environmental impact, and which reinvest their profits primarily in order to achieve those objectives; the reinvestment of surplus funds in long-term development objectives, or in the provision of services of interest to members or of services of general interest; Social mission & social impact purpose is to achieve their social goal; the primacy of individual and social goals over the interests of capital Transparency the safeguarding and application of the principles of solidarity and responsibility Participatory/inclusive governance democratic governance by members

6. Gap-analyse

	OECD (2018)	Code SE (2017)	EC (2011)	SER (2015)	EuSEF (EU) No 346/2013	EMES (2012)	Regulation (EU) No 1296/2013	McKinsey (2016)	UK DTI (2002)	European Parliament (2014/2236(INI))
Economic/commercial/market element	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Social mission & social impact	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Transparency	+	+	+	-	+	-	+	-	-	+
Participatory/inclusive governance	+	+	+	-	+	+	+	-	-	+
Organisational independence from government	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-

7. Acceptatie per subgroep

In hoofdstuk 4 van deze rapportage is een toelichting op de onderzoekspopulatie opgenomen. Onderstaand zijn voor een aantal belangrijke subgroepen van de onderzoekspopulatie de acceptatie- en adoptiegraden weergegeven. Het betreft (per subgroep) de groep ondernemers die zichzelf als sociale onderneming beschouwt (n=220).

Acceptatiegraad subgroepen

Voor ondernemingen met rechtsvorm BV, stichting eenmanszaak/zzp is de acceptatiegraad het hoogst voor het wettelijk verankeren van Code Sociale Ondernemingen (gemiddeld 76 procent). Eenmanszaken en zzp'ers hebben beide nog geen rechtsvorm opgericht en prefereren de rechtsvorm van de BVm (79 procent) boven de andere varianten. De acceptatiegraad voor de BVm-light is het laagst (gemiddeld 59 procent). De acceptatiegraad van stichtingen op de verschillende varianten ligt gemiddeld genomen hoger dan voor BV's en eenmanszaken/zzp.

Acceptatiegraad subgroepen rechtsvormen

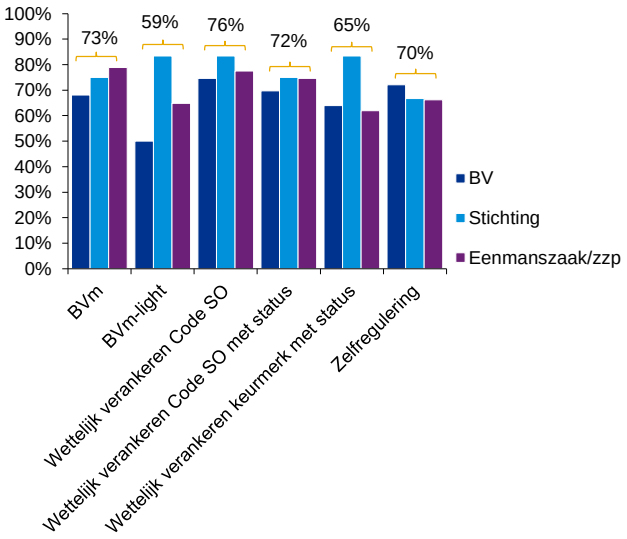

Voor micro (1-10 fte), mkb en grote ondernemingen (>251 werknemers) is de acceptatiegraad het hoogst voor het wettelijk verankeren van Code SO (gemiddeld 74 procent). De acceptatiegraad voor BVm-light is het laagst (gemiddeld 58%). De acceptatiegraad van grote ondernemingen ligt gemiddeld genomen lager dan van micro en mkb bedrijven. De acceptatiegraad van zzp'ers is ook in de grafiek rechtsboven weergegeven. Voor deze groep is de acceptatiegraad met name hoog voor de BVm (79 procent), het wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen (77 procent) en het wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen met toekenning van een status (75 procent).

Acceptatiegraad subgroepen bedrijfsgrootte

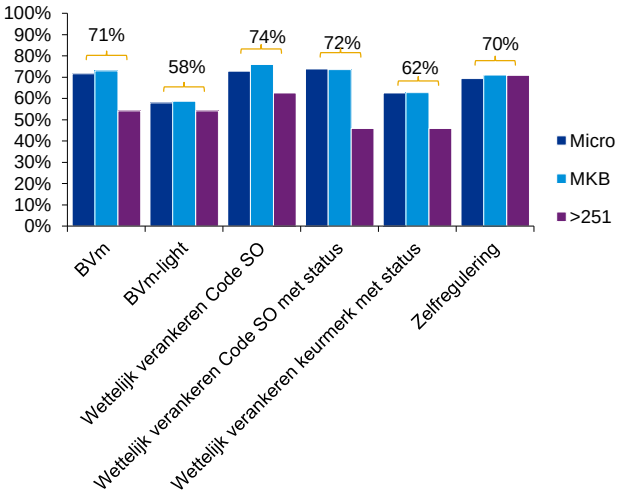

De acceptatiegraad voor bedrijven gedifferentieerd naar levensduur is weergegeven in onderstaande grafiek. Voor deze groepen is de acceptatiegraad het hoogst voor het wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen (gemiddeld 75 procent). De acceptatiegraad voor de BVm-light is het laagst (gemiddeld 59 procent). De acceptatiegraad van relatief jonge bedrijven (< 1 jaar) op de verschillende varianten ligt gemiddeld genomen hoger dan voor bedrijven die langer bestaan.

Acceptatiegraad subgroepen levensduur

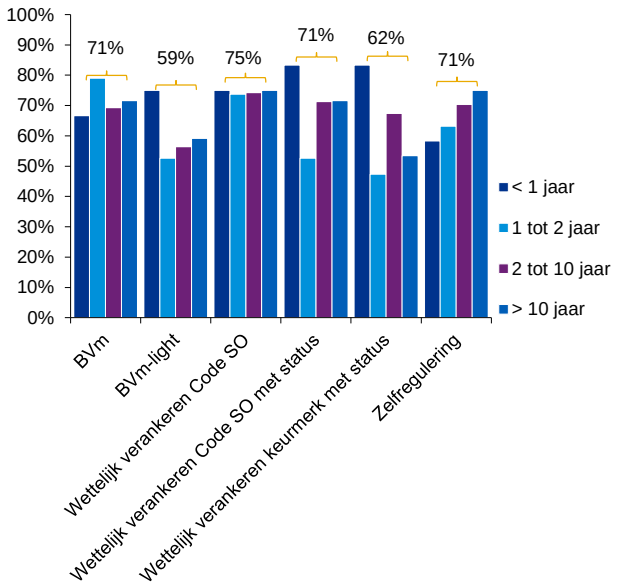

7. Acceptatie per subgroep

Voor ondernemingen met een maatschappelijke doelstelling op het gebied van arbeidsparticipatie, natuur en milieu, cultuur en zorg is de acceptatiegraad het hoogst voor het wettelijk verankeren van de Code Sociale Ondernemingen (gemiddeld 73 procent). De acceptatiegraad voor de BVm-light is het laagst (gemiddeld 57 procent).

De acceptatiegraad van bedrijven met een maatschappelijke doelstelling op het gebied van arbeidsintegratie ligt het hoogst bij de BVm-vorm en het verankeren van de Code, de laatste variant al dan niet met BVm-status.

Bedrijven met een ecologische missie neigen ook het meest naar de BVm-vorm (84 procent).

Bij ondernemingen in de zorg ligt de voorkeur duidelijk bij de BVm-light en de wettelijke verankering van de Code (zelfs tot 100 procent acceptatie voor deze twee varianten). De acceptatiegraad van bedrijven met een maatschappelijke doelstelling op het gebied van zorg op de verschillende varianten ligt gemiddeld genomen hoger dan van ondernemingen met andere doelstellingen.

De voorkeur van sociale ondernemingen met een maatschappelijke missie op het gebied van cultuur gaat klaarblijkelijk uit naar de BVm-vorm (86 procent).

Acceptatiegraad subgroepen maatschappelijke missie

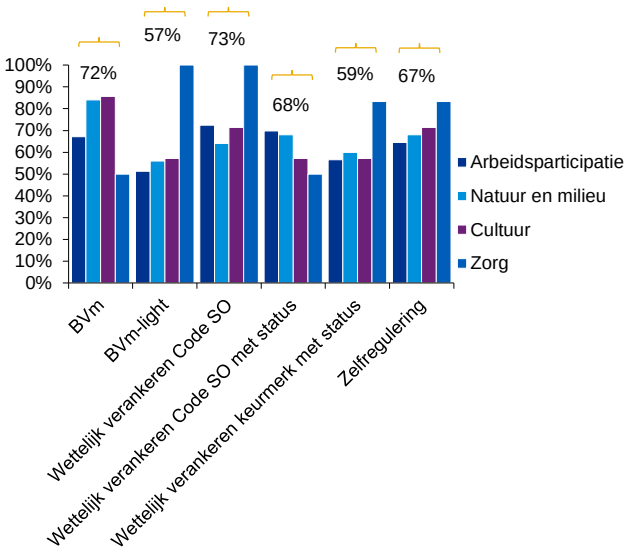

8. Adoptie per subgroep

Adoptiegraad subgroepen

Voor ondernemingen met rechtsvorm BV, stichting eenmanszaak/zzp is in onderstaande grafiek de adoptiegraad weergegeven (percentage score 4 en 5). Ook is voor de subgroepen rechtsvormen het percentage bedrijven weergegeven dat aangeeft de verschillende varianten zeker niet te zullen gebruiken wanneer deze worden geïntroduceerd (percentage score 1).

Adoptiegraad subgroepen rechtsvormen (score 4 en 5)

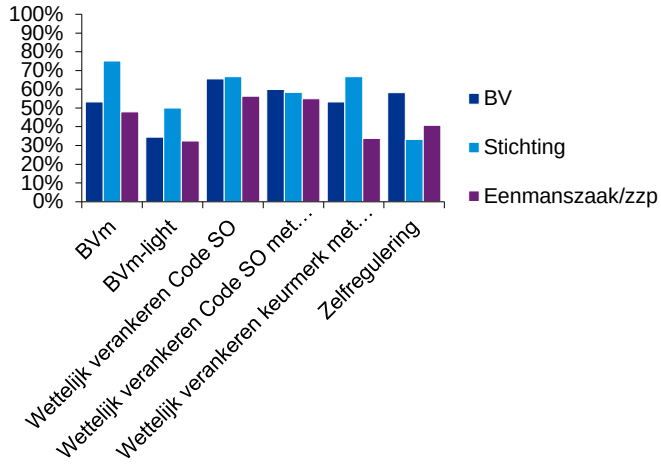

Adoptiegraad subgroepen rechtsvormen (score 1)

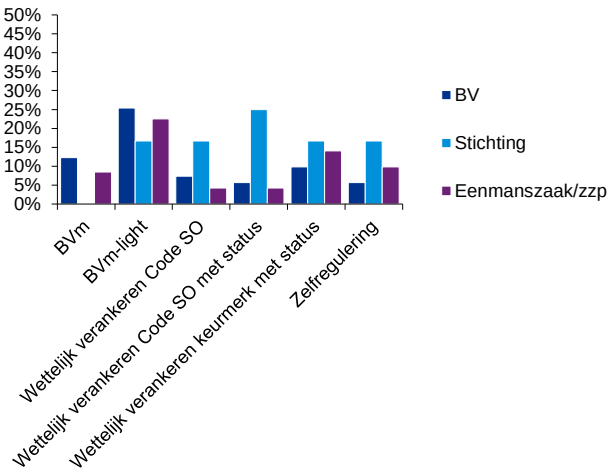

Voor micro-, mkb- en grote ondernemingen (>251 werknemers) is in onderstaande grafiek de adoptiegraad weergegeven (percentage score 4 en 5).

In de grafiek op de volgende pagina is voor de subgroepen bedrijfsgrootte het percentage bedrijven weergegeven dat aangeeft de verschillende varianten niet te zullen gebruiken wanneer deze worden geïntroduceerd.

Adoptiegraad subgroepen bedrijfsgrootte (score 4 en 5)

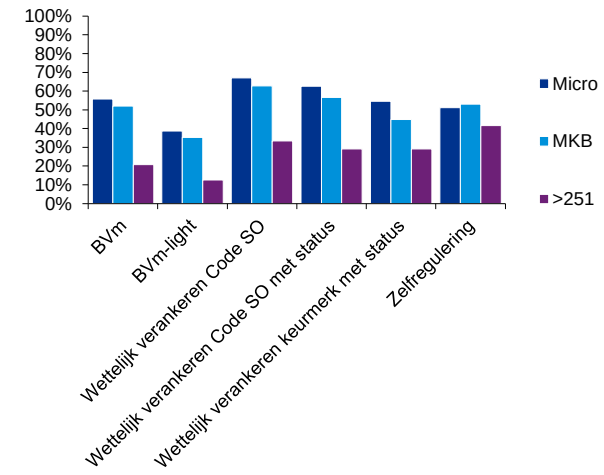

Adoptiegraad subgroepen bedrijfsgrootte (score 1)

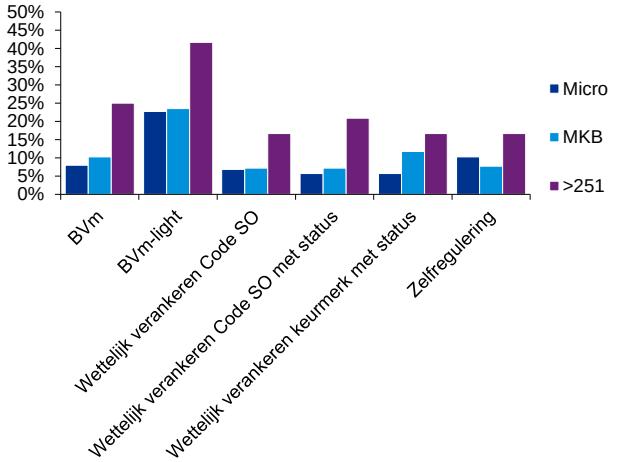

8. Adoptie per subgroep

Adoptiegraad subgroepen

De adoptiegraad voor bedrijven gedifferentieerd naar levensduur is weergegeven in onderstaande grafiek (percentage score 4 en 5). In onderstaande grafiek is voor de subgroepen levensduur het percentage bedrijven weergegeven dat aangeeft de verschillende varianten niet te zullen gebruiken wanneer deze worden geïntroduceerd.

Adoptiegraad subgroepen levensduur (score 4 en 5)

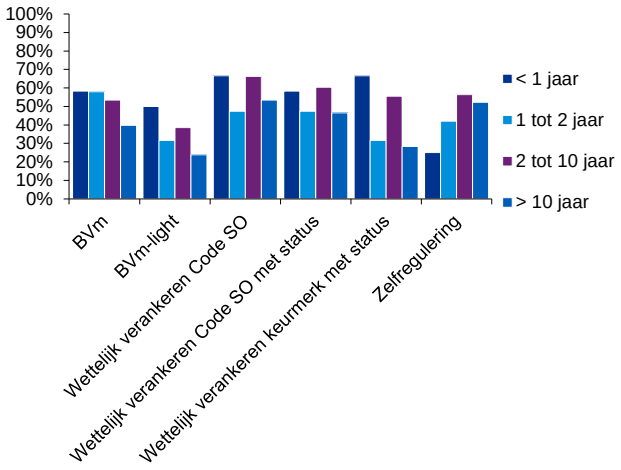

Adoptiegraad subgroepen levensduur (score 1)

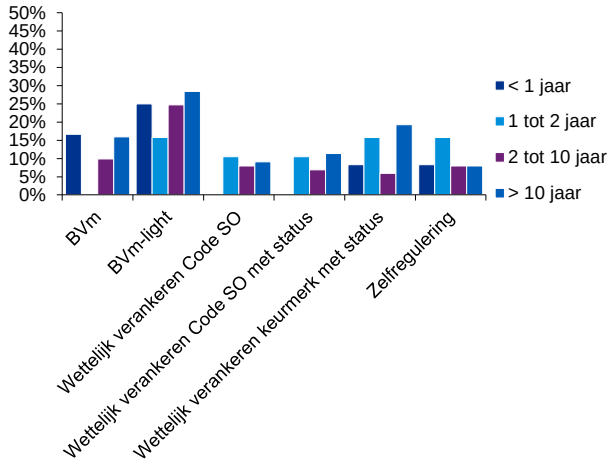

Voor ondernemingen met een maatschappelijke doelstelling op het gebied van arbeidsparticipatie, natuur en milieu, cultuur en zorg is in onderstaande grafiek de adoptiegraad weergegeven (percentage score 4 en 5).

In onderstaande grafiek is voor de subgroepen sectoren het percentage bedrijven weergegeven dat aangeeft de verschillende varianten niet te zullen gebruiken wanneer deze worden geïntroduceerd.

Adoptiegraad subgroepen sectoren (score 4 en 5)

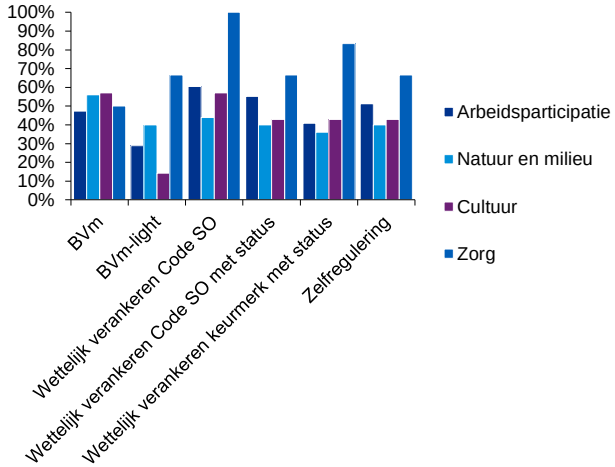

Adoptiegraad subgroepen maatschappelijke missie (score 1)

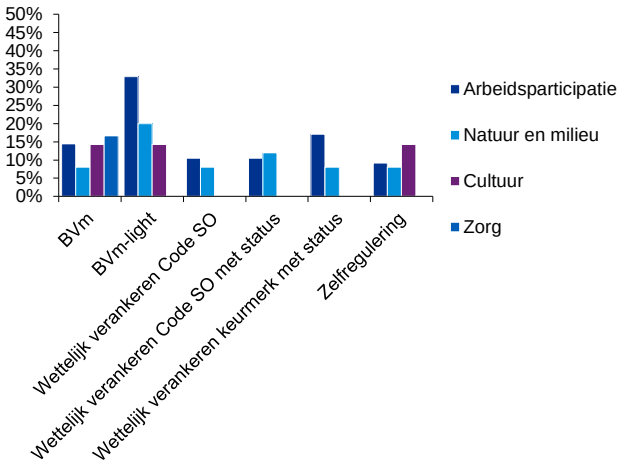

In samenwerking met:

Auteurs van dit rapport (op alfabetische volgorde):

Aikaterini Argyrou (Nyenrode)

Andrea Bolhuis (KPMG)

Arjan de Draaijer (KPMG)

Carlo Cuijpers (KPMG)

Floris Dekter (KPMG)

Tineke Lambooy (Nyenrode)

Daarnaast werkten aan dit onderzoek mee:

Martine Bosman (Nyenrode)

Jiska Klein (KPMG)

Sjoerd Kamerbeek (Van Doorne)

Dit rapport is uitsluitend bestemd om de uitkomsten te delen van een onderzoek naar verschillende opties om de her- en erkenning van sociale ondernemingen in Nederland te verbeteren met het Ministerie van Economische Zaken & Klimaat. Het is niet bedoeld voor andere doeleinden of doelgroepen, en het gebruik van dit rapport door andere partijen is dan ook voor eigen risico. KPMG aanvaardt geen aansprakelijkheid voor het gebruik van dit rapport anders dan waarvoor het is opgesteld en aanvaardt geen aansprakelijkheid jegens andere partijen dan het Ministerie van I&W. De aard van de werkzaamheden houdt in dat wij geen accountantscontrole, beoordelingsopdracht of andere assurance opdracht hebben uitgevoerd. Daarom kan aan onze rapportage geen zekerheid met betrekking tot de getrouwheid van financiële of andere informatie worden ontleend

© 2020 KPMG Advisory N.V., ingeschreven bij het handelsregister in Nederland onder nummer 33263682, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Cooperative ('KPMG International'), een Zwitserse entiteit. Alle rechten voorbehouden.

De naam KPMG en het logo zijn geregistreerde merken van KPMG International.